

پښتو ليک دود

ورځنۍ مرکه

۲۹م، ۲۰۱۲م دسمبر ۲۰۱۲ء

د پښتو نوي املا

(د پښتو اکېډيمۍ، پېښور پوهنتون د باره گلۍ د
سيمینار متفقه فصلې)

Ketabton.com

د ورکشاپ گډون والو ته د ډائرېکټر پښتو اکېډمي
پېښور پوهنتون له اړخه هر کله او د اکېډمي د اغراض و
مقاصد و په حقله لنډه وېنا،

پروفېسر ډاکټر محمد رسول جان صاحب **وائس چانسلر** پېښور
پوهنتون، خېبر پښتونخوا

پروفېسر ډاکټر معراج الاسلام ضيا صاحب **ډين**
فېکلتې اف اسلامک اينډ اورينټل سټډيز

محترمه پروفېسر ډاکټر سلمې شاهين
د پښتو اکېډمي پخوانۍ ډائرېکټر

د خېبر پښتونخوا او د فاطما خڅه راغليو عالمانو، پوهانو، اديبانو او
شاعرانو او د ملاکنډ پوهنتون، د باچا خان پوهنتون، د ولي خان
پوهنتون، د اسلاميه کالج پوهنتون، د خېبر پښتونخوا د کالجونو
خڅه نمائنده استاذانو او شاگردانو،

او د مېلمه په توگه په ځانگړي ډول ډاکټر يوسف جذاب صاحب ته،
چې يو څو ورځې د مخه له جرمني خڅه رافارغ شوم او په
لېنگوسټېک کښې ئې د پي اېچ ډي ډگري اخيستي ده.

د پښتو اکېډيمۍ په نمائندگي زه درته هر کله وایم او مننه مو کوم چې تاسو له خپلو مصروفیاتو څخه وخت او وایست او اکېډيمۍ په بلنه مو دې گټوره مباحثه ته په خپل راتگ ښکلا او بڅښله . ستاسو په راتگ سره دا خبره په ثبوت رسي چې تاسو د تل په څېر دا اداره د خپلو لوړو هیلو او سترو ارمانونو مسکن و مرکز گڼلې دے . د پښتو ژبې او ادب هر شاعر و ادیب د دې ادارې په وده او پرمختیا بې شانه خوښي محسوس کړې ده ، په هر زیان ئې دلگير او ځوگير پاتې شوي . ادارې د پاره هم دا د ویاړ خبره ده چې خپل تر شا ستاسو غوندي د قدر وړ مشرانو ، عالمانو او پوهانو د شفقت نظر ورته حاصل دے . دا ستاسو د مینه ناک نظر او د خلوص و شفقت اثر دے چې د دې ادارې ائنده او د روښانه سباؤن ورځ تر بله په ځلا دے .

د تېر کله په شان دغه دوه ورځنۍ مرکه هم په هغه هیله رابلل شوې ده . لکه څه ډول چې به پخوانیو مشرانو د هم هاغه مهال د پښتو ژبې او ادب له مشرانو څخه کېدله . باید دا خبره په ذهن کښې اوساتو چې ستاسو د مباحثې نتائج یواځې د اکېډيمۍ د دوه ورځنۍ ورکشاپ سر ته رسېدل نه دي بلکې دا ستاسو په زیار د پښتو ژبې و ادب د تاریخ یو اهم پړاو او ستر باب سر ته رسېدل دي . ځکه مونږ تاسو ته ډاډ درکوو چې پښتو اکېډيمی ستاسو پرېکړو ته د نور کله په شان ډېر په درنه سترگه گوري او هم دا د یو ملي وحدت په لور د یو گټور گام په توگه یادگار موقع گڼي .

ورسره ورسره ستاسو دغه ناسته دلته په دې خپل ادبي کور کښې
د ادبي مشرانو د ناستې په معنا اخلو.

چونکې د املا او ليک دود موضوع يوه ډېره حساسه او کرکېچنه
موضوع ده، هر څوک پرې نه پوهېږي ځکه مونږ له ستاسو څخه
هيله من يو چې تاسو به د خپل علميت، پوهې، استعداد، د خپلو
لوړو او سپېڅليو جذباتو په اساس هر هغه څه چې د پښتو په ليک
دود کښې ليکونکيو او لوستونکيو د پاره گټور وي، راته اسان او
د حل لارې به ئې په نڅښه کړئ. په دې لړ کښې هر هغه څه چې
ستاسو له پرېکړو راتېر شي، به پښتون ملت ته دا پېغام هم ورکړي
چې پښتانه د وحدت په فلسفه پوهېدلي او نور نه شي کېدلې چې
څوک ئې د ځان خوښی، اطرافو، خپل خپليو او يا د علاقائيت د
برترۍ په اساس يو تر بله ځله تېرباسي.

مونږ دا نه وايو چې دا د پښتو اکېډيمۍ اولنۍ يا ځانگړې
هڅه ده بلکې په دې لړ کښې د ۱۹۴۲ء څخه تر کال ۱۹۹۰ء د
پښتو اکېډيمۍ د باره گلۍ تر پرېکړو پورې هغه ټولې هڅې چې په
انفرادي، اجتماعي يا ادارتي سطح ترسره شوې دي، د ستاينې وړ
او راته د لارې مشعلونه دي. خو چونکې د وخت او حالاتو د بدلون
په تله کښې د نن زمانې د ټېکنالوجي د اړتياوو د پاره دا هم
ضروري ده چې ولې دې مونږ ددې خپلو مشرانو، عالمانو او
ژبپوهانو د نويو تجربو څخه بې برخې پاتې شو.

ستاسو راغونښتلو او مشاورت څخه زمونږ غرض دا نه
دے چې مونږ د تېرو پرېکړو په باب يو څه ابهام خوروو يا يو چا

ته دا موقع ورکړو چې هغه دې د پښتو اکېډمۍ له پلټې فارم
 څخه خپل ناوللي عزائم د پښتو او يا د خپلو مخالفينو په خلاف
 استعمال کړي ، بلکې زمونږ واضح مؤقف دې چې د پښتو ژبې
 هر ليکوال د پښتو ژبې او ادب د روایاتو په څېر د پښتونوالۍ د
 روایتو څخه هغومره خبر دې څومره چې هغه د ادب د کلیمې په
 معنا او مفهوم پوهه دې ځکه مونږ دا نه محسوسوو چې ستاسو
 په شان لومړی او د قدر وړ عالمانو ته په دې ضمن کې د
 مباحثې دود دستور په معنا د ادب یوه ایستلې کرښه په نڅښه
 کړو . البته په دې پوهېږو چې زمونږ او ستاسو له یو بل سره
 ورومې تعلق د یوې ژبې دې . پس له دې د رنگ و نسل ،
 تاریخ و ثقافت او د یوې شریکې جغرافیې . که چېرې مونږ او
 تاسې دغه د پښتني اقدارو تعلق یو بل سره ټینګ نه ساتو ، نو
 هسې اولسونه او قومونه خو خورا نور هم ډېر دي .

دغه مرکه ، چې یواځې د خپل پښتونخوا او فاتا په پوهانو
 او عالمانو مشتمله ده ، ځکه مو په دې ډول محدوده کړې ده چې
 اول دلته په دې صوبه کې سره کېښو او د لیک دود او املا په
 ځینو مسائلو یو بل قانع او قائل کړو ، بیا په دویم پړاو کې د ټول
 پښتون ملت په سطح یوه لویه جرګه یا مرکه د رابللو هڅه او کړو .
 هلته به هغه پرېکړې چې تاسو ورباندې یوه مثبتې فېصله ورکړې
 وي ، ټولو ته عام کړې شي . هغه مسائل چې لازيات بحث ته اړتیا
 لري ، د هغو په اختیارولو به تر هغه ټینګار نه کوو خو چې په لویه
 مرکه کې نه وي حل کړي شوي . دې سره به یوه خوا افهام و تفهیم

ته لاره پېدا شي ، بل راتلونکي وخت کښې به اختلافي اهداف راته واضح شي ځکه په دې موقع د کابل او يا د کوټې او قندهار د اختلافي ليک دود خبره زياته په تکرار سره نه کوو ځکه چې د دغو سيمو مشران ، پوهان او عالمان له مونږ سره په دې مجلس کښې نه دي شريک . په دې اساس هر څه چې دلته بحث کېږي د هغې دائره کار به د پښتونخوا د صوبې د ننه او ورسره تش په نامه قبائلي علاقه کښې استعمال او اطلاق پورې محدود وي خو د دې دا معنا هم نه ده چې مونږ له کابل ، کوټې يا قندهار څخه په ليک دود کښې ځانته بېله لار باسو ، نا داسې نه ده . زمونږ د دې مرکې اهم هدف هم دا دے چې اول په هغو نيمگړتياوځان پوهه کړو چې رفع کول ئې انتهايي ضروري دي . پس له هغې به وړاندې تگ وي . د دې مرکې اهم مقصد دا هم دے چې د وحدت يعني د يو واحد ملت د يوې واحدې ژبې منل شوي ليک دود اختيارولو د پاره د اجتماعي شعور څخه کار اخيستل دي ، ځکه چې بې د اجتماعي سوچ و فکر دا ناشونې ده .

د پښتونخوا د سيمې جغرافيايي او اقتصادي اهميت په اړه ډېر څه نه وایم ځکه چې تاسو ټول تر مونږ زيات وړباندې خبریئ چې دغه منطقه نه يواځې په اوسنيو وختونو کښې بلکې له پېړيو راهيسې يو تاريخي حيثيت لري ، ولې نن چې څه ډول حالات مخې ته دي د هغو په تل کښې يو څه داسې اشارې ليدلې شي ، بويачې راتلونکې سهار به د تېر کله په شان نه وي بلکې لاروښانه او درخشانه به وي . خو حالات اوبدلون ادراکول دهر چا د فهم او پوهې کار نه دے بلکې دې د پاره د

عالمانو او پوهانو د نظر ضرورت وي. ځکه له تاسو څخه هيله کېږي چې د يو منلي او کره ليک دود په خاطر له خپلوشخصي، گوندي، مسلکي او علاقائي گوت پېرونو رابهر شي او د يو واحد ليک دود اختيارولو په لړ کېنې د خپل قوم د روښانه ائنده په خاطر تاريخي فېصلي صادري کړي.

په اخر کېنې يو څو خبرې چې مونږ ئې نه يواځې د اکېډيمي په چارو کېنې بلکې د اکېډيمي نه پرته د پښتو ژبې و ادب د فعاليتونو په حواله محسوسو او يا مو محسوس کړي دي، درسره شريکوو. هغه دا چې دا هر څه چې تاسو ئې په دې اکېډيمي کېنې وينئ، گوري، بايد د دې محرک درته معلوم وي. چونکې نن تاسو لومړي مشران، ليکوالان، عالمان او پوهان يو ځای شوي يئ، ځکه درته مخامخ وایم او بې د څه ډار، غرض او لالچ وایم چې زموږ لوړ رتبه چارواکي دې د خپل قوم د تعليم و صحت او د خپلې ژبې د روښانه سباؤن غمخوار شي. که دوي په زړه او قومي جذبه داسې او کړي نو په هم هغه ورځ او پوهېږي چې پښتو ملت د پخوا په څېر يو ځل بيا د جهان د سيالو سيال او ژبه ئې هم هغه د وېدا، اوستا او سنسکريت په شان مثالي شي. په دې لړ کېنې زه د محترم پروفېسر ډاکټر محمد رسول جان صاحب انتهائي منندوي يم، چې د لامخکېنې تلو د پاره ئې مونږ ته لارښودنه کړې ده، الله دې د ده قدر او عزت تر دې هم لارزيات سوا کړي. امين

ډېرو قدرمنو ، د توجو راکولو مو يو جهان مننه ، ستاسو د
ټولو برخه والو يو ځل بيا بې کچه مننه کوم چې په دې تاريخي
مرکه کېني مو راسره برخه واخيسته او د پښتو اکېډيمۍ تاريخي
حېثيت ، مقام او نښان مولور اوساتلو . الله دې ستاسو قدر او
درجات يو په څو چنده درزيات او بلند کړي . امين او مننه

پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزير

ډائرېکټر ، پښتو اکېډيمۍ پېښور پوهنتون

۲۹ دسمبر ۲۰۱۲ء

بلنلیک

قدرمن / قدرمنی

پښتو اکېډیمي، پېښور پوهنتون د خپل علمي او ادبي دودسره سم د پښتو ژبې و ادب د ودې او پرمختیاد هلو ځلو په بهیر کېښي دا اراده لري چې د پښتو لیک دود د یو والي (وحدت) په لور بره تګ دپاره ژبپوهان او عالمان سره جرګه کړي - په دې خاطر پښتو اکېډیمي د پښتو ژبپوهانو او عالمانو یوه دوه ورځنۍ مرکه د رابللو تاییا کړې ده چې په دې مرکه کېښي به د پښتو ژور فکره ژبپوهان، عالمان او څېړونکي د پښتو ژبې په الفبا، لیک دود او هم د املا په مسائلو بحثونه کوي - ددې ورکشاپ (مرکې) مشر مېلمه به د پېښور پوهنتون وائس چانسلر پروفېسر ډاکټر محمدرسول جان صاحب وي -

ستاسو ګډون به زموږ دپاره د ډاډ او ویاړ سبب وي.

نېټه: ۲۸-۲۹ دسمبر ۲۰۱۶ ءورځ: شورو او زیارت

وخت: له کھیڅ (سحار) (۹.۳۰) نه تر وروستي وخته پورې

ځای: د پښتو اکېډیمي لائبریري

رابطه: پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزیر، ډائرېکټر پښتو اکېډیمي:

هدف و غایت

پښتوا کېدېمې یو ځل بیا د پښتو لیک دود په لړ کېښې خپلو دانشورانو او ژبپوهانو ته موقع ورکوي چې د لیک دود په حقله دې د نوې ژبپوهنې په رڼا کېښې د لیک دود د ستونځو په حقله خپلې مشورې راښریکې کړي .

نن سبا چې د پښتو د لیک دود په لړ کېښې یو څه ستونځې مخې ته راځي باید چې زموږ ژبپوهان او د ژبې دانشوران په دغه یوه صلاح شي او مستحکم صورت ورکړي .

په دغه مرکه کېښې به د خپر پښتونخوا او د قبائلي سیمې (فاتا) نه راغلي پوهان گډون کوي ، دغه فېصلې به ټولو پښتنو ، دانشورانو ، پوهانو او ژبپوهانو ، پوهنتونونو ، کالجونو ، سکولونو ، پرنټ او الېکټرانک مېډیا ته رسولې شي .

ګډون

په مرکه کښې برخه اخیستونکي به هغه پوهان ، نقادان ، عالمان او فاضلان وي چې په ژبپوهنه کښې مهارت لري ، د ژبې او ادب په میدان کښې ښه پوهه لري او یا په رسم الخط او املا کښې ئې پوهه منلې شوې وي . ورسره به هغه محققین هم وي چې په ژبپوهنه یا نورو ادبي چارو کښې ئې نوم په ملي سطح منل شوی او استعداد پیدا کړی وي . دې نه علاوه د پوهنتونونو هغه نمائنده استاذان چېرته چې پښتو ته د لامخکښې تلولارې پیدا کړې او امکانات زیات وي هم برخه اخیستو ته رابللې شي .

ددې مرکې ټوله کاروایي به ریکارډ کولې شي او یوې مثبتې نتیجې ته د رسېدو وروستو به اولس ته د هغو د مشتهر کولو بندوبست کولې شي .

پروگرام

۲۸ م دسمبر ۲۰۱۶ء سحر ۹ بجي

۱. د غونډي باقاعده پرانسته

۲. د ډائريکټر پښتو اکېډمي، هر کلي نامه

۳. د وائس چانسلر خطاب

ورومبي ناسته: يوولس بجي = ۲۸ م دسمبر ۲۰۱۶ء

۱. د ډائريکټر پښتو اکېډمي له خوا پرېزنتېشن

۲. مباحثه (د غرو نظر)

دويمه ورځ

ورومبي ناسته: سحر نهه بجي = ۲۹ م دسمبر ۲۰۱۶ء

۱. په مباحثه کښي پاتې نقطې څېړل: دولسو بجو پورې

۲. متفقې فيصلې مخې ته راوړل: يوې بجې پورې

دويمه ناسته: ۲ بجې ۲۹ م دسمبر ۲۰۱۶ء

قرار دادونه

اختتامي دعا

د الفبا په ترتیب د راغلیو مېلمنو او کوربنو نومونه

نمبر	نوم	رابطه نمبر	دستخط	ممبر اعزازي
۰۱	پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزير	03339728715		کنوید
۰۲	اسماعیل گوهر	03459624256		ممبر
۰۳	امجد ناصر	03335599959		//
۰۴	پروفېسر داوړ خان داوډ	03338232648		//
۰۵	پروفېسر ډاکټر روح الله	03018913961		اعزازي
۰۶	پروفېسر ډاکټر سلمی شاهین	03339124378		ممبر
۰۷	پروفېسر فضل نصیر اسیر	03339117626		//
۰۸	پروفېسر قاسم محمود	03339095309		//
۰۹	پروفېسر هدایت الله	03339199349		//
۰۱۰	ډاکټر اباسین یوسفزے	03005957899		//
۰۱۱	ډاکټر احمد علي عاجز	03015963864		اعزازي
۰۱۲	ډاکټر اسرار	0937863991		ممبر
۰۱۳	ډاکټر اسلم تاثیر	03000927234		//
۰۱۴	ډاکټر بشری خاتون	03329409634		اعزازي
۰۱۵	ډاکټر پروېز مهجور	03349169582		ممبر
۰۱۶	ډاکټر جاوېد خليل	03005938122		//
۰۱۷	ډاکټر جاوېد اقبال	03323095327		اعزازي
۰۱۸	ډاکټر حنيف خليل	03315462178		ممبر
۰۱۹	ډاکټر خالد خان خټک	03329779537		//
۰۲۰	ډاکټر محمد زبير حسرت	03459309207		//
۰۲۱	ډاکټر سليم جاوېد			//

//		03339125641	ڈاکٹر سہیل انشا	. ۲۲
//	کمال	03339133832	ڈاکٹر سہیل خان	. ۲۳
اعزاز ی		03429120800	ڈاکٹر شکیل احمد	. ۲۴
//	سید	03438982289	ڈاکٹر شہر زمان سیماب	. ۲۵
ممبر		03028333625	ڈاکٹر ظفر اللہ بخشالی	. ۲۶
ممبر		03349321761	ڈاکٹر علی خیل دریاب	. ۲۷
اعزاز ی		03329080645	ڈاکٹر فخر الاسلام	. ۲۸
//	سید	03331919306	ڈاکٹر فرخندہ لیاقت	. ۲۹
ممبر		03332198450	ڈاکٹر محب وزیر	. ۳۰
//	سید	0915850749	ڈاکٹر محمد اقبال نسیم خٹیک	. ۳۱
اعزاز ی			ڈاکٹر معراج الاسلام	. ۳۲
//	سید	03455148417	ڈاکٹر مظہر	. ۳۳
//	سید	03469222113	ڈاکٹر نگینہ خانم	. ۳۴
//	سید	03459857458	ڈاکٹر نور محمد دانش	. ۳۵
ممبر		03339347814	ڈاکٹر نیاز محمد عاجز	. ۳۶
//		03009840334	ڈاکٹر ہمایون ہما	. ۳۷
//	سید	0915813457	ڈاکٹر یار محمد مغموم خٹیک	. ۳۸
//	سید	03459794170	ڈاکٹر یوسف خان جذاب	. ۳۹
//		03458196346	رحمت شاہ سائل	. ۴۰
//	سید	03329002802	سلیم بنگش	. ۴۱
//	سید	03349087752	ڈاکٹر عمر عثمانمروت	. ۴۲
//	M. R. Shah	03085170749	م. ر. شفق	. ۴۳
//	سید	03219338323	محترم ہمیش خلیل	. ۴۴
//		03339302475	مشتاق مجروح	. ۴۵
//	سید	03459773475	نادر خان علی	. ۴۶
		03105926636	ارشاد خان (کمپوزر)	. ۴۷
معاون		03169802080	محمد عارف جاوید خلیل	. ۴۸

ورومبى وړخ

۲۸م دسمبر ۲۰۱۶ء

پښتو اکېډيمی چې د کال ۱۹۵۵ء څخه را په دې خوا د پېښور يونيورسټی تر سيوري لاندې د پښتو ژبې، ادب، تاريخ، ثقافت، ژباړې، گرائمر، پښتو ژبه (پښتو ډکشنري)، د ماشومانو ادب، دنړۍ د نورو ژبو سره ارتباط او يولړ داسې نورو کارونو په حقله چې کوم څېړنيز کار پېل کړی وه، هغه د دغو ټاکل شويو اهدافو د لاس ته راوړلو په تکل تاند روان دى. پښتو اکېډيمی د تحقيق، تنقيد، ژباړې او تخليق په لړ کښې ډېر گټور او مثبت خدمات مخې ته راوړي دي.

د پښتو اکېډيمی له گټورو زيارونو څخه يولړ هغه خدمات چې د پښتو ژبې او ادب له مينه والو سره ئې په شريکه کړي دي، هغو کښې د سيمينارونو، کانفرنسونو، د علمي او ادبي غونډو اهتمام او د کابل د علومو اکېډيمی او د سندھ د سندھيالوجي سره په رابطه کښې اوسېدل او د ژبو او ادبياتو په ډگر کښې د هغوي د فعاليتونو او څېړنو څخه ئې استفاده تر لاسه کړې ده. خود پښتو اکېډيمی په لوړو خدماتو کښې چې څه په ځانگړي ډول يادېدلې شي، هغه د پښتو اکېډيمی پښتو لغات راغونډول، د پښتنو فولکلور راتولول او د يو منلي ليک دود دپاره نه يواځې په کوزه پښتونخوا کښې بلکې د کابل د عالمانو سره علمي جرگې کول شامل دي. که څه هم د پښتو اکېډيمی هر يو

فعالیت په خپل ځای یو ستر مقام لري مگر دغه درې برخې ئې بیا
زرین او زر زري باب گنلې شي.

د پښتو ژبې د ودې او پرمختیا په چارو کښې یا په پښتو
لیک دود کښې وحدت راوستلو او په دې لړ کښې د راپورته شویو
او یا وخت په وخت راپورته کېدونکیو مسائلو حل ، د پښتو ژبې و
ادب د پوهانو په صلاح او مشوره را وړاندې کړې شي . تر دا دمه
د پښتو د لیک دود او د پښتو املائي مسائلو په حقله د پښتنو
عالمانو او پوهانو څه اووه مرگې جوړې شوي دي چې د هغو څخه
ځینې ناستې کابل کښې او ځینې په کوزه پښتونخوا کښې د پښتو
اکېډیمي په مېلمستیا او اهتمام شوي دي (د لزیاتو معلوماتو له
پاره اوگوری د گل باچا الفت : (لیکوالي املا او انشا) . په دې لړ
کښې چې هر څومره ناستې شوي دي ، په هغو کښې د پښتو ژبې د
لیک دود او یا د املا د ځینو تېروتنو د له مېنځه وړلو او د سم دود
د رواجولو په خاطر ډېرې گټورې او مثبتې پرېکړې ثبت شوي دي .
چې اوس هر دوه اړخ ته په لیک کښې په کار راوستې شي . د پښتو
لیک دود په حقله ورومبې غونډه کال ۱۹۴۲ء کښې په کابل
کښې او اووه مه غونډه ئې کال ۱۹۹۰ء کښې د پښتو اکېډیمي
پېښور پوهنتون په اهتمام د پوهنتون د مني کېمپ یعنی باره گلی
کښې شوي ده . دې یاد غونډې ته د خېبر پښتونخوا ، د پاکستان د
قبائيلي علاقه یعنی فاتیا ، د جنوبي پښتونخوا یعنی د کوئټې څخه
د پښتو ژبې او ادب مشران او د افغانستان څخه د قدر وړ مشران ،
عالمان ، ادیبان او شاعران راغونډتلي شوي وو . دا یاده غونډه په

دې لحاظ يوه ډېره تاريخي او مهمه غونډه وه ، چې په دې کښې
 ټول گډون وال ، پوهان او عالمان په يو معياري ليک دود متفق
 شول . د دغه مشرانو او عالمانو پرېکړو يا فيصلو ته د پښتو ژبې او
 ادب په تاريخ کښې او په ځانگړي ډول د ليک دود د پرېکړو په
 لړ کښې د پښتو اکېډيمۍ د باره گلي پرېکړې وئيلې شي . په
 رښتيا چې دا د پښتو ژبې و ادب سره د هغو مشرانو د مينې ،
 خواخوږۍ ، خواريو او هلو ځلو برکت وه چې په پښتو ليک دود
 کښې ئې وحدت راوستو او د پښتو ائنده ئې له انتشار څخه
 اوژغورلو . په دې لحاظ دا يوه تاريخي او مهمه فيصله بلله شي .
 په دې اساس د پښتو د وحدت په ډگر کښې دا ډېره مهمه او د وياړ
 خبره ده چې نن سبا په پښتو کښې څومره هم کتابونه چاپ کېږي
 هغه ددې يادې جرگې د پرېکړو سره سم چاپېږي . يعنې اوس مهال
 د درس و تدريس تر کتابونو سره عام کتابونه ، مجلې او هم
 ورځپاڼې د دې ليک دود تحت ليکلي شي . خو هغه عوامل چې
 ددې غونډې يا مرگې د رابللو سبب شوي ، له هغو څخه د ځينو
 ليکوالو شخصي اود ځينو ادارو خپل سري تېروتنو په مقابل کښې
 اړتيا پيدا شوه ، چې هغو ته د دغه معياري ليک دود پرېکړې
 وراورسولې شي ، يا ورته واضح کړې شي ، په دې خاطر دا غونډه
 رابلل شوې ده . دويمه مهمه خبره دا وه چې د وخت په تېرېدو ځينې
 نوي مسائل هم پيدا شوي وو ، چې هغو ته د پښتو مشرانو او
 پوهانو خپل تر مېنځه صلاح کېدل اړين شوي وو . ځکه دلته دا
 وئيل به بې ځايه نه وي چې د پښتو د وحدت په حقله څومره چې

باره گلی د سیمینار پر پکړې ټولو پښتنو د پاره د ویاړ او ارزښت وړ او ګرځېدې ، په هم هغه دود دلته یو وار بیا دا هڅه کېږي چې د پښتو لیک دود د فېصله کړې شویو پر پکړو د بیا تامینولو تائید او نویو مسائلو ته د یو ممکن حل را ایستلو د پاره د مشرانو جرګې ته متوجه کړي .

لکه د وړاندې اووئیل شول چې د پښتو اکېډیمي د باره گلی سیمینار په کال ۱۹۹۰ء کېږي د پېښور پوهنتون تحت شومو وۀ، د هغه وخت نه را په دېخوا اوس هر یو کتاب په هم دې لیک دود کېږي چاپ کېږي . پرته د دې اوس لیکوالان ، کاتبان ، کمپوزران او هم شاگردان ورسره تر ډېره حده بلد شوي دي . چې له کبله ئې اوس پښتو لیک په اسانه د کمپیوټر ژبه ګرځېدلې ده . تر دې چې پښتو اوس د ګوګل ټرانسلېټر د ژبو په قطار کېږي هم ورګډه شوي ده . دانه یواځې د پښتو د معیاري لیک دود د پراختیا یو ښه مرغ د بلکې په خپله د پښتو ژبې د روښانه سباؤن په لار کېږي یو ښه ګام دے .

کال ۲۰۱۲ء د دسمبر په اتویشتمه او نهه ویشتمه نېټه پښتو اکېډیمي یو ځل بیا د پښتو لیک دود او املا د ځینو مسائلو له مېنځه وړلو په لړ کېږي د دوه ورځني سیمینار تالیا او کره ، چې تر پنځوس پورې لیکوالو ، ادیبانو ، پوهانو ، ژبپوهانو ، د پوهنتونونو استادانو او یو لړ محصلینو ته په کېږي د برخه اخیستو بلنه ورکړې شوه . ددې غونډې مقصد دا وۀ چې د پښتو اکېډیمي د باره گلی د املا په حقله یو ځل بیا د ژبپوهانو ، شاعرانو او ادیبانو تائید واخیسته

شي - بل يو څه ستونځې داسې محسوسېدې چې هغه د ځينو ليکوالو له خوا په شعوري يا په لاشعوري توگه تکرارول کېدې ځکه اکېډيمي دا اړينه او گڼله چې د خپلو عالمانو ، ژبپوهانو او مشرانو يوه داسې مرکه جوړه کړي چې په هغې کېنې دې خپلو مشرانو او عالمانو ته دغه مسائل مخې ته کېنېږدي او د هغوي څخه رايې او نظر پرې واخلي .

غونډه د پښتو اکېډيمي په کتابتون کېنې راجوړه شوې وه . د خپر پښتونخوا او د فاتا يعني خپر پښتونخوا ته جوختې قبائلي علاقه راغونډ شوېو ليکوالانو او پوهانو ته د ناستې دپاره معقول انتظام شوه وه . ساؤنډ سسټم او ويډيو رېکارډنگ سره د فوټو گرافي بندوبست هم شوه وه . ټولو قدر منو مېلمنو ته ډېر په قدر او عزت او په پښتنه مينه د پښتو اکېډيمي اهلکارو او غړيو هر کله او د مېلمه پالنې د اقداروسره سم پېرزوئنه او بڼه راغله اووې .

اتويشتم دسمبر کال ۲۰۱۶ء سحر لس بجې څو منټه د پاسه د غونډې يا ورکشاپ رسمي پرېکړه تامين شوه . د ورومبې ناستې مشري د پېښور پوهنتون د شرقي علومو ډين محترم پوهاند ډاکټر معراج الاسلام ضياء صاحب تر مشري لاندې پېل شوه ډاکټر نياز محمد عاجز د قرآن عظيم الشان د يو څو آيتونو د تلاوت کولو نه وروسته ، د پښتو اکېډيمي ډائرېکټر پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزير ټولو مېلمنو ته هرکله اووئيلو او د روان ورکشاپ حاضرينو ته ئې د پښتو اکېډيمي اغراض او مقاصد او

ددې د بېلا بېلو خانگو په حواله لنډه شان پېژندگلي څه دا شان وړاندې کړه.

پښتو اکېډيمي يوه علمي، تحقيقي او اشاعتي اداره ده، چې په کال ۱۹۵۵ء کې جوړه شوې او د پېښور يونيورسټي يوه مهمه برخه ده.

د اکېډيمي څانگې:

۱. تحقيق، تاليف و طباعت.

۲. ژباړه

۳. لغت سازي

۴. فولکلور

۵. تاريخ و ثقافت

تدريسي امور:-

۱. ايم فل

۲. اېم فل ليدنگ تو پي ايچ ډي

۳. پي ايچ ډي

شاگردان :-

۱. پښتو اکېډيمي د ايم فل او پي ايچ ډي په ضمن کې تر اوسه ۱۰ شاگردان فارغ کړي او تر ۷۶ پورې شاگردان رجسټر ډدي.

مقاصد :-

ددې ادارې له اهدافو څخه يو څو مهم اهداف په دې لاندې ډول دي:

۱. پښتو ژبه او په پښتون اولس کښې چې کوم ادبي ، علمي فني صلاحيتونه موجود دي هغه په کار راوستل.
۲. د پښتو ژبې يوه ارزښتناکه ډکشنري ترتيبول.
۳. د يوې داسې معياري کتابتون (لائبرېري) قيام ، چې په کښې پښتو ژبه و ادب ، تاريخ و ثقافت ، تهذيب و تمدن ، نړۍ د نورو قومونو د ژبو او ادبياتو په حقله څېړنکاران اسانتياوې موجودې وي.
۴. د مختلفو قلمي نسخو او د تحقيقي مواد و اشاعت بندو کول . او داسې نور

کتابتون (لائبرېري) :-

۱. موجوده لائبرېري : يو مېن هال ، يو افس او دوه بغل ډک (سائيد روم) چې د مخطوطاتو دپاره مخصوصې دي.
۲. په دې لائبرېري کښې د شاگردانو او څېړنکارانو دپاره د څلور څلوېښت زره کتابونه موجود دي.
۳. دې نه علاوه څوارلس سوه څلور پنځوس قيمتي او نيا بې نسخې هم موجودې دي . چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي.
۴. د پلاټبرېري نه روزانه تقريباً د دېرشو نه پنځوسو پورې ه او غېر ملکي طالبعلمان ، محققين ، شاعران او اديبان د بېلو علمي او ادبي کتابونو نه استفاده کوي .

دلأبربری ستونځې :-

۱. د ځام د کمتیا د وجې شاگردانو او محققینو ته مشکلات
۲. د جدیدو سهولتونو فقدان.
۳. ملکي او غیر ملکي محققینو ته د تحقیق په دوران کښې د استوګنې مشکلات.
۴. مخطوطات ډېر په ناسمه طریقه سره دلته کښېښودل شوي دي. چې له کبله ئې د زیان او یا د خرابېدو خطر دے.

اشاعت :-

۱. پښتو اکېډیمي له شروع نه تر دا دمه تقریباً اووه سوه شپږ پنځوس (۷۵۶) کتابونه په مختلفو موضوعاتو چاپ کړي دي.
۲. پښتو ژبه (پښتو ډکشنري) چې په پنځلس جلدونو مشتمله ده. دیارلس جلدونه ئې چاپ او دوه ئې چاپ ته تیار پراته دي. خو د دې په ځام اداره اوس په دې کار بوخته ده چې دغه ټول پنځلس واړه جلدونه دې په هم یو جلد کښې په سافت او هارډ شکل کښې خپور کړے شي. په دې کار روان دے ، انشاءالله چې ډېر زړه دا پروژه عملي شي.
۳. پښتو اکېډیمي یوه ” شپږ میاشتینۍ “ پښتو / انګرېزي تحقیقي مجله خوروي. چې دهائراېجو کښن کمیشن اسلام اباد له خوا باقاعدہ منظوره ده.

ستونځي :-

۱. د مالي ستونځو له کبله د ادارې اشاعتي امور د ځنډ بنکار دي
۲. په اداره کېنې د ټېکنیکل ستیاف دکمښت ، دکمپیوټري چارو د ماهر نیشتوالی او د فېکلتې د کمي د وجې ، په ډېرو امورو کېنې مشکلات لرو .
۳. تقریباً ۶۰۰ قلمي نسخې چاپ ته اړتیا لري ، تر لسو پورې مختلف ریسرچ پراجېکټونه اشاعت ته تیار دي .
۴. لږ تر لږه د پېر شوو پورې نوي ، ري پرنټ ، ډکشنري ، ریسرچ پراجېکټ او یو لږ د ژباړې کتابونه چاپ ته آماده دي .

قلمي نسخې :-

۱. پښتو اکېډیمي څوارلس سوه درې پنځوس انتھائي نایابي او قيمتي قلمي نسخې لري .
۲. په دې کېنې ۳۶۲ نسخې ډیجیتلائز شوې دي . او د ۱۰۷۷ نسخو ډیجیتلائزېشن کول دي . په دې پراجېکټ به ډېر زر کار روان شي . منظوري ئې شوې ده .
۳. د قلمي نسخو د خوندي کولو بندوبست . د ټولو قلمي نسخو د ډیجیتلائزېشن پروژه هم منظوره ده . ډېر زر به دغه ټولې نسخې ډیجیتلائز شي .

د ورومبې ناستې پیل : د پښتو اکېډیمي

ډاټرېکټر پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزیر د وېنا نه وروسته ، د ورومبې ناستې مشر مېلمه محترم پروفېسر ډاکټر معراج الاسلام ضياء صاحب ته د دې غونډې په اړه د وېنا کولو بلنه

ورکړې شوه ، دوي اووئیل چیدا ډېره د خوشحالی خبره ده چې پښتو اکېډیمي یو ځل بیا د پښتو لیک دود او د املا د ځینو تېروتنو مخ نیوي په لړ کښې د پښتو ژبې عالمانو ، پوهانو ، ادیبانو ، شاعرانو او عام زده کونکیو ته داسې مواقع پیدا کوي ، دوي زیاته کړه چې داسې غونډې د ژبې په وده او پر مختیا کښې ډېر ستر کردار ادا کوي . د لویو قومونو مطالعه چې اوکړې شي هلته د هرې قبیلې ځان له لهجه یا لهجوي دودونه وي . په دې لړ کښې ډین صاحب د عالم اسلام ، یورپ او ځینو نورو ملکونو د ژبو او لهجو مثالونه هم ورکړل . دوي زیاته کړه چې د دې هر څه باوجود دهغوي یوه معیاري لهجه او یو مشترک لیک دود وي ، چې د هغې په اساس د هغوي د ژبې مرکزیت او وحدت قائم وي .

د ډین صاحب د خبرونه وروسته ، د بحث مباحثې تر مخه د پښتو اکېډیمي ډائرېکټر د خپل بیان د درېم چاپ نسخه ډین صاحب ته ډالۍ کړه . او له ډین صاحب نه ئې اوغونډل چې د پښتو اکېډیمي د دفتری چارو په ضمن کښې ستر خدمات ترسره کونکي سپرنټنډنټ بناغلي فضل گل ثاني ته د ”وي سي“ صاحب د پاره نومول شوی شیلډ په خپلو لاسو ورکړي . دې سره ورومېنۍ ناسته سر ته اورسېده او د چائیو مهال شولو .

د چائیو د دمې نه وروسته دوېمه ناسته شروع شوه . په سر کښې د الف با په چارټ خبرې شروع شوې . دملتي میدیا په ذریعه د الف با چارټ اوبنودلې شو . د چارټ ترتیب په دې ډول دے .

د پښتو الفبا

(د پښتو منلي شوي حروف غونډه ۴۴ دي)

ا	ب	پ	ت	ټ	ث	ج	ځ
چ	څ	ح	خ	د	ډ	ذ	ر
ږ	ز	ژ	ښ	س	ش	ښ	ص
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ک
ګ	ل	م	ن	ڼ	و	ه/هه	ي
ې	ی	ئ	ے				

د پښتو الفبا

(په ترتیب د نومونو)

ا	ب	پ	ت	ټ	ث	ج	ح
الف	بې	پې	تې	ټې	ثې	جیم	حیم
چ	خ	ح	خ	د	ډ	ذ	ر
چې	خې	حې	خې	دال	ډال	ذال	رې
ږ	ز	ژ	ږ	س	ش	ښ	ص
ږې	زې	ژې	ږې	سین	شین	ښین	صاد
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ک
ضاد	طې	ظې	عې	غې	فې	قاف	کاف
گ	ل	م	ن	ڼ	و	ه/هه	ي
گاف	لام	میم	نون	نونې	واو	هې	معروفه
ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی
مخصوصه	تانیث	امر	مجهوله	ی	ی	ی	ی
یې	یې	یې	ی	ی	ی	ی	ی

د چارټ بنودلو وروسته ، د دې د الفبا په ترتيب ډاکټر اباسين يوسفزي د بحث اغاز اوکړو ، دوي اووې چې د حروف تهجي په دې ترتيب کښې د ج ، خ او چ په ځاے ترتيب داسې په کار دے چې ج ، خ او خ او داسې بيا چ ، ح او خ - خود دې په رد کښې محترم همپش خليل صاحب اووئيل چې نا دا پخوانے ترتيب په خپل ځاے سم دے - بناغلي پروفېسر ډاکټر يار محمد مغموم خټک صاحب هم د همپش خليل صاحب خبره تائيد کړه او وې وئيل چې څنگه دا چارټ ترتيب شوے هم دغسې ټيک دے -

د پښتو اکېډيمۍ پخوانۍ ډاټرېکټر محترمه ډاکټر سلمې شاهين ډپر په وضاحت سره په دې خبرې اوکړې او په اخر کښې ئې ډپر په جامع انداز سره اووې چې دا فېصله شوې خبرې دي - څه چې يو ځل منل شوي او اتفاق ورباندې شوے ځکه د هغو بيا راسپر دل نه دي په کار - دې سره به دا شوې فېصلې بيا متنازعه شي - هغې اووې چې په پښتو کښې هسې هم خلقو ته مشکلات دي او نه دسرکار له خوا ورته دومره توجه شته - خو مونږ له په کار دي چې د چا انفرادي فېصلو پسې لار نه شو - هغې زياته کړه چې په اتېرنېټ او هم په ادبي دنيا کښې دا ترتيب موجود دے -

ډاکټر نصرالله جان وزير د (خ) په حقله د ډاکټر اباسين د خبرې په ځواب کښې اووئيل چې د (خ) د توري غږ په اصل کښې ”څې“ دے چې د پښتونخوا په جنوبي علاقه کښې ئې تلفظ ډپر واضح دے او بېخي په سمه توگه ئې ادائېگي کېږي ، لکه څه ، څوک ، څنگه ، څه او څينې نور - د حرف (خ) ”څې“ په دې صوت ادائېگي کښې د دې علاقې خلق يعني د جنوبي علاقه خلق کوم مشکل نه لري - چونکې دا مسئله د پښتونخوا په شمالي سيمو کښې ده ، چېرته چې د ث ، س او څ غږونو په ادائېگي کښې دې

خلقو ته مشکلات دي . ځکه د ځينو اشاعتي ادارو له خوا يا د ځينو ليکوالو له خوا دا په خپلواکه توګه (څيم) ياد شوم . خو په حقيقت کښې د دې جوړۍ او غږ (چ) سره ده ، نه چې د ج او خ سره .

په چارټ کښې موجود د بېلا بېلو توريو په اړه د پوهانو او استاذانو سوالونه راپورته کېدل شروع شول ، په دې لړ کښې ډاکټر نياز محمد عاجز او وئيل چې د ” نې ” مسئله هم په کار ده چې يوه ” نې ” وي . ” نې ” يوه ده او داسې د ” نون غنه ” دپاره هم يو علامت په کار دے . ورپسې ډاکټر پروېز مهجور خوېشکي او وئيل چې ” ح ” يو مخرج دے د کومي نه را اوځي .

د دغو دواړو پوهانو په نکتو لابتو بحث ځاے نه وه نيولې چې ډاکټر جاوېد خليل يو ځل بيا او وئيل چې دا وخت د ” څي / څيم ” فېصله کول په کار دي . دا ترتيب ټيک دے چې کوم تورے فېصله شي بيا مخکښې تلل په کار دي . هغه اووې چې د محترمه ډاکټر سلمی شاهين خبره په ځاے ده ، خو که څه نوې علمي خبره مخې ته راځي ، نو منل ئې په کار دي .

ډاکټر حنيف خليل او وئيل چې مونږ په دې وړمبۍ ناسته کښې تر خپل حده مخکښې لاړو . که څه هم دا د پښتو اکېډيمۍ يو مثبت او ښه اقدام دے . خو د پښتنو د علمي مرکزونو تعين په کار دے او هغه څوک چې د ليک دود په اړه شخصي فېصلې کوي او خپله مطرح کړل شوې املا ته دوام ورکوي هغوي هم دلته راوستل په کار وو . بله دا چې کومې فېصلې اوشي د هغو اطلاق به څوک کوي ، او په هغو مرکزونو چې هلته ، له دغو فېصلو سره اختلاف بنودل کېږي ، او يا هغه محترم پوهان ، عالمان يا عام ليکوالان چې په شخصي توګه توپېري ليک دود کاروي يا خپل مخيزه املا ته دوام ورکوي ، په هغو به ئې څنگه منو؟

ډاکټر نصرالله جان وزير د بناغلي ډاکټر حنيف خليل د خبرې په ځواب کښې اووئيل ، چې : زمونږ وپرومبې وظيفه دا ده چې په املا کښې ستونځې په نخښه کړو ، عالمان ، پوهان ، مونږ او تاسو ټول دلته ورباندې بحث او کړو ، رائي پرې واخلو ، پس له هغې يوه منلې پرېکړې ته اورسېږو . ډاکټر صاحب بناغلي ډاکټر حنيف خليل صاحب ته په اشاره سره اووئيل چې که څه هم په هغوي ئې منل گران کار دے خو کله چې ستاسو غونډې مشران دلته په دې غونډه کښې يوې نتيجې ته اورسېږي ، نو دا به بيا د هغو سره د دې غونډې په اساس په دوهمه لړۍ کښې يعني په انټرنېشنل کانفرنس کښې له هغو سره د لازياتو شننو دپاره وړاندې کړو .

د پښتو ژبې نوموړي شاعر او اديب م . ر شفق د هم دې بحث په تسلسل کښې ور زياته کړه : کومې فېصلې چې شوې دي ، وخت په وخت د هغو يوه جائزه اخيستل په کار دي . البته دغه د الفبا کوم ترتيب چې له پخوا څخه دود دے ، هم په دغه ډول سم دے . په دې اړه کابل کښې هم اداره موجوده ده او دلته هم ، نو که کوم څه د ليک دود يا د پښتو په حواله کول وي په کار ده ، چې د دواړو ادارو په گډه همکاري فېصلې صادري شي .

ډاکټر زبېر حسرت د مشرانو توجه يوي بلې مسئلې خواته رااوگرځوله . هغه اووئيل چې ”نون غنه“ شاملول په کار دي . او د همزه واله ”ه“ هم په کار ده . بل په غونډه ”ي“ پسې ”ه“ هم په کار ده . اوس چې کومې دي دا د کابل فېصلې وې . د نورو ډېرو ئي گانو ضرورت نه شته . بناغلي ډاکټر اسرار صاحب د ډاکټر زبېر حسرت د دې سوالونو په ځواب کښې په يو طنزيه انداز کښې اووئيل چې په ”ه“ خبره کول داسې ده لکه چې مونږ په دې وپرومبې ناسته کښې اخري حرف ته

اور سپڊو او چي ”ء“ اوشوه نو معنا دا چي نشست ختم ٿيو ته را
 اور سپڊو - ڊاڪٽر اسرار صاحب د غونڊي برخه وال خان ته متوجه ڪرڻ او
 وي وٺيل: چي حقيقت دا دے چي د پڻتو اڪيڊمي له اڀر خه د باره گلي
 سيمينار يو ڊپر بنه ڪو بنس وه او ڊپري بنس فبصلي په ڪنسي شوي دي -
 اوس په هغو ڪنسي گوتي وهل نه دي په ڪار - هغه په تاڪيد سره اووي چي:
 ڪه نقص دے نو په مونڙ ڪنسي دے نه په املا ڪنسي -

ڊاڪٽر خالد خان خٽڪ او وٺيل چي زه په دي خبره ويارم چي د
 پڻتو اڪيڊمي د باره گلي په سيمينار ڪنسي موجود وم - هغه زياته ڪره
 چي پڻتو ڪنسي د زير، زير او پيش واول دي - پڻتو ڪنسي دا شاملول په
 ڪار دي -

ڊاڪٽر يوسف خان جذاب او وٺيل چي اباسين چي خنگه د پڻتو
 الفبا د ترتيب په حقله نڪته پورته ڪره، نو اول په ترتيب بحث په ڪار دے -
 هغه اووي چي: د ژبي ابتداء د اواز نه ڪپري خو مونڙ د حرف نه ابتدا ڪوو -
 دلته دا حروف د اوازونو نمائندگي ڪوي - نو دا حروف د اوازونو په اساس
 ترتيبول پڪار دي - اول په شونڊو بيا په غابسونو او بيا په حلق ڪنسي اوازونه
 پيدا ڪپري -

د ڊاڪٽر يوسف خان جذاب بحث لاجاري وو، چي بناغلي
 ڊاڪٽر اقبال نسيم خٽڪ صاحب د (چ) او (خ) په حقله خپله رائی داسي
 وړاندي ڪرله: تر ڪومه چي د چ (چي) او (خ) (خي) خبره ده - زمونڙ الفبائي
 ترتيب د ڊپر مخڪنسي نه راروان دے - دا ترتيب بدلول ڊپر گران دي، نه
 خوئي خه ضرورت شته او نه خه گته - داسي د (چ) او (خ) هغه پخواني
 ترتيب په خپل ڄاڻ سم دے - البته ڪه د باره گلي په پرپڪرو ڪنسي نور
 خه بنه والي ڪبله شي نو په ڪار ده چي په هغو بحث اوشي - پرته د دي

هغه د ډاکټر خالد خان خټک صاحب د زېر، زير او پيش وړاندیز هم تائيد کړو.

ډاکټر اسماعيل گوهر د ډاکټر يوسف جذاب د مطرح کړل شوي مسئلې په ځواب کښې اووئيل: يوسف خان جذاب چې د فوټبک کومه خبره کوي، داسې په اردو کښې هم شوي دي. خودې سره بيا نورې مسئلې پيدا شوې دي. غرض د صوتياتو په بنياد به ډېرې مسئلې راپورته شي، زما په فکر املا ته د صوتياتو په بنياد د ترتيب ضرورت نه شته. هغه مخکښې زياته کړه چې د "نون غنه" ضرورت په واقعيت کښې محسوسېږي، ځکه چې دا د لفظونو په مېنځ کښې هم راځي او په اخر کښې هم. په کار ده چې په دې اړه څه غور اوشي. څو پورې چې د همزه (ه) تعلق دے، نو په فعلي "ي" کښې ئې ولې شاملوو. دغه همزه په مټين کښې هم وئيلې کېږي، ځکه زما رايې دا ده چې همزه پکار ده چې وي.

د ډاکټر اسماعيل گوهر، د ځينو نکتو وضاحت په لړ کښې ډاکټر يوسف خان جذاب اووئيل چې: ما صرف د ساؤنډ (اواز) په بنياد د ترتيب خبره اوکړه، ما دا اوسني ترتيب د بدلولو خبره نه ده کړې. زه ترتيب بدلول نه غواړم بلکې ما صرف دا وئيل چې که تاسو ترتيب بدلول غواړئ نو بيا به د اوازونو (غږونو) په د نورو حرفونو حساب به د نورو حرفونو ترتيب هم بدلول وي.

پروفېسر فضل نصير اسير اووئيل چې يو وخت به راځي چې دا ضرورت به پېښېږي چې دا ترتيب چې څنگه په انگرېزي کښې دے - يعني د ABC په ځاے اوس Aa, Ba وائي نو امکان شته چې دغه دود به دلته هم يو وخت داسې شي. بل د زورکي اواز په پښتو کښې نه شته او شکل ئې هم نه شته.

ڊاڪٽر عمر عثمان خان مروت اووئيل چي په ڪمپيوٽر ڪنبي چي
 ڪوم فونيم دي دا ٽول موجود پراته دي . په ڪيبورڊ ڪنبي چي ڪوم ٽڪي
 دي اوس ڪه په دي ڪنبي مونڊ ڪومي تبديلي ڪوو نوبيا به "Uni Code"
 ته ڇنگه رسو .

پروفيسر قاسم محمود اووئيل چي : د پښتو اڪيڊمي د باره
 گلي په فيصلو مڪمل عمل پڪار دے چي څوڪ ئي مخالفت ڪوي غندنه
 ئي ڪول په ڪار دي .

ڊاڪٽر جاوېد اقبال خٽڪ صاحب د ڊاڪٽر حنيف خليل صاحب
 هغه ورومبي مسنلي ته په اشاره سره اووئيل چي : هغه شخصيتونه يا
 مرڪزونه چي په خپل مخيره توگه ليڪ دود خوروي يا د پښتو اڪيڊمي د
 باره گلي د ليڪ دود پرېڪرو څخه سر غرونه ڪوي ، ڪه دغه شخصيتونه يا
 مرڪزونه د وحدت خوا ته راوستل شي نو لويه گتبه به ئي وي .
 ڊاڪٽر اسرار صاحب يوې ڊپرې مهمې نڪتي ته په اشاره اووئيل
 : چي په حروف تهجي ڪنبي همزه شاملول په ڪار دي دا د پښتو د ليڪ
 دود يو قسم ته مشڪل ڪشا دے . بل "نون غنه" هم ڊپر ضروري دے .
 او هم دغسي پرته "ے" په خپل ڄاے ساٿل ڊپر ضروري دي . دوي زياته
 ڪره چي پرته "ے" د افغانستان په زرو ڪتابونو ڪنبي شته . او په خپله
 ارواڻباد حبيبي هم استعمال ڪري ده . هغه زياته ڪره چي عربي په
 يوه "ي" چلپري . اردو ڪنبي هم دغسي ده . غرض دا چي پرته "ے"
 پرېښودل نه دي په ڪار .

ڊاڪٽر يوسف خان جذاب اووئيل چي د ترتيب خبره ڊپر ضروري
 ده . د "نون غنه" او "همزه" بحث وروستو خبره ده ، هغه اووي چي ڊاڪٽر
 زبير حسرت صاحب دا ڇنگه وائي چي غونڊه "ي" دي په پرته "ے"
 اوليڪلے شي .

ڊاڪٽر زبير حسرت د ڊاڪٽر يوسف جذاب د سوال په ځواب
 کښې اووې چې: د وړاندې قاعدې مطابق ”ي“ او ”ه“ ليکل پکار
 دي. مخصوصه فعلي او تانيثي يې گانې دې په خپل ځاے وي اونون
 غنه هم پکار ده.

د دوي دواړو د بحث په مېنځ کښې ڊاڪټر نياز محمد عاجز
 صاحب زياته کړه چې: ټولې يې گانې پکار دي. ڊاڪټر يوسف جذاب
 صاحب اووې چې زه دا وایم چې د حرفونو ترتيب په خپل ځاے سم دے.
 ڊاڪټر حنيف خليل د ڊاڪټر يوسف جذاب د خبرو په تسلسل کښې
 اووئيل چې: که مونږ دا منو چې ترتيب هم دغسې سم دے او مونږ ئې
 تائيدوو، نو بيا خوسمه ده. خو چپرته چې تبديلي بېخي اړينې دي. لکه
 ”ي“ ته لاندې دوه څنگ په څنگ ټکي کول به زمونږ د پاره څنگه وي؟
 ڊاڪټر زبير حسرت اووئيل چې هر يو حرف درې څلور شکلونه
 لري. د معروفې يې ”ي“ مېنځني شکل کښې ”ي“ په کار وه او د
 ”يا“ په سر کښې اخر ته فقط په ”ي“ اکتفا په کار ده.

ڊاڪټر يار محمد مغموم صاحب اووئيل چې: د حروف تهجي
 ترتيب په خپل ځاے سم دے خود ”نون غنه“ او همزه شاملول هم په کار
 دي. هغه اووې: پير روښان د موجوده املا باني دے بايد د هغه وضع
 کړل شوے ليک دود مونږ په نظر کښې اوساتو.

پروفېسر قاسم محمود ډېر په تاکيد سره يو ځل بيا هغه خبره
 تکرار کړه چې: د باره گلی دا شوې فېصلي منل پکار دي. که په لهجو
 پسې لاړو نو ټوله املا به خرابه شي او هر څه به گډ وډ شي او د پښتنو
 وحدت به له مېنځه لاړ شي.

د ټل له خوا په دې غونډه کښې برخه اخيستونکي سليم بنگش
 اوونيل چې اعرابونه په عربي کښې هم په حروفونو شته ځکه دا به په

پښتو يو اضافي بوج وي چونکې اعراب د غېر اهل زبان دپاره په نورو ژبو د پوهېدلو د پاره کارول کېږي، نو په پښتو کې هم دا نه دي په کار. ډاکټر پروېز مهجور صاحب او وئيل بايد مونږ هغه مسائل رامخې ته کړو چې څوک ورسره مخ دي او بيا ورباندې دلته بحث او کړو. ډاکټر احمد علي عاجز او وئيل چې: د پښتو اکېډيمۍ د باريه گلی فېصلي په هم هغه حالت کې سمې دي څنگه چې شوې دي. پروفېسر ډاکټر سلمی شاهين د ټولو برخه والو توجه دي اړخ ته را اوگر ځوله چې د دې بحث نتيجه دا شوه چې د حروف تهجي ترتيب دي هم داسې وي لکه څنگه چې د مخکې نه راغلي دے. بناغلي م. ر شفق د ډاکټر سلمی شاهين خبره تائيد کړه او وې وئيل چې د الف ب ترتيب (چارت) صحيح دے، خو مونږ ته په کار دي چې د پښتو اکېډيمۍ د باريه گلی فېصلي په ځان اومنو او هم ئې په قانوني توگه د عملي کولو دپاره اقدامات او کړو. په دې دوېمه ناسته کې دا لاندینۍ پرېکړې په اتفاق سره مخې ته راغلي.

۱. د الفبا موجوده ترتيب هم دغسې په خپل ځای ساتل پکار دي.
۲. د ليک دود په حقله د پښتو اکېډيمۍ د باريه گلی پرېکړې په متفق توگه منل او د هغو د عملي کولو دپاره لازيات نور گامونه اخيستلو ته زمينه برابرول.
۳. د 'ه' د پاسه اچېرته چې ضرورت وي 'ا'، 'ه'، 'ه' اچول په کار دي.
۴. "نون غنه" په بشپړ ډول د حروف تهجي برخه گرځولو مسئله دي د مشرانو جرگې ته وړاندې شي د پراخ علمي بحث نه پس ددې د اختيارولو يا د نه اختيارولو پرېکړه دي بيا اوشي.

۲۸ م دسمبر ۲۰۱۶ء دویم نشست

د دویمي ناستي مشر پروفيسر داور خان داؤد

د دویمي ناستي د پبل کېدو په مهال بناغلي داور خان داؤد اووي چې دغه د الف با ترتيب تائيدول ډېر بڼه اوشو، ځکه چې زمونږ په لغتونو او کتابونو کې دغه ترتيب شامل دے او د پښتو اکېډمي د باره کلي په سيمينار کېنې هم دغه فيصله شومے ترتيب دے. نن په دې متفق کېدل او دا په يوه خوله منل، ډېر د خبر و برکت خبره ده چې دغه د لومے بحث نه پس منظور شولو. شکر دے چې ټول پرې متفق دي.

اوس د صوتياتو په حواله بحث دے ځکه چې پښتو يوه صوتي ژبه ده او دا د پښتو اکېډمي ډېر د قېدروړ قدم دے چې دا هلې ځلې کوي او يو ځل ئې بيا دا پوهان او عالمان سره راغونډ کړي دي. چې د ليک دود د مسائلو په اړه يو ځل بيا سره کېښني. زه ستاسو ډېر مندوي يم، چې ما ته مو د مشرانو وظيفه راپه برخه کړه. تاسو ټولو ته اجازت دے چې په دې اړه پاتې بحث او نکتو ته په بنکلي او مهذب ډول سره دوام ورکړئ.

سيد محمود ظفر او وئيل چې په ”چ“ پسې ”خ“ (ځي) ليکل په چارټ کېښي صحيح نه ده خو دې ته ځيم وئيل شي.

د سيد محمود ظفر د وينا په ځواب کېښي پروفيسر ډاکټر اقبال نسيم خټک او وئيل چې کوم اوازونه دي هغسې دا هم صحيح ده او دا ”ځي“ په کار ده.

ډاکټر اباسين يوسفزي او وئيل چې د ”ځي“ او ”ث“ تر مېنځه

فرق په کار دے.

د خ (خې) برني بحث په حقله ډاکټر نصرالله جان وزير يو ځل بيا
دا خبره تکرار کړه چې د "خې" خان لره خپل غږ د ځم ځم نه ادا
کېږي ، اصل کښې ځيم ورته په شمالي لهجو کښې د (خ) سم نه ادائېگي
له کبله نومول شو ځم او د دې غږ د چ (چې) سره سم (خې) د ځم -

ډاکټر نياز محمد عاجز د خ (خې) د ترتيب په حقله او وئيل چې دا
په هم هغه زاړه ترتيب سم د ځم -

نادر خان عليل او وئيل چې دا مونږ د لهجې نه نه شو جدا کولې
لکه کوچه او کوخه -

ډاکټر اسرار او وئيل چې دا شکلونه مونږ ته منظور دي -
ډاکټر اباسين يوسفزي او وئيل چې د "ه" او "هه" دوه شکلونه د
يوې "ه" دي - نو بيا د هر حرف شکلونه په کار دي چې په مېنځ او اخر
کښې څنگه ليکلې شي -

سيد محمود ظفر او وئيل چې د دې سره وضاحت کېږي دواړه
ټيک دي -

ډاکټر نياز محمد عاجز د دې وضاحت او کړو او د "ه" او د "هه"
نې تائيد او کړو -

سليم بنگش او وئيل چې دا يو ورومې او بل د مېنځ شکل د ځم -
پروفېسر داور خان داؤد او وئيل چې دا چارټ (د حروف تهجي
ترتيب) پوره د ځم او نوره په کښې اضافه نه ده په کار -
ډاکټر حنيف خليل او وئيل چې چارټ منظور شو ځم د ځم اوس په
تلفظ بحث پکار د ځم -

ډاکټر نورالبصر امن او وئيل چې ط او ظ (طې او ظې) ليکلي
شوي دي - نو په دې کښې واؤ يا پېش (طوې ، ظوې) شته که نه -
ډاکټر نياز محمد عاجز او وئيل چې نشته -

سید محمود ظفر اوونیل چي دا د عربي دي نو هلته په کښي هم
نه شته .

ډاکټر سهيل (د عبدالولي خان پوهنتون د پښتو خانگي مشر او
نماینده) اوونیل چي چارټ کښي دا نومونه دي که صوت دي . (په ډبرو
اوازونو سره ملگرو اوونیل چي دا نومونه دي) .

ډاکټر سهيل اوونیل چي بيا چبرته نومونه دي او چبرته اوازونه
دي لکه د یېگانو سره .

ډاکټر نیاز محمد عاجز اوونیل چي دا د پېژندگلو دپاره دي چي
د یېگانو سره لیکلې شوي دي . لکه معروفه او مجهوله یا مخصوصه .

ډاکټر يوسف جذاب اوونیل چي دا نومونه په دوه طريقي دي
کله د غږ دي او کله د حروفو د شکلونو دي .

ډاکټر اسرار اوونیل چي ما چبرته لوستلي دي چي مثالي املا
هغه وي چي د کين طرف نه لیکلې شي ولې چي د بني طرف نه تاته خپل
لیکل نه ښکاري او ښه املا هغه وي چي قلم ترې نه اوچتېږي . په دې
اساس املا اسانول پکار دي . ځکه چي سنسکرت هم کله چي په گرامر
پوهانو او ورپدې نو گډ وډ شو . نو مونږ ته هغه د سنسکرت لوبه نه دي
جوړول په کار ، بس دغه چارټ هم دغسې ټیک دے .

ډاکټر پښتو اکېډمي پروفېسر ډاکټر نصرالله جان وزير
اوونیل چي مونږ ته د پښتو اکېډمي د باره گلۍ په املا کښي کوم
مشکل نه شته ، خو لکه څنگه چي مونږ په شروع کښي سپیناوے او کړو
چي ځيني قدر من لیکوالان او يا ځيني ادارې په خپل مخیزه توگه د پښتو
په املا او لیک دود کښي له ځانه اختراعات کوي . ځکه مونږ غواړو چي
د دغسې تېروتنو مخ نیوے اوشي او يا د هغوي خبره واورېدل شي او
مشران ئې شننه او کړي ، او هر کوم صورت چي ترې رااوځي مونږ به ئې د

پښتو مينه والو ته مخې ته کښېږدو . مونږ په زور په چاهم د ليک دود پرېکړې نه ورتپو . البته د وحدت قاتل يو او غواړو چې زموږ قوم په يوه ژبه او په يوه ليک دود له يو بل سره د خپلو احساساتو اظهار په داسې ډول او کړې شي ، چې هغوي که په شرق کښې دي ، که په غرب ، په جنوب کښې دي او يا که شمال ته ، په اسانه د يو بل په خبرو او تحرير او پوهېږي . او له ژبني انتشار څخه او ژغورل شي .

ډاکټر سهېل او وئيل چې يوه څېړنه ده چې پښتو په ۹۱ فيصده ويونکيو او ۹ فيصده ليکونکيو ژوندي ده . بله څېړنه ده چې دوه پنځوس فيصده پښتانه غواړي چې زموږ بچي دي په پښتو کښې تعليم او کړي او بيا چې د ولې پوښتنه او شوه نو ۷۸ فيصده خلقو او وئيل چې پښتو گرانه ده . او پښتو په پرائيوټ سپکټر کښې نشته .

ډاکټر اسرار او وئيل چې انگرېزي د پښتو نه هم گرانه ده خو مسئله دا ده چې په پښتو کښې ډوډۍ نشته او په انگرېزي کښې پراخه ده .

ډاکټر يوسف خان جذاب او وئيل چې زه نه يم متفق چې ژبې گرانې دي . په دې وجه نه وئيلې شي او نه لوستلې کېږي . د دې عوامل نور دي او د اردو او انگرېزي ژبو دستونځو ذکر هم ضروري نه دے . بل زه دا گڼم چې دا موجوده چارټ د پښتو او ازونو دپاره نيمگړے دے .

دې نه پس د ورکشاپ د اېجنډې مطابق د پښتو اکېډمۍ د باره گلۍ د سيمينار ټولې پرېکړې وار په وار ورکشاپ کښې شريک برخه اخيستونکيو ته د ملټي مېډيا په ذريعه اوښودلې شوې . ډېر په غور او کره نظر سره د دې ټولو پرېکړو ناقدانه جائزه واخيستلې شوه . چېرته چې د اصلاح ضرورت محسوسېده ، د هغو په حقله وړاندیزونه پېش شو چې تفصيل ئې په دې لاندې ډول دے .

ورومبی فصله :

”هغه کلمې چې د عربي او فارسي نه پښتو ته راغلې دي او معنی ئې هم هغه ساتلې ده. هغه به په خپل اصل شکل کښې لیکلې شي. لکه قميص، قيصه، ضعيف وغيره.“

لکه قرآن، قميص، قيصه چې خلق ئې په ”ک“ لیکي. (تولو په يو اواز ددې فېصلې تائيد او کړو. خو ډاکټر حنيف خليل او وې چې که دا يو ځل بيا لويې جرگې ته وړاندې شي، نو بڼه به وي.

دويمه فصله :-

”هغه کلمې چې پښتو خپلې کړې دي معنی يا شکل ئې بدل شوی د هغه به په اوبښتي شکل لیکلې کېږي. لکه تپوس، پام او د عربي مخصوص توري به د پښتو په کلماتو کښې نه لیکو. مثلاً تورخم به په ’ت‘ لیکو په ’ط‘ به ئې نه لیکو.“

ډاکټر يوسف خان جذاب او وئیل چې دا لفظونه په شکل نه په صوتي لحاظ مونږ ته راغلي دي. يعنی پښتو لیک لوست کم کړی دے چې څه ئې هم د دې ژبونه اخیستي دي د هغې نوعیت سماعي دے ځکه د تصرف امکان په کښې زیات دے.

ډاکټر زبیر حسرت او وئیل چې مفغن شوي دي.

پروفیسر قاسم محمود بنوي او وئیل چې نه داسې نه ده.

سليم بنگش اووئيل چي دا شكلونه ئي مونږ بدل كړي دي . لکه
تفحص چي 'تپوس' شوي دے .

ډاکټر نياز محمد عاجز اووئيل په شکل پسې صوت شاملول په کار
دي . لکه معنی ، شکل او صوت ليکل په کار دي .

ډاکټر زبير حسرت اووئيل چي تفحص په زړو نسخو کښې شته .
ډاکټر يوسف خان جذاب اووئيل چي دا 'کبري' دا د لهجو
مسئله ده . دا بېلول په کار دي . لکه دلته کبري او مونږ کپري وايو . کبري
د کېدل نه وټه دے ، څنگه چي زبير حسرت اووئيل .

درېمه فصله : -

”هغه کلمې چي په اخر کښې زور لري هغه به
په 'ه' ليکلې شي . لکه خوشحاله مذکر
خوشحاله مؤنث او دغه 'ه' به د تانيث
مخصوص علامت نه شي گڼلې .“

ډاکټر يوسف جذاب اووئيل چي 'زور' چي د لفظ په اول سر ، مېنځ او
اخر کښې راځي نو څه شناخت لري . مگر مونږ سره اخر کښې ئي گرافيم
بدل دے ولي مېنځ کښې او سر کښې د دې فونيم گرافيم بل شان دي .
سر کښې الف ، مېنځ کښې 'زور' او اخر کښې 'ه' لکه خر کښې په خ
زور شته نو زور اولگوو ، دا د گرافيم د اصولو خلاف ده چي په اخر کښې
'ه' اولگولې شي ځکه چي دې فونيم د پاره درې گرافيم په کارول شي .

خلور مه فېصله :-

”مد“ په پښتو کښې نشته۔

پروفېسر فضل نصير اسير اووئيل چې دا خود خپلې فېصلې رد شوي دے چې د عربي نه راغلي لفظونه به هغه شان ليكلے شي نو مد (~) هم د عربي دے۔

ډاکټر زبير حسرت اووئيل چې مد (~) په عربي او فارسي لفظونو کښې شته لکه آئينه ، آسمان ، قرآن وغېره۔ خود پښتو خپلو لفظونو کښې نه شته۔

ډاکټر اسرار اووئيل چې خوشحال بابا په يو ځاے کښې ’آس‘ استعمال کړے دے۔

ډاکټر محب وزير اووئيل چې زمونږ خواته د ’آ‘ ټکے استعمالېږي۔

ډاکټر نصرالله وزير د محب وزير په ځواب کښې اووې چې دا لنډيز دے ، د هغه يا د هاغه۔

ډاکټر يوسف جذاب اووئيل چې وضاحت په فېصله کښې په کار دے۔

ډاکټر نصرالله جان وزير اووئيل چې د دې ټولو خبرو ذکر د باره گلۍ د پرېکړو په تفصيلي کتابچه کښې شته۔ خود دلته مونږ د وخت بچ کولو په خاطر په لنډه توگه راوړي دي۔

ډاکټر يوسف جذاب اووئيل چې تر اوسه د پښتو د لهجو څېړنه نه ده پوره شوې نو چا دا فېصله اوکړه چې په پښتو کښې مد نه شته۔ تر اوسه درې لهجو باندې کار شوي دے ځکه دا فېصله ټيک نه ده۔ چې پښتو کښې مد نه شته دے۔

امجد ناصر اووئيل چې د يوې لهجې معيار مخې ته کښېښودل په کار دي۔ تاسو خان ته يو معيار کښېږدئ چې د غير ملکي دپاره به مونږ کومه لهجه مخې ته ږدو۔

سليم بنگش اووئيل چې پښتو کښې يو سل اته لهجې ډاکټر مجاور زيار معلومي کړې دي۔

پنجمه فېصله :-

”مجهوله“ ۽ ”چې په قطبي پښتونخوا کښې پرته لیکلې کپړې هغه به هم داسې پرته لیکلې شي لکه سر ۽ زمر ۽ وغېره. البته په افغانستان کښې او سوېلي پښتونخوا کښې به د دوي د خپل لیک دود سره سمه د مخکښې په شان لیکلې شي.“

ډاکټر يوسف جذاب اووئیل چې حرف د صوت نمائندگي کوي د هر گرافیم خپل شناخت وي دا صحیح نه ده چې ”۽“، مېنځ کښې راشي او دوه ټکي ورنه لاندې باندې اولیکلې شي. ځکه چې د دې گرافیم په دواړه صورتونو کښې هېڅ مطابقت نه شته.

ډاکټر اسرار اووئیل چې دا د اسانۍ دپاره په باره گلۍ کښې شوي دي.

ډاکټر يوسف جذاب اووئیل چې زه هيله کوم چې څوک ئې حل راوباسي.

ډاکټر نیاز محمد عاجز اووئیل چې قرآن کښې یو ځلي راغلي ”مجر ۽ ها“.

شپږمه فېصله :-

”مخصوصه“ ې به د کلمې په مېنځ کښې ”ډ“ داسې او په اخر کښې داسې ”ې“ لیکلې شي. لکه سرې اوبه، خبر وغېره. مجهوله يعني پرته ”۽“ به هم د کلمې په مېنځ کښې د ”ډ“ د مخصوصې ”ډ“ غوندې لیکلې شي.“

(شپږمه فېصله په يو غږ (متفقه) اومنلې شوه.)

اوومه فېصله :-

”د معروفې ’ي‘ دپاره به دوه څنگ په څنگ

ټکي ’ي‘ ليکلې شي . لکه سړي ، زمري او

داسې نور .“

ډاکټر زبير حسرت او وئيل چې که د ’ي‘ نه لاندې ټکي لرې شي نو اسانه به شي .

پروفېسر داور خان او وئيل چې دا ’ي‘ صحيح ده . دې کښې ماشومانو د پاره هم اسانتياوې ډېرې دي .

ډاکټر نياز محمد عاجز او وئيل چې دا خبره سمه ده دا به د ماشومانو دپاره ډېره اسانه شي او هم به واضحه شي .

ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې دا ټکي ورنه لاندې نه دي پکار ، د ټکيو د نه کول يو افادي پهلوشته ، بې ټکيو ’ي‘ شته . لکه د ماشومانو دپاره او د غېر ملکيانو دپاره به اسانه وي . خو بيا هم پکار ده چې ټکي ورنه لاندې وي ځکه چې د دې گرافيم په مېنځني حالت کښې ټکي شته .

ډاکټر عمر عثمان او وئيل چې دوهمه فېصله کښې د نورو ژبو د ټکيو خبره شوې ده . خو د مېډيکل او کمپيوټر وغېره سره تعلق لرونکي د نورو ژبو ټکي په بحث کښې نه دي راغلي .

سليم بنگش او وئيل چې دا د املا سره تعلق نه لري . مونږ د لغاتو خبره نه کوو .

(اوومي فېصلې سره مکمل اتفاق اوشو .)

دویمه ورځ ۲۹ دسمبر ۲۰۱۶ء

په دویمه ورځ سحر لس بجې د ورکشاپ د کاروایی شروع د
 ډاکټر نیاز محمد عاجز له خوا د تلاوت نه اوشوه. ډاکټر نصرالله جان
 وزیر دارو ابناد ډاکټر خالق زیار د بخښې دپاره د دعا او وئیل - ټولو
 ملگرو په شریکه د ډاکټر خالق زیار دپاره دعا او غوښتله او بیا د
 ورکشاپ کاروایی شروع شوه.

اتمہ فیصلہ :-

”یائی تانیث ’ی‘ به په اخر کښې د کش سره
 لیکلے شي. لکه کرسی، جینی وغبره.“
 (ټول گډون کوونکي د اتمې فیصلې سره متفق شول.)

ډاکټر یوسف جذاب او وئیل چې پرونی اولنی فیصله کښې یوه
 نکته پاتې شوې ده هغه د بحث لاندې راوستل په کار دي. پښتو ته ډپر
 زیات لفظونه د انگرېزی او د اردو راغلي دي. د انگرېزی لفظونه به
 څنگه لیکو او داسې د اردو او هندي ټکي (لغات) به مونږ څنگه لیکو؟
 ډاکټر حنیف خلیل او وئیل دلته چې د عربی او فارسی خبره
 شوې ده په اردو یا نورو پاکستانی ژبو کښې داسې ټکي موندلے شي نو
 هغه هم د فارسی او عربی نه تلي دي.

ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئیل چې د عربی او فارسی دا خبره
 دې ځای پورې صحیح ده خود وخت تېرېدو سره د نورو ژبو اضافه
 او کړو. نو صحیح به شي.

ډاکټر زبير حسرت او وئيل چې په بريتانيا کې دې ورسره په انگرېزي کې هم ليکلې شي.

ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې په اتمه فېصله کې د اسمي "ی" او فعلي "ی" يو اواز diphthong د مگر ليکل دوه رنگه شي، يوه اسمي "ی" او بله فعلي "ی" ده.

ډاکټر حنيف خليل او وئيل چې دې اوازونو کې دې پر فرق دې په پېښور يا يوسفزي لهجه کې دې کې په وپنا کې فرق راځي. ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئيل چې دا اسمي "ی" نه ده بلکې د تانيث "ی" ده. دا که مونږ په رومن کې د غېر ملکي دپاره ليکونو په انگرېزي کې هم داسې مسئلې شته دې. لکه Put - But وغېره. ډاکټر پروېز مهجور او وئيل چې اواز يو دې خو مشکلات ئې حل کړل.

ډاکټر نیاز محمد عاجز د مهجور صاحب تائيد او کړو. ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې د پېښور د لهجې کومه مطالعه شوې ده چې دا اوازونه يو نه دي. رحمت شاه سائل او وئيل چې خبره د لهجې نه ده د ليکلو ده. چې مونږ به يو ټکي ليکو څنگه لکه دلته سحر او افغانستان کې سحر ونيلې شي. نو اوس مونږ خو په دې پوهېږو خودا به ليکو څنگه. (د يوسف خان جذاب خبره نوټ کړل شوه، چې دا دې مخکې لويې جرگې ته يوږمې شي.)

ډاکټر جاوېد خليل او وئيل چې دلته خبره د پښتو د معياري املا ده. په لهجو وخت ضائع کول نه دي په کار. (ټول فورم په يو اواز اتمه پرېکړه تائيد کړه.)

نهمه فېصله :-

”د فعل دپاره به د مخکښې غوندي د ’ی‘ دپاسه ’ء‘
لیکو ، لکه اوخوری ، اوکړی او داسې نور۔“
(د دې ورځې ټولو برخه والو نهمه پرېکړه په هم دې شکل تائید کړه۔)

لسمه فېصله :-

په ضمير متصل او ’’ئي‘‘ ، کښې به په ’’ی‘‘ ، باندې همزه
لیکلې شي او مخصوصه ’’ې‘‘ ، به لیکلې شي۔ او یا به
’’ی‘‘ ، لیکلې شي لکه په یی کښې به یوه ’’ی‘‘ ، او دوپمه
’’ی‘‘ ، باندې همزه لیکلې شي۔

ډاکټر نیاز محمد عاجز او ډاکټر زبیر حسرت او وئیل چې دې کښې

ابهام دے۔

ډاکټر نصرالله جان وزیر دوي ته د دې پرېکړې ټول تفصیل واضح

کړو۔ په دې وضاحت سره ټول برخه وال متفق شول۔

ډاکټر یوسف جذاب او وئیل چې دا ضمير متصل دے؟ زما په

خیال دا ضمير منفصل دے۔

ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئیل چې دا اتصال دے۔ او په خورم

کښې ذاتي ضمير دے۔

ډاکټر حنیف خلیل او وئیل چې دا ’’ئي‘‘ د سیکند پر سن دپاره دے۔

ډاکټر خالد خان خټک او وئیل چې دا تهره پر سن دے او دا

متصل دے۔

یوولسمه فېصله :-

په داسې 'ه' کښې به لکه زړه ، بنه ، به ، ته ، خه د

مخکښې په شان د 'ه' د پاسه 'ه' [همزه] لیکو .

ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئیل چې دا به په "به" "Well" باندې نه راځي دا د زور دپاره راځي .

سید محمود ظفر او وئیل چې په "ه" د پاسه همزه راتلل خوبل

واؤل جوړوي . خو د 'ه' دپاره چرگي 'ه' استعمال بنه دے .

ډاکټر نصرالله جان وزیر او وئیل چې په هغې کښې یو اواز د

'ه' شو او بل اواز 'ها' شو .

ډاکټر زیبر حسرت او وئیل د ساکت "ه" دپاره همزه په کار ده .

ډاکټر سهیل د دوي د دې خبرو تائید او کړو .

ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئیل چې د دې فېصلې "Wording"

ورډنگ صحیح کول په کار دي .

ډاکټر یوسف جذاب په وائې بورډ د 'ه' او د 'ه' وضاحت او کړو .

ه او ډ او ل دي لکه وه ، زړه

ه - کانسونټ دے لکه په پوهان کښې .

دولسمه فېصله :-

"گ به په کونډه لیکلې شي ."

پروفېسر قاسم بنوي او وئیل چې که په "ک" د پاسه کش (گ) وي

نو هم ټیک ده .

ډاکټر نصرالله جان وزیر او وئیل چې دا فېصله داسې شوې ده او

افغانستان کښې هم اوس داسې لیکلې شي . مونږ ته په شویو فېصلو بیا

خلي بېرته تگ نه دے په کار - بل دا د پيرروښان د ليک دود مطابق پرېکړه ده - دا په خپل ځاے سمه ده -

ډاکټر سهېل اووئيل چې د کونډې وضاحت په کار دے چې لاندې ده که بره -

پروفېسر قاسم بنوي اووئيل کونډه او کش دواړه وي -

ډاکټر حنيف خليل اووئيل دا بالکل صحيح فېصله ده کونډه هم واضح ده -

ډاکټر يوسف جذاب اووئيل کش به بهتر وي چې ماشومانو ته ئې پېژندگلو اسان شي -

ډاکټر اسرار اووئيل چې په باره گلۍ کښې ډاکټر زيار موجود وه او دا کش به ډېر ښه وي د افغانستان سره به اړيکې هم پېدا شي -
سليم بنگش اووئيل چې دا فېصله د افغانستان د مشرانو د مخې شوې ده -

ډاکټر زبير حسرت اووئيل چې افغانستان کښې زمونږ يوه فېصله هم نه منلې کېږي او نه پرې عمل کېږي - هغوي خپله املا اوس هم هاغه شان ليکي څنگه ئې چې وړاندې ليکله -

ډاکټر نصرالله جان وزير ئې هم تائيد اوکړو او وې وئيل چې هم داسې ده - هلته په افغانستان کښې زمونږ فېصلې نه منل کېږي - خو زمونږ به کونښن جاري وي ، چې د يو واحد او منلي ليک دود لور ته لاړ شو -

ډاکټر جاوېد خليل اووئيل چې د باره گلۍ د فېصلو ټول ريکارډ موجود دے هغوي منلې دي -

ديارلسمه فېصله :-

”کښې، کښېناستل، نخښه ، بخښل او داسې نور

ټکي به هم دغه رنگ لیکلې شي.“

ډاکټر حنيف خليل او وئيل چې فېصله صحيح ده . کوټه يا افغانستان کښې که ترې څوک ”ښ“ غورزوي نو هغوي قائل کول په کار دي .

ډاکټر نصرالله جان وزير او وئيل چې که د دې او يا داسې نورو ټکيو څخه (ښ) او غورزولې شي او د ټکيو په مېنځ کښې د ’ښ‘ استعمال په ځاى او نه شي ، نو د دې وجې به د ټکيو په معناؤ کښې ډېر تغير واقع شي .

ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې دلته څلور لفظونه دي د ټولو لفظونو شکلونه ورکول پکار دي . چې په کومه لهجه کښې څنگه وئيل کېږي مگر لیکل ئې هم دغه شان پکار دي .

ډاکټر اسرار او وئيل چې کښل او کشل هم دلته راوستل په کار دي لکه انگرېزي ”Brought“ خو په ”Brot“ دے خود نورو لهجو خيال ساتلے شوے دے .

ډاکټر نیاز محمد عاجز او وئيل چې دا فېصله ټيک ده ددې وردنگ صحيح کول په کار دي .

(ديارلسمه فېصله په متفقه توگه اومنلې شوه .)

خوارسمه فېصله : -

” معدوله واو به د ټکيو نه نه شي غورزولې لکه

خولۍ ، خواړه ، گونہ ، غوندي وغېره .“

ډاکټر نياز محمد عاجز او وئيل چې دې الفاظو کښې فرق دے .

خواړه او گونہ کښې معدوله واؤ نه دے . خواړه او گونہ دې ترې لرې کړې شي .

ډاکټر پروېز مهجور خوبشکي او وئيل چې واؤ درې دي لکه

تاوان ، سود ، خوړ . نو دا صرف د پېژندگلو دپاره دے . لکه د عربي نه زکوٰۃ ، تنخوا .

سېد محمود ظفر او وئيل چې معدوله واؤ خانله دے او ناقص

خانله . په زکوٰۃ کښې ناقص دے او په خولۍ کښې واؤ نشته .

ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې د معدوله واؤ تعريف څه دے ؟

سېد محمود ظفر او وئيل چې ليکلې شي او وئيلې نه شي .

ډاکټر يوسف جذاب او وئيل چې د معدوله واؤ تعريف شومے دے

چې سپوکن نه وي او ليکلې شي . پاتې شوه خبره د زکوٰۃ او تنخوا نو هغه په

اوله فېصله کښې راغلي دي . د عربي او فارسي کلمې به د دې ژبو د املا

مطابق وي خو دلته ټکي د پښتو دي او دا معدوله واؤ نه دے . خواړه او

گونہ د کلسټر (cluster) مثالونه دي او باقاعده ادا کېږي .

ډاکټر اقبال نسيم خټک او وئيل چې دا واؤ په ”خولۍ“ کښې

ساکن دے .

ډاکټر نصرالله جان وزير او وئيل چې مثالونه راکړي چې هغه په

کښې ور واچوؤ .

ڊاڪٽر حنيف خليل اووئيل چي د جذاب خبره سمه ده - معدوله
واو هغه وي چي غورزولے شي - لکه زکوٰة ، تنخوا - نو دا د هغه فيصلې
سره تصادم دے -

ڊاڪٽر زبير حسرت اووئيل چي پښتو اڪيڊمي په کښي واؤ
کوي لکه خولہ ، غوندي وغيره او پښتو ادبي بورڊ غندي ، خلہ او
لستل وغيره ليکي نو دا سمول پکار دي -

ڊاڪٽر نصرالله جان وزير اووئيل چي مثالونه راته سم کړي -
پروفيسر داور خان داؤد اووئيل چي مونږ په پښتو ادبي بورڊ
کښي دا د قلندر مومند د درياب نه اخیستي دي -

رحمت شاه سائل اووئيل چي غوندي په واؤ ليکل پکار دي - او
د استفادي دپاره په کار دي چي دا کار سم دے که ناسم دے -

ڊاڪٽر زبير حسرت اووئيل چي د قلندر مومند سره دليل وه ،
حکه چي قلمي نسخو کښي داسي شوي دي -

رحمت شاه سائل اووئيل چي بيا خود دي ضرورت نه شته بس
نسخي به راواخلو او د هغي نه به استفاده اوکړو -

پښتو سمه فصله :-

”هغه ټکي يا کلمې چي د عربي او فارسي نه د پېش
په حالت کښي راغلي دي - په پېش به ليکلے شي -
يعني په خپل رنگ کښي لکه گل ، بلبل ، هغه پښتو
کلمې چي پېش لري هغه به مجهوله ’و‘ ليکلے شي -
پوښتنه ، مور ، نور وغيره -“

ڊاڪٽر نياز محمد عاجز اووئيل چي دلته په پوښتنه کښي واؤ معروف
دے - دا مجهوله واؤ دے چي پېش پرې نه وي -

ڊاڪٽر حنيف خليل اووئيل چي گل او بلبل کنبې واؤ نشته ڇڪه
دلته داسي دي .

ڊاڪٽر پرويز مهجور اووئيل چي دا د معياري املا خبره ده .
رحمت شاه سائل اووئيل چي د نورو ژبو نه څومره ٽڪي راغلي دي .

ڊاڪٽر يوسف جذاب اووئيل چي دا خبره سمه ده .

ڊاڪٽر نياز محمد عاجز اووئيل چي دا يو مثال دے بس .

په دي وخت د پېنور يونيورسٽي وائس چانسلر پروفيسر ڊاڪٽر
محمد رسول جان صاحب هم ورکشاپ ته تشریف راوړو . د پښتو
اڪېڊمي ڊائريڪٽر پروفيسر ڊاڪٽر نصرالله جان وزير ورته هرکله
وراندې کړو . او د محترم وائس چانسلر د پښتو ژبې ، ادب او پښتو
اڪېڊمي دپاره د خدماتو ستائينه ئي اوکړه .

محترم وائس چانسلر په خپل خطاب کنبې د ټولو راغلو مېلمنو
مننه اوکړه او د پوهنتون له خوا ئي ورته د هر قسمه مرستې او ملاټر
اووئيل . دوي زياته کړه چي اوس وخت راغله چي مونږ د پښتو دپاره کار
اوکړو خپله ژبه ، قام او قامي اتلان دنيا ته بنکاره کړو .

د محترم وائس چانسلر د خطاب نه پس هم د هغوي په موجودگي
کنبې د ورکشاپ نوره کاروائي هم هغه شان جاري اوساتلې شوه .

شپاړسمه فېصله : -

”معروف واو به د کلمو نه نه غورزولې کېږي او
دپاسه به پېش ورکولې شي لکه نور، سور، وغېره .“
(دا پرېکړه هم ټولو په يوه خوله او منله .)

اولسمه فصله :-

”د پښتو مخصوص توري خ ، خ ، بن ، ږ به هم
دغسې ليكلې شي.“

ډاکټر اسرار اووئيل چې دلته دا ليکلې املادې

سمه کړې شي.

ډاکټر يوسف جذاب اووئيل چې دا خ ، خ ، بن ، ږ توري ، نه
دي صوتونه فونيم دي . ځکه دلته توري نه د پښتو مخصوص غبرونه
ليکل په کار دي.

ډاکټر نياز محمد عاجز اووئيل چې دا د صوت شکل د غبرنه دے.

ډاکټر حنيف خليل اووئيل د جذاب خبره بنه ده . د س او ش تر

مېنځه يو بل غبر هم موجود دے چې وضاحت ئې هم په کار دے .

ډاکټر سلمې شاهين اووئيل چې دا د لهجې خبره ده .

ډاکټر نصرالله جان وزير اووئيل چې په دې کښې دواړو لهجو

يعني خټک / قندهاري او يو سفرې لهجو ته اختيار ورکړې شوي ،

چې هغوي د خپلو لهجو مطابق د دې ليک او ادائېگي کولې شي .

ډاکټر نياز محمد عاجز اووئيل چې د پښتو د مخصوصو غبرونو

دپاره به دا توري خ ، خ ، بن ، ږ وي نو جمله به سمه شي .

دې سره د دوهمې ورځې دا نشست سرته اورسېدو . او د غرمې د

ډوډۍ او ماسپښين د مونځ دپاره وقفه شوه .

دویمه ورځ دویم نشست ۲۹ م دسمبر ۲۰۱۶ء

په دویم نشست کښې هغه ټولې فیصلې چې په تېرو نشستونو کښې شوې وې ټولې په ملتي مېډیا او بنودلې شوې چې په دې ډول دي.

د ورومېي نشست ۲۸ م دسمبر ۲۰۱۶ء فیصلې

۱. د الفبا موجوده ترتیب هم داسې پکار دے.
۲. د باره گلی د فیصلو تائید او د وړاندې بوتلو دپاره هڅې کول.

د دویم نشست ۲۸ م دسمبر ۲۰۱۶ء فیصلې

۱. په دې نشست کښې د الفبا د نومونو چارټ به هم په موجوده ترتیب ساتلے شي. په لویه جرگه کښې به په ځینو نورو اختلافي مسئلو لکه نون غنه بیا خبرې کولې شي.
۲. ”معروفه (ي)“ په حقله د باره گلی پرېکړه بیا تائید کړے شوه یعنی دا چې معروفه ”ي“ ته به لاندې دوه څنګ په څنګ نقطې لگولے شي.

د دوپمي ورځي اول نشست ۲۹ م دسمبر ۲۰۱۶ء فېصلي

د دوپمي ورځي په اول نشست کښي د اتمې فېصلي نه تر ديارلسمې فېصلي پوري د بحث نه وروستو تائيد شوي. البته په يوولسمه فېصله کښي په ټينگار سره د "ه" د پاسه د همزه ليکلو سفارښتنه اوشوه. خو همزه به د ځانگړي حرف په توگه په الفبا کښي نه شمارل کېږي. چونکي د پښتو الفبا د بايزيد روښان د ترتيب په مطابق او هم د عربي يا د قران شريف د الفبا په طرز، په حرف د پاسه بل حرف نه شي کښېښودل کېدای. ځکه دا ځان له د مستقل حرف په توگه نه شي راتلای. البته نون غنه به وړاندې جرگه کښي مشران فېصله کوي. د غسې په ديارلسمه فېصله کښي په دې زور راوړی شو چې په متعلقه کلمو کښي به "ښ" نه شي غورځولای.

د فېصلو اورولو او د هغې يو ځل بيا د تائيد اخيستونه پس شريکو غړو ته دا قراردادونه او تجويزونه وړاندې کړی شول چې په يوه خوله تائيد او منظور شول. د قراردادونو او د تجويزونو متن په دې ډول دے.

❖ په هائي سکولونو او پرائمرې سرکاري سکولونو کښې دې لکه د عربي، اردو او نورو ژبو غوندي د پښتو استاذان مقرر کړي شي.

(قرار داد ډاکټر اسرار)

❖ معدوله ”واو“ به د ټکونو نه شي غورزولې. دا صحيح فېصله ده. خود مثال په توگه چې کوم ټکي ورکړي شوي دي صحيح نه دي. د ”واؤ معدوله“ مثالونه لوستل، خولۀ وغېره.

(م.ر. شفق)

❖ زۀ يو ځل بيا دا غوښتنه کوم چې د معياري املا په رڼا کښې دې د ماشومانو او پښتو ويونکو دپاره يوه قاعده چاپ کړې شي او د پښتو اکېډيمۍ په سپوري کښې شوې متفقه فېصلې دې د قانون په توگه نافذ کړي شي.

(م.ر. شفق)

❖ ټول شاعران، اديبان دې خپل کتابونه د پښتو اکېډيمۍ پېښور پوهنتون په منظور کړي شوي معياري املا کښې چاپ کوي او خوروي.

ډاکټر محمد زېبر حسرت

❖ دا دوه ورځنۍ ليک دود سيمينار غوښتنه کوي چې پښتو دې د دفتر، سرکار، تعليم او عدالت ژبه او گرځولې شي.

(ډاکټر محمد زېبر حسرت)

❖ ”اوکړي“ او داسې نورو لفظونو کښې ”الف“ په ځای ساتل په کار دي ځکه چې که مونږ د یو بل لفظ ”اوس“ نه الف لرې کړو او دا ”وس“ شي نو ابهام به پیدا کېږي. دا به ”وس طاقت“ دپاره پکارولې شي. (م.ر.شفق)

وړاندیزونه:

❖ بره پښتونخوا او سوئيلي پښتونخوا پښتو سره تړلي ادارو ته دې د ورکشاپ د انعقاد په باره کښې اطلاع ورکړې شي او دا وپنا دې هم ورته اوکړې شي چې تاسو مونږ سره د باره گلي په فېصلو متفق شوي وي. پکار ده چې دا فېصلې عملي کړې شي.

(سليم بنگش)

❖ د پاکستان محکمه ”نادرا“ د قومیت په خانه کښې د افغان په ټکي اعتراض کوي. دغه اعتراض دې ختم کړې شي. د تعلیم په خانه کښې دې د اېم اے پښتو، اېم فل او پي اېچ ډي خانه جوړه کړل شي.

ډاکټر اباسين يوسفزې

ډاکټر بشری خاتون

”مد“ په حقله دې کمیټي څه فېصله اوکړي.

(محب وزیر)

❖ د استادانو د تريننگ تجويز دې پښتو اكاډيمی "DCTE" د ائربکټرېټ اف کريکولم اېنډ ټيچر تريننگ / اېجوکيشن اېټې اباد ته يوسي. هغوي به ئې Sponsor کړي
(ډاکټر سهېل خان)

❖ په راتلونکې غونډه کې دې د معياري لهجې په ضرورت او اهميت زور ورکړي شي او هغه کسانو ته ، چې خپله خپله لهجه کې لیکل کوي او د ژبې پرمختگ ته زیان رسوي ، ته دې په معياري لهجې د اتفاق ياددهاني اوشي .
(نادر خان عليل)

❖ د پښتو املاء مباحث جدا دي چې په هغه نن بحث هم اوشو . مگر ددې سره دا هم ضروري ده چې په لهجوي مباحثو هم خبرې اوشي . بايد چې د املاء او د لهجو مباحث يو بل سره گډ نه شي . د يوې منلې او کره املاء دپاره دې د ټولې پښتونخوا د مختلفو لهجو نمائندگان رااوبللي شي چې دا رنگ دا شخړه په بڼه توگه هواره کړي شي .
(ډاکټر يوسف جذاب)

Consonants سره Vowels هم په اخر کې ځان له په يو نوي لائن کې دا شان ورکول په کار دي . (زبر —) ، (زهر —) ، ې ، ی ، ئ ، ی ، ي ، ے (پېش —) ، (مجهول و) ، (معروف و)
ډاکټر خالد خان خټک

❖ هغه لفظونه چې په اخبر کښې ئې واولي "ه" راشي اود يوې جټکې سره وئبلې کېږي يا پرې په وېنا کښې زور راشي نو د هغې "ه" د پاسه به "ء" راځي. لکه زړه، زاړه، واړه. هغه لفظونه چې جنوبي علاقه والا او د خټک / قندهار وغېره خلق ئې په "شين" سره وائي او قطبي علاقه خلق ئې د "خ" په اواز په "بن" سره ادا کوي. هغه به په "بن" ليکلې شي. لکه: ماينام، نخښه، بنائسته او داسې نور. نون غنه دې د الف بې په لست کې شامل کړې شي. د موجوده بې گانو سره مونږ اتفاق لرو. دې اساني راوستې ده. دادې نورې نه چېرلې کېږي.

"وو" به د واحد مذکر جمع، ماضي ښودنې دپاره به په دوو واوونو ليکلې شي. "وه" به د واحد مذکر ماضي يا تېرې زمانې دپاره استعمالولې شي. (وه) به د واحد مونث ماضي دپاره او (وي) د دې جمع دپاره.

(ډاکټر پروېزمهجور،

ډاکټر نياز محمد عاجز)

❖ په هريو Scheme of writing skills باندې يو Follow up سټډي

په کار وي. چونکې د باره گلۍ کانفرنس اثراتو باندې داسې هېڅ قسم څېړنه نه ده شوې. او د نصاب جوړولو بنيادي عناصر (پښتو نصاب کښې) نه دي عملي شوي. نو پښتو اکېډمي دې د پښتونخوا ټولو (انسټيټيوټ اف ريسرچ اينډ ايجوڪېشن) سره رابطه او کړي چې هغوي د

پښتو په موجوده نصاب او پښتو Dialact باندې څېړنه او کړي. دا به زموږ د "لیک دود" حوالې سره ډېر اډانیز کار وي. (ډاکټر سهیل خان)

❖ د پښتو لیک دود په دوه ورځنۍ مرکه (۲۰۱۶ء / ۱۲ / ۲۹ ، ۲۸) کښې دا خبره بار بار د پوهانو نه واورېدلې شوه چې په یوسفزی لهجه کښې د "خ" اواز یا غږ نشته. او بله دا خبره چې په یوسفزی لهجه کښې د "ی" (فعلیه ئې) او "ی" (تانیث ئې) اوازونه جدا دي.

زما د تحقیق مطابق د "خ" اواز په سوات کښې نشته او د "ی" او "ی" په اوازونو کښې هېڅ فرق نه شته. کېدای شي چې د سوات لهجه د نورې یوسفزی لهجې نه بېل خصوصیات لري نو ځکه ګریرسن په خپل کتاب لنگوستیک سروم اف انډیا کښې د سوات د لهجې د سرخط لاندې دیوې بېلې لهجې ذکر هم کړې دے. نو عرض دادے چې کله د پښتو په املا بحثونه کېږي نو د سوات نه دې نمائنده راوبللے شي. مننه

(محمد علي دینا خیل)

❖ ټولو تعلیمي او ادبي ادارو ته دې واضحه وېنا اوشي چې ائده دې پښتو املا د یو شخص او یوې ادارې په لیک دود کښې جدا جدا نه لیکي. بلکې هغه املاء دې اختیار کړے شي. چې ټول پښتانه دانشور او لیکوال پرې متفق دي.

(ډاکټر اسلم تاثیر افریدی)

❖ د باره گلی د رسم الخط سیمینار چې په جولای ۱۹۹۰ء کښې شوه وه - د پښتو ژبې او ادب د پاره یو سودمند کونښن وه - په دغه سیمینار کښې چې کومو ادیبانو برخه اخیستې وه او اوس زمونږ نه جدا شوي دي - الله تعالی دې د هغوي مغفرت نصیب کړي - امین

د خټک / قندهاري لجهې او د وادي پېښور د سیمې د پښتو په لړ کښې چې کوم مشکلات موجود دي - د هغود هوارولو د پاره دې د مختلفو لهجو د ادیبانو او ژبپوهانو یوه کمیټې مقررې کړې شي چې هغوي د لوستونکو د اسانتیاو د پاره یو لغت مرتب کړي کوم چې د وخت اهم ضرورت دے -

(پروفیسر ډاکټر اقبال نسیم خټک)

❖ دویمې فېصلې په حوالې سفارشات د باره گلی په حواله دویمه فېصله کښې دا تفصیل وړاندې شوه دے : هغه کلمې چې پښتو خپلې کړي دي ، معنې یا شکل ئې بدل شوه دے ، هغه به په اوبښتي شکل لیکل کېږي - لکه ټپوس ، پام او د عربي مخصوص توري به د پښتو په کلماتو کښې نه لیکو - مثلاً تورخم به په (ت) لیکو په (ط) به ئې نه لیکو -

تفصیل :

په انگرېزي اصطلاح کښې داسې الفاظو ته Loanwords وئيل کېږي - په فېصلې کښې چې کوم مثالونه

ورکړي شوي دي نو هغې کبسي د پښتو او عربي نه اخیستل شوي مثالونه ورکړي شوي دي. -خوپه دې مثالونو کبسي د نورو ژبو، په خاصه توګه انګرېزي او لاطيني الفاظو په حواله فېصله جوتنه ده. -یادونه ده چې د انګرېزي او لاطيني ژبې ډېر الفاظ په طب، قانون، سائنس او ټیکنالوجي په اعتبار راوړل شوي دي. -په دې حواله دا صورتونه پیدا کېږي. -هغه الفاظ چې د هغې متبادل په پښتو کبسي شته، هغه به په پښتو کبسي لیکل کېږي. -لکه زکام به لیکل شي Flu به نه شي لیکل.

(ډاکټر عمر عثمان مروت

FAST پوهنتون، پېښور)

ډاکټر نیاز محمد عاجز:- دا ترمز د پښتو خپل نه دي. -خپل اوریجنل نوم د پښتو په املا کبسي به ئې لیکو.

❖ To,
The Director Pukhto Academy,
University of Peshawar.

Subject: Suggestions about the phonetics and dialects of Pukhto Language

Reference: Da Pukhtoleek dooddwawrazanaymaraca, 28 and 29
December, 2016

Respected Sir,

With all due regards I want to have the honor to put up the following points in your honor to proceed further with the step to be taken to promote Pukhto language:

۱. Since the phonetic symbols of few sounds of Pukhto language are very difficult to identify and learn by all local and foreign speakers of Pukhto language, for this purpose of introducing practicable and clearly pronounceable phonemes of Pukhto language, your good office may formulate a committee consisting of experts in Pukhto and English phonetics to reach to a clear cut conclusion about certain phonemes and their notations as per standards of the IPA.
۲. In order to identify and standardize a specific dialect of Pukhto language, a committee of experts may be formulated to identify the various available dialects of Pukhto language and one dialect which may be called as the 'standard Dialect' of Pukhto language to facilitate the local as well as foreign learners of Pukhto so that all the formal written and spoken communication may be carried out in one single standards dialect.

The above mentioned points no doubt need time and energy as well as finances to put into practice but we can take steps slowly and gradually to promote our mother tongue. These can be put into separate project for the purpose for which sanction of the higher authorities will be required and your office may consider all available options in this matter.

Thanking you in anticipation,

Yours Faithfully,

AmjadHussainNaasir,
Pukhto Poet Researcher

(د کميټي غړي)

د بحث په دوران کښې چې کومې خبرې غور طلب وي هغه د لراو بر پوهانو ، عالمانو او ژبپوهانو ته ور لودپاره دا لاندینۍ کمېټې په اتفاق سره جوړه شوه .

کنوینر :- پروفیسر ډاکټر نصرالله جان وزیر

(ډائریکټر پښتو اکېډیمي پېښور یونیورسټي)

ممبران :-

ډاکټر اسرار صاحب

ډاکټر اقبال نسیم خټک صاحب

ډاکټر پروېز مهجور خوېشکي صاحب

ډاکټر خالد خان خټک صاحب

ډاکټر محمد زبیر حسرت صاحب

ډاکټر نیاز محمد عاجز صاحب

ډاکټر یوسف خان جذاب صاحب

ډاکټر حنیف خلیل صاحب

ډاکټر سهیل خان صاحب

ډاکټر عمر عثمان مروت صاحب

یادگیرنه : (د معیاری لیک دود په اړه دا هم هغه
د پښتو اکېډیمۍ تحت په باره کلی کښې د شوي
سیمینار د فیصلو متن د مے - چې د یو معیاری او
کره لیک دود د اختیارولو او د پښتو ژبې د
زد کونکیو په غوښتنه دریم ځلي چاپ کېږي -)

د پښتو نوي امللا

(د پښتو اکېډيمی ، پېښور پوهنتون د باره گلی د
سېمینار متفقه فېصلې)

پروفېسر سید تقویم الحق کاکاخېل
پروفېسر ډاکټر راج ولي شاه خټک

د جولای ۱۹۹۰ء کال د لسمې نه تر دولسمې نېټې د پښتو رسم الخط په باب له یو تاریخي سیمپوزیم د صوبایي حکومت په تعاون د پښتو اکېډیمۍ پېښور یونیورسټۍ د اهتمام لاندې په باره کلی-هزاره کښې منعقد کړم شو. په دې مرکه کښې د کوزې او برې پښتونخوا یو سل پینځه دېرش د سر سر پوهانو، شخصیتونو د لسانیاتو ماهرینو، ادیبانو د ابلاغ سر منشیانو، شاعرانو او کاتبانو گډون او کړو.

د مرکې مندو بینو ته د پښتو د روانو رسم الخطونو د مخه د راولاړو شوو کښالو تفصیل په گوته کړم شو او دا خواست ورته او کړم شو چې په متفقه ډول د دغې مسائلو د حل کولو او د پښتو د لیک دود د پاره د یو مشترکه رسم الخط وضع کولو تابیا او کړي.

د مسائلو د تعین نه پس په دې باندې تر درې ورځو بنه تفصیلي او دوه اړخیز بحثونه او شول. دغه شان د هرې مسئلې ممکن حل په گوته کړم شو او په اخر کښې هغه تاریخي فیصلې پوره په اتفاق سره او کړم شوي کومې چې د پښتو د مشترک رسم الخط د وضع کولو د پاره او منلې شوي. د دې فیصلو د مخه هغه گڼ رسم الخطونه چې نه یواځې په صوبه سرحد او بلوچستان کښې ئې رواج موندل و، د مېنځه لار بلکې د افغانستان د مروج رسم الخط سره هم تر ډېره حده په کښې یو شان والی پیدا کړم شو. د دې حتمي فائده د یو بهن المللي رسم الخط په شکل کښې څرگنده شوه او د پښتو د لیک دود مهډان ئې د اباسین نه تر امو دریا به پورې یو کړو. دا یقیناً چې یوه ډېره اهمه او تاریخي فیصله ده چې نتایج به ئې ډېر دور رس او اهم وي. زه د ټول پښتون وگړي او بیا خاص کړد لوستې طبقې نه دا طمع لرم چې په یو اتفاق به من و عن د پښتون

اولس د اتحاد او يووالي په خاطر دا فېصلې قبولې کړي او هم نن نه به په نوي رسم الخط (املا) کښې ليک شروع کړي.

زه په دې موقع د صوبه سرحد د وزارت تعليم بالخصوص د تعليماتو د وزارت د سکرټر بناغلي محمود خان، د پېښور يونيورسټي د محترم وائس چانسلر ډاکټر محمد انور خان او د پښتو اکېډمي د تحقيقاتو د خانگې مشر ډاکټر راج ولي شاه خټک او د خپلو نورو ټولو ملگرو ډېر ممنون يم چې هغوي په دې مرکه کښې په مالي، انتظامي او تکنیکي جوړ له پوره پوره دلچسپي واخيسته او زمونږ دا دروند او تاريخي کار نې د کاميابي تر غاړې اورسولو.

زه د مرکې د ټولو مندو بينو بالخصوص د افغانستان او بلوچستان نه د راغلو پوهانو او عالمانو هم تشکر کوم چې هغوي ډېر په مينه او سپېڅلې جذبه زمونږ په دعوت په دې مرکه کښې شرکت او کړو. زه د بناغلي پروفېسر سيد تقويم الحق کاکاخېل، د دروند ليکوال او محقق بناغلي حبيب الله رفيع، د ستر محقق بناغلي ډاکټر گل جان ورور وردگ او د ډاکټر شېرزمان طائزي هم مننه کوم چې هغوي د رسم الخط په حقله د فېصلو په مرتب کولو او د مرکې په اخر کښې د قراردادونو په وړاندې کولو کښې زمونږ سره هر قسم عملي کومک او کړو.

زه يو ځلې بيا د خپلو ټولو ملگرو په ډېر اخلاص مننه کوم او دعا کوم چې الله تعالی دې زمونږ دا کاوش د پښتون وگړي او پښتو ژبې د نېک مرغي پېش خېمه کړي. آمين

پښتولیک لار

(۱)

پښتو ډېره زړه ژبه ده - ددې د ويونکو او وئيلو تاريخ تر ډېره لرې رسي خو د ليک معلوم تاريخ ئې ډېر اوسنې دے - دا په يقين سره نه ده معلومه چې د اسلام نه مخکښې پښتو څنگه ليکله شوه - ځينې پوهانو په خروشتي ليک دود کښې د پښتو ټکي موندلي دي او شايد چې څه وخته پورې ئې دغه ليک دود پاتې شوی وي - البته دا يقيني ده چې دې سيمې ته د اسلام رارسېدو نه پس پښتو عربي رسم الخط خپل کړے دے او تر نن ئې هم دغه رسم الخط ساتلے دے -

يو روايت را روان دے چې پښتو رسم الخط سره د پښتو د مخصوصو توريو د سلطان محمود غزنوي په زمانه د هغه يو وزير رائج کړے وے - کېدے شي چې هغه د پښتو ليک عربي رسم الخط ته را اړولے وي خو ددې خبرې څه مضبوط ثبوت نشته او تر زرمې صدې هجري پورې د يو واضح ليک دود متعلق په يقين سره څه معلوم نه دي -

د بايزيد انصاري خپرابيان تر اوسه پورې د پښتو ژبې وړمې مکمل کتاب گڼلے شي - په دې کتاب کښې هغه د نورو دعوؤ سره يوه دعوه دا هم کړې ده چې د پښتو ليک دود ماته خداے پاک د الهام په ذريعه بنښلے دے - ددې نه معلومېږي چې د

هغه تر وخته د پښتو څه متفقه او منظم ليک دود نه وه . خصوصاً د پښتو د مخصوصو تورو .

د عربي توري د پښتو په ليک دود کښې د شروع نه په خپل عربي شکل کښې شامل راغلي دي . دې سره هېچا څه اختلاف نه دے کرے . دا په عربي کښې د پرش توري دي . خود ، لا ، يا لا تورے اوس ځان ته بېل تورے نه شي گڼلے . باقي نهه ويشت توري دا دي .

ا . ب . ت . ث . ج . ح . خ . د . ذ . ر . ز . س . ش . ص . ض . ط . ظ . ع . غ . ف . ق . ک . ل . م . ن . و . ه . ء . ي

د تورو ليکلے شکل اصل کښې د هغه اواز علامت وي کومه ژبه کښې چې اوازونه وي . د هغوي ليکلي توري زيات وي . په فارسي کښې د عربي نه څلور اوازه زيات دي . پ ، چ ، ژ ، گ . په نورو آريائي ژبو کښې ددې نه هم درې اوازه زيات دي . ټ ، ډ ، ږ په پښتو کښې دا اووه زياتي اوازونه هم شته او ددې نه علاوه څلور د پښتو خاص اوازونه هم دي چې مونږ ئې اوس په خ . ځ . ږ . بن ليکو . دې اوازونو ته شکل ورکول د پښتو د ليک دود خپل ضرورت ؤ . چې د بل نه په پور اخیستو نه پوره کېدو .

(۲)

په دې سلسله کښې اول کوشش بايزيد انصاري کرے دے او د الله په حکم ئې (د هغه د وېنا مطابق) دې تورو ته شکلونه ورکړي دي . په عربي فارسي کښې د تورو فرق په نقطو وه . هغه هم دغه طريقه استعمال کره . البته کوم توري چې عربي فارسي کښې نه وو او په

نقطوئي فرق نه شو ڪبد ۾ . هغو ته ئي د علاماتي توروپه ڄا ۾
 ڪوندي خوبسي ڪري او ددي يوؤلسو تورو دپاره ئي دا شڪلونه
 متعين ڪري دي .

ا . ب . پ . ت . ٿ . ج . چ . خ . ح . خ . د . ڍ . ڊ . (اوسني خ) ، ذ . د .
 (اوسني ڙ) ، ر . ڙ . ز . ڙ . (فارسي ڙ) ، س . ش . بن . ع . غ . ف . ق . ڪ . گ .
 ل . م . ن . ني . و . ه . لا . ي .

بايزيد انصاري د ڊاڪٽر اختر خان مرحوم د تحقيق مطابق
 خپر البيان د كال ۹۶۸ هـ خواؤ شاليڪل ۾ ۾ . گويا تردي ڪاله د
 پڻتو د مخصوصو اوازونو دپاره ڄه منلي شوي علامت نه وو . دا
 د بايزيد انصاري د غير معمولي ذهانت نخبه ده . چي هغه د پڻتو
 د ٽولو لهجو اوازونه په نظر ڪڻي ساتلي دي . ڪوم چي وروستو
 اخوند دروېزه بلڪي د خوشحال خان غوندي همه جهت عبقری هم
 په نظر ڪڻي اونئ ساتل .

بايزيد انصاري د فارسي ، ، ڙ ، ، هم په مخصوصو اوازونو
 ڪڻي شمېرلي ده . د مروتو په علاقه اوس هم د ، ، ڙ ، ، اواز د فارسي
 ، ، ڙ ، ، نه مختلف ۾ . ممڪنه ده چي هغه وخت په وزيرو ڪڻي هم
 دا اواز د فارسي ، ، ڙ ، ، نه مختلف وه . د ، ، ڙ ، ، مرکب لفظ لکه
 ڪونڙ اورنڙا اصل ڪڻي مفرد ڻڪاري او ڊپر عام لفظ ۾ . بايزيد
 ، ، ني ، ، په حروف تهجي ڪڻي ٻيل ليڪل ۾ .

د خپر البيان د تصنيف نه ڪافي موده پس د كال ۱۰۱۲ هـ
 او ڪال ۱۰۲۱ هـ تر مېنڄه د اخوند دروېزه مخزن الاسلام اوليڪل
 شو . دي ڪتاب ته الله تعالیٰ دومره مقبوليت ور ڪرو چي په لڙه موده

کڻي د پښتونخوا گوت گوت ته اورسېدو . اخوند دروپزه د بايزيد انصاري په ليک دود کڻي څه ترميمات او کرل .

د د په ځاے ږ

د ږ په ځاے ژ

ډ او ږ ئي د حروف تهجي نه اوويستل . د ډ (ځ) په ځاے ئي هم څ استعمال کړو .

د اخوند دروپزه دا رسم الخط په لږ فرق زمونږ تر زمانې را اورسېدو . البته تر دا مېنځه خوشحال خان خټک يو بل رسم الخط اختيار کړے دے . دا نه معلومېږي چې ولې ؟ هغه د ارزاني ، واصل ، مرزا خان ذکر کوي او دا ديوانونه يقيناً هغه ته ور رسېدلي دي . دا ديوانونه به د بايزيد په رسم الخط کڻي ليک وو او هغه رسم الخط به د خوشحال بابا نه وي خوښ شوم . د اخوند دروپزه مخزن هغه ته د سوات په سفر کڻي په لاس ورغله وه او دا ډېره روستنۍ خبره ده .

دا رسم الخط مونږ ته اول ځل د دستارنامې د يو نسخې نه په لاس راغله دے . چې عبدالحليم کاتب په ۱۱۱۹ هـ کڻي د افضل خان دپاره ليکلې ده . د کليات خوشحال يوه نسخه چې محمد سعيد کاتب په ۱۱۷۳ هـ کڻي ليکلې ده . هم په دغه رسم الخط کڻي ده . دا کاتب د اکوړي دے . گويادالیک دود د خوشحال خان په خاندان کڻي تر څه مودې چلېدلے دے .

خوشحال خان د پښتو مخصوص اوازونه صرف دوه راخيستي دي . څ او څ . څ ته د ح په مېنځ کڻي دوه ټکي او يو همزه

علامه ورکړې ده - او داسې ئې ليکلې دے چ او خ دپاره يې د جيم د
 ټکي د لاندي همزه ليکلې دے - او داسې شکل ئې جوړ شوه دے -
 ”ج ، ، ، او بن هغه په ژ او ش ليکلي دي - څنگه چې د خټکو لهجه
 ده - حروف تهجي د هغه په مخصوصو شکلونو کښې داسې دي -
 ا . ب . ت . ط . ث . ج . چ . ج . خ . د . د . ذ . ر . ز . ر . س . ش .

الخ

د خوشحال خان ليک دود د اخوند دروېزه نه اندازه شپته
 کاله وروستو شروع شوه دے - مخزن د يو درسي کتاب حيثيت
 لرلو - چې هر ځاے لوستلې او لولولې شو - چې خوشحال خان خپل
 علمي کتابونه ليکل نو دې ليک دود جرړې پخې کړې وې او دې
 بل ليک دود ځاے اونه نيوم شو - او د اخوند دروېزه بابا ترميم
 شوه د بايزيد انصاري ليک دود په ځاے پاتې شو -

دا ليک دود بيا کاتبانو په خپله رضا رنگ رنگ ليکلو - په
 نسخ کښې هم او په نستعليق کښې هم - چا د پښتو د مخصوصو
 حروفو خيال ساتلې دے چا نه دے ساتلې - چا د لاندي غړوندي په
 ځاے بره ط ليکلې ده چا همزه - چا په کښې لاندي ط او همزه هم
 استعمال کړي دي - خو په مجموعي حيثيت ليک دود يو پاتې
 شوه دے -

په نولسمه صدي هجري کښې چې مستشرقين پښتو ته
 متوجه کېدل نو د ليک دود ساخت موجود ؤ - البته ځاے په ځاے
 کنډ کپړ شوه وه - هغوي په ټوله مسئله غور او کړو او يو معياري
 ليک دود ئې تيار کړو - په هغې کښې ئې کتابونه هم اوليکل - د

چاپ دپاره ئې د هغې تائب هم تيار كړو. او صحيح رنگيز بنائسته كتابونه ئې هم چاپ كړل. تر دې وخته د پښتو مخصوص اوازونه ، د اوازونو په حيثيت ورك شوي وو يا چېرته لرې قبيلو كښې پاتې وو. البته دې مخصوصو اوازونو په مختلفو قبيلو كښې بېل بېل ارتقائي صورت اختيار كړي ؤ. ددې اختلافاتو تحريري شكل يو ساتلو دپاره هم د مخصوصو تورو ضرورت ؤ او دا مخصوص توري د پښتو رسم الخط د اهم جزو په طور باقي اوساتلې شول.

(۳)

تر هغه وخته ضرورت په دغه هومره رسم الخط پوره كېدو او پوره شو. د تلفظ دپاره مستشرقينو رومن خط استعمالولو. نو هغوي ته د حروف علت د مختلفو اوازونو اشكال پېښ نه شو او پښتنو خپل ليك په خوله كښې جوړولې شو. ورو ورو داسې وخت راغلو چې پښتنو نورو ته پښتو بنسټل شروع كړه او د نورو دپاره ئې په پښتو ليكل شروع او كړه او دا ورته محسوسه شوه چې موجوده توري زمونږ ضرورتونه نه پوره كوي داسې پښتو ليكونكوته د نورو علاماتو هم ضرورت دے.

په پښتو كښې د عربي ضمې ، فتحې او كسري (پېش زور اوزېر) نه علاوه ددې اوازونو اختصار هم رائج دے چې مونږ ورته پېشكې ، زوركې ، زېركې وئيلې شو. دا اوازونه د عربي پېش زور او زېر نه مختصر دي. او په خالصو پښتو تورو كښې يا پښتو شوي عربي فارسي تورو كښې استعمالېږي. لكه سور ، نول.

د غسې پښتو کښې د توري آخر ، ، ه ، ، په دوه قسمه ده
 سخته او نرمه لکه زړه او زړه - ، نه زړه مې زړه کوتی نه مني ، ،
 دې جمله کښې دوه ځله ، ، نه ، ، د دے او دوه ځله زړه - د دواړو تلفظ
 یو بل نه بدل دے - د ، ، ی ، ، مسئله ددې نه هم گرانه ده - یو پرته
 ، ، دے ، ، ده لکه سرے ، یو غونډه (ي) ده لکه سرې - یو د تانیثی
 ده لکه جینی - یو د فعل په آخر کښې ی ده - لکه او کړی - او یو د
 پښتو مخصوصه ی ده - لکه سرې اوبه - ددې یې گانو تلفظ د یو بل
 نه کافی جدا دے - خو عام رسم الخط کښې صرف دوه یې گانې
 لیکلې شي - یائې معروف او یائې مجهول -

چې پښتنو په پښتو کښې علمي لیکنې شروع کړې نو ددې
 فرقونو ضرورت محسوس شو - بیا چې غیر ملکيانو ته ئې بنسټل
 شروع کړل نو دا ضرورت نور هم زیات شو - دې ورځو کښې زموږ
 په علاقه پښتو ته حکومتی سرپرستی حاصله نه وه - او هر چا په
 خپل طبیعت ځان ته علامات وضع کول - چې پښتو اکېډیمي جوړه
 شوه نو مولانا عبدالقادر مرحوم په علمي سطح ددې مسئلو حل ته
 توجه وکړه -

په یو دېرشم مارچ ۱۹۵۷ء په پښتو اکېډیمي کښې د
 هغوي د اهتمام لاندې یوه لویه غونډه او شوه - چې هغې کښې د
 افغانستان لومے لیکونکي خادم صاحب ، رښتین صاحب او د
 هغوي ملگري د خېبر پښتونخوا د لویو لیکوالو دوست محمد خان
 کامل مرحوم ، قاضي احمد سعید مرحوم ، مولانا عبدالقادر
 مرحوم ، عبدالخالق خلیق مرحوم ، پروفیسر نور احمد خان مرحوم ،

ډاکټر منور خان ، اجمل خټک ، حکیم محمد اسلم سنجري مرحوم ،
 نصرالله خان نصر ، ماسټر عبدالکریم مرحوم ، ارباب سکندر خان
 مرحوم ، مولانا عبدالقدوس مرحوم ، ډاکټر انوار الحق مرحوم ،
 خیال بخاري مرحوم او د هغوي نورو ملگرو سره یو ځای
 کښېناستل او ددې مسئلو تحلیل ئې اوکړو . دا تحلیل په خپل
 ځای ډېر جامع دے . او تقریباً ټولې مسئلې په کښې راخیستې
 شوي دي . په دې کښې څه فېصلې متفقې او شوي او د څه مسئلو ئې
 دوه ځله تجویز کړل . او فېصله ئې قام ته پرېښوده .

دا یو ډېر صحیح قدم وه . او پکار وه دا فېصلې د یو
 معیاري لیک دود په شکل کښې هر چا لوستې او هر چا منلې وے .
 ددې نه زیاته نمائنده اجتماع نه بیا کېدے شوه او نه اوشوه خو
 متأسفانه خپله د پښتو اکېډیمي ددې فېصلو نافذ کولو او خلقو
 ته د رسولو اهتمام اونه کړو او لیک دود هم هغسې د کتابانو په
 خونه پاتې شو .

په کال ۱۹۸۴ء کښې د خېبر پښتونخوا د تعلیم محکمې
 دوه اهمې ادارې جوړې کړې . یو د پښتو لغت اداره او بله په
 پرائمري سطح د پښتو ذریعه تعلیم کولو اداره . دا دواړه ادارې د
 پښتو لیک دود د مسئلې سره مخامخ شوي او ضرورت ئې
 محسوس کړو چې په حکومتي سطح ددې مسئلې یو حل راپېدا
 کړے شي . چې د ماشومانو دپاره درسي کتابونه او قام دپاره پښتو
 لغت په یو معیاري لیک دود کښې اولیکلے شي او ټول التباسات
 تر مېنځه اوځي .

په دې سلسله کېنې په ديارلسم اگست ۱۹۸۴ء د محکمه تعليم د سکرټري محمد اعظم خان د صدارت لاندې يوه غونډه او شوه. په دې غونډه کېنې د پښتو اکېډيمۍ او پښتو ډيپارټمنټ پېښور يونيورسټي، محکمه تعليم پښتونخوا او د صوبې د ټيکسټ بک بورډ نمايندگانو او لويو اديبانو، عالمانو شرکت او کړو. دا متفقه فيصله او شوه چې د ۱۵ اپرېل کال ۱۹۵۷ء فيصلو مطابق دې درسي کتابونه په يو معياري ليک دود کېنې اوليکلې شي. البته د پښتو لغت مخصوص ضروريات دې ترلغته محدود اوساتلې شي چې لغت بازار ته راشي او عام شي نو بيا د هغې په رڼا کېنې د املا بدلولو لارې چا بندي کړې نه دي. په دې فيصله کېنې بيا هم دا نيمگړتيا پاتې شوه. چې د کال ۱۹۵۷ء غونډې د کومو مسئلو دوه ځله تجويز کړي وو هغو کېنې يو حل خوښ نه کړ شو. دا مسئله د لغت ادارې او د درسي کتابونو ادارې خپلو کېنې په مشوره حل کړه.

دا معياري رسم الخط تر هغه ادارو محدود پاتې شو، کومو چې دا فيصله کړې وه. شپږ کاله کېنې ابتدائي درسي کتابونه خو دې ليک دود ته را واوړېدل. د نور پښتونخوا اديبانو شاعرانو او عالمانو دې طرف ته توجه اونه کړه. او هغه عام ليک دود جاري پاتې شو. ددې خبرې ضرورت وه چې په جمع ټول پښتانه، ټول پښتو ليکونکي او ټول اخبارونه رسالې يو ليک دود خپل کړي. دې ضرورت ته د پښتو اکېډيمۍ ډائرېکټر پروفېسر محمد نواز طائر صاحب توجه او کړه. او د صوبائي محکمه تعليم په مالي

مرسته او ډاډ گيرنه ئې په باره گلي کښې يو بين المللي سېمپوزيم راغونډ کړو. دايو لويه نمائنده جرگه وه. عالمان، اديبان، شاعران، استاذان، طالب علمان، خطاطان او صحافيان د هرې طبقې نه ئې منلي شوي کسان راغونښتي وو او اکثر راغلي وو. د جولاي ۱۹۹۰ء د لسم تاريخ نه تر دولسم تاريخه دې نمائنده ملي جرگې د ليک دود په وړو لويو مسئلو په يخ ماحول کښې په سره سينه غور او کړو او متفقه فېصلې ئې او کړې. دې جرگه کښې د افغانستان منلي شوي فاضلان او د بلوچستان لومړي عالمان هم وو او داسې دا فېصلې د ټولو پښتنو فېصلې شوې.

(۴)

دې کښې څه فېصلې خو مختصرې او پوهې ته اسانې دي او ځينې فېصلې به لږ بحث غواړي. دا فېصلې د ضميمې په طور آخر کښې شاملې کړې شوي دي. دلته مونږ هغه ترتيب لږ غوندي بدلوو. مختصرې فېصلې رامخکښې کوو او په اوږدو فېصلو لږ غوندي بحث کوو.

۱. کوم الفاظ چې پښتو د عربي يا فارسي نه راخيستي دي او معنی يا شکل ئې نه دے بدل شوم. هغه به په اصلي شکل کښې ليکلې شي. لکه ظالم، قهر او عدل به زالم، کهر او ادل نه شي ليکلې.

۲. هغه عربي يا فارسي الفاظ چې پښتو خپل کړي دي او شکل يا معنی ئې بدله شوې ده. هغه به هغسې ليکلې شي څنگه چې پښتو کښې وئيلې شي. لکه تپوس چې شائد

- ، تفحص ، ، وه - خو پښتو کښې ئې معنی بدله شوې ده - یا
 وخت چې شکل ئې بدل شوه دے -
۳. د عربی مخصوص توري لکه ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ع ،
 ف ، ق به یواځې په عربی کلمو کښې راځي - او پښتو کلمو
 کښې به ئې نه لیکو - لکه تورخم به طورخم یا تورخان به
 طورخان نه شي لیکلے -
۴. ، ، ن ، ، به خاتته تورے گڼلے شي - د ، ، ن ، ، نه پس به الفبا
 ترتیب کښې ځاے نیسي او نوم به ئې ، ، نون ، ، وي - دا
 تورے چې بایزید انصاري راوړے دے په افغانستان او
 بلوچستان کښې دغسې استعمالېږي - ، ، کونړ [په غورږو
 دروند] او رنړا ، ، به کونړ او رنړا لیکلے شي -
۵. د کومو کلمو په اخر کښې چې زور وي هغه به په پسته ، ، ه ، ،
 لیکو - لکه ، ، وروره ! خوشحاله اوسې ، ، دا ، ، ه ، ، به د زور
 علامت گڼلے شي د تانیث علامت به نه شي گڼلے -
۶. مد (َ) په پښتو کښې نشته ، البته د نورو ژبو نه اخیستې
 شوي ټکیو کښې به هم هغسې لیکلے شي لکه آخر ، آمد -
۷. سخته ، ، ه ، ، لکه زړه (دل) کښې به د ، ، ه ، ، د پاسه همزه
 لیکلے شي - او پسته ، ، ه ، ، لکه زړه (د نوي ضد) به بي
 همزه لیکلے شي - مثلاً : زړه مې زړه کوتی نه مني دا
 علامه په پښتونخوا کښې پخوا راسې هم دغسې
 استعمالېده -

۸ گ په پښتونخوا کښې د کاف د شوشې په کونډه لیکلې
کېږي. خو په افغانستان کښې ئې ځینې خلق گ لیکي.
اوس به متفقه ،، گ ،، لیکلې کېږي.

۹ ،، کښې ،، د پښتونخوا په یو لویه علاقه کښې د شین په
اظهار وئیلې شي. په داسې کلمو کښې لکه کښېناستل ،
بخښنه ، نخښه کښې به ،، ښ ،، ضرور لیکلې شي.

۱۰ یو ،، واو ،، داسې هم وي. چې بل توري سره شریک وئیلې
شي. لکه فارسی کښې ،، خوان ،، پښتو کښې خوله. په
دې کلمو کښې واو د خ سره شریک ادا کېږي دې ته واو
معدوله وائي. په فارسی کښې دا واو صرف د خ سره
شریک راځي. خو په پښتو کښې د خ ، غ ، ل او گ څلورو
واړو نه وروستو شریک راتلې شي. لکه خوله، غونډه ،
گوته ، کونډه.

۱۱ واو مجهول (مختصر واو) د پښتو په خپلو کلمو کښې د
پېش د علامت غوندې راځي. لکه پوښتنه ، لومړی ، اوبه
- دا به هم د غسې لیکلې شي. البته د نورو ژبو نه اخیستي
کلمو کښې به واو نه شي لیکلې. کلمه به اصلي شکل
کښې لیکلې شي. لکه گل ، بلبل.

۱۲ معروف واو (اوږد واو) نه مخکښې توري باندې پېش
لیکل ضروري دي. خصوصاً هغه وخت کښې چې د بلې
کلمې سره مشابهت لري. مثلاً لور به په لام پېش ضرور
لیکلې شي چې د ،، لور ،، سره مشابه نه شي.

(۵)

فہصلہ دا اوشوہ چہی د پښتو مخصوص حروف خ ، ش ، ر ،
 بن به هم د غسې لیکلے شي -

د پښتو دا مخصوص توري اصل کښې مخصوص اوازونه
 وو - چې لیک دود کښې ورته مخصوص علامات ورکړے شو - رو
 رو هغه اوازونه بدل شو او په دوؤ لویو قبیلو کښې ئې خان خان ته
 ارتقا اوشوه - اوس دا داسې توري دي چې یو قبیلہ کښې یو شان
 اواز لري او بلہ کښې بل شان - مثلاً بنین په ختکو کښې د شین په
 شان وئیلے شي - او یوسفزو کښې د خ په شان - لیک دود ئې یو دے
 او اواز بېل بېل -

دې توريو کښې ټولونه ورومبے ، ،خ ، دے - ددې توري
 اصل تلفظ داسې دے چې د ژبې سر پکښې د برنو غابونو سره
 اولگي - او د چ یو نیمگړے شان اواز پیدا کړي - دغه وجه ده چې دا
 تورے ځینې پښتانه د سین په اواز او ځینې د ، چ ، ، په اواز وائي
 او لولي - لکه خادر چې ځینې پښتانه ئې ، چادر ، ، او ځینې
 ، سادر [خادر] ، ، وائي او لولي -

دا تورے اکثر په هغه کلمو کښې راځي چې زمونږ په
 مشرقي گاونډي ژبو هندي ، پنجابي ، سرائيکي او سنډي ياپه
 مغربي گاونډي ژبو فارسي ، دري ، پهلوي کښې په ، چ ، ، لیکلے
 شي - لکه خادر ، چادر ، خلور ، چار ، چهار ، خرمن چې په
 سنسکرت کښې چرمن او فارسي کښې چرم ده - د پښتو اکېډيمی
 د لغت مطابق د خ اواز د ساکنې ، ،خ ، ، او ساکن سین نه جوړ دے -

د ،،خ،، نه پس بل مخصوص تورے ،،خ،، دے۔ دا اواز د ژبې د سر او د برنو غابنونو د سر په اتصال پیدا کېږي۔ انگرېزي کښې د D او Z مشترک اواز دي ته نژدې دے۔ د پښتو کېدېمې په لغت کښې دا د اوز په اشتراک لیکلے شوے دے کومې کلمې چې د مشرق او مغرب په گاونډي ژبو کښې په جيم ادا کېږي هغه اکثر او بېشتر پښتو کښې په دې شکل لیکلے شي۔ لکه خوان، جوان۔ حاءے، جاعے۔ دا توري د پښتنو ځينې قبيلې په جيم او ځينې په زادا کوي۔ لکه ځولۍ چې څوک ورته جولی وايي او څوک زولی۔

د پښتو درېم مخصوص تورے ،،ژ،، دے۔ ددې يو قسم خود فارسی د ،،ژ،، په شان لیکلے شي۔ خو خالصو پښتو کلمو کښې ځينې قبيلې ژادا کوي او ځينې جيم کلمې لکه ژبه، جبه۔ ژوند، جوند۔ دا عموماً هغه کلمې دي چې د فارسی نه راخستے شوي دي۔ هلتہ ئې تلفظ ،،ز،، وو لکه ژبه، زبان۔ ژوند، زندگی۔ د پښتو ځينې قبيلې مطلقاً د ژ تلفظ ز ته نژدې نژدې کوي۔ د ،،ژ،، دوېم قسم د پښتو مخصوص علامت ،،ږ،، دے۔ دې اصلي تلفظ د غېن او گاف تر مېنځه دے۔ او هغه ټول الفاظ په دې شکل لیکلے شي کوم چې ځينې قبيلې په ژ او ځينې په گاف وائي۔ دا تورے ډېر زيات استعمالېږي۔ ځکه چې د فعل حال ،،ږي،، په دې شکل لیکلے شي۔ ماتېږي، خوږېږي وغېره۔ ،،ښ،، په اصل کښې خو هغه حاءے استعمالېدو۔ کوم حاءے چې اواز د حلق په حاءے د تالو له مېنځه راووځي۔ په دې

شکل دا تورے د انگریزی د X سره نژدی دے - اوس په هغه ټولو کلمو کښې استعمالېږي کومې چې د پښتو ځینې قبیلې په ش او ځینې په خ ادا کوي. لکه پښتون، پښتون، پختون.

دا کوم فرقونه یا استعمال چې اولیکله شو دا د عامو او سرسري قاعدو د لاندې راځي. او ددې تورو د ټول استعمال احاطه نه کوي. په مخصوصو تورو کښې صرف هغه کلمې لیکلې شي چې پښتني قبیلې ئې په استعمال کښې اختلاف لري او هر لیکونکې د داسې ټولو کلمو علم نه شي لرلې. بلکې شاید یو لیکونکې هم پوره پوره علم نه لري. پکار ده چې د ټولو قبیلو د مستندو عالمانو په اشتراک یو داسې فرهنگ مرتب شي چې د دا قسمه ټولو الفاظو احاطه او کړي.

په دې سلسله کښې د مذاکرې ټولو ممبرانو په اتفاق دا سفارش او کړو چې پښتو اکېډیمي دې د مرکزي او صوبائي حکومت په مدد د استاذانو او طالب علمانو دپاره یو رهنما کتاب تیار کړي چې ددې ټکو په استعمال اشتباه ختمه شي.

(۲)

یوه بله اهمه مسئله د ،، ی ،، د مختلفو شکلونو ده. په زور لیک دود کښې د عربي فارسي په شان د پښتو دپاره د ،، ی ،، دوه شکله وضع کړې شوي دي. پرته یا مجهوله ،، م ،، او غونډه یا معروفه ،، ی ،، د تلفظ په اعتبار سره دا دوه شکله د پښتو ضرورت نه پوره کوي. په پښتو کښې کم نه کم پینځه تلفظه د یو بل نه واضح جدا دي.

۱. د زور کي نه پس ۽ لکه سر ۽
۲. د زبر نه پس ي لکه سري
۳. چي په ،، ي ،، زور اچولے شي لکه جيني
۴. د فعل ،، ي ،، لکه او کړي
۵. او د زبر کي نه پس ،، ي ،، لکه سرې اوبه .

ددې ټولو تلفظونو دپاره جدا جدا علامات متعين کول ضروري دي چې په يو بل کښې اشتباه ختمه شي . گني دا به گرانه شي چې لغت کښې ،، سر ۽ ،، ته څه معنی اولیکله شي . مراد يخ ماتې اوبه ؟ دې مذاکرې فيصله او کړه چې :-

(۱) مجهوله ،، ۽ ،، چې په خيبر پښتونخوا کښې پرته ليکله کېږي . دا به د غلته هم د غسي ليکله کېږي او افغانستان کښې په خپل طور .

مجهوله ،، ۽ ،، هغه ،، ۽ ،، ده چې مخکښې ترې د پښتو مخصوص حرکت ،، زور کي ،، وي . لکه خدا ۽ ،، سر ۽ ،، زمر ۽ ،، ځا ۽ . په اسمونو کښې دا ،، ۽ ،، اکثر د واحد مذکر دپاره استعمالېږي . بهر صورت پېژندگلو ئې په مخکښې حرف زور کي د ۽ .

دا مجهوله ،، ۽ ،، به د کلمې په مېنځ کښې په لاندې باندې ټکيو ليکله شي . لکه خبر ،، ډېر ،،
(۲) د پښتو مخصوصه ،، ي ،، به د کلمې په مېنځ او آخر دواړو کښې په لاندې باندې ټکيو ليکله شي . لکه سرې اوبه . ماتې ډيوې .

د پښتو مخصوصه ،، ې ،، هغه ده چې مخکښې ترپښه د
پښتو مخصوص حرکت زبرکے وي . د ،، ې ،، دا تلفظ په بله ژبه
کښې نشته او په پښتو کښې ډېر زیات دے .
دا ،، ې ،، په کوم کوم ځای کښې استعمالېږي . اصل
معیار خوئی او از دے . د کومې ،، ې ،، نه چې وړاندې زبرکے وي .
زبرنۂ وي . او لنډه وئیلې شي . هغه به ،، ې ،، لیکلے شي . یعنی
کومه ،، ې ،، چې ،، د سرے ،، په شان پرته نۂ شي وئیلے او د ،،
سړي ،، په شان مخکښې ترې واضح زبرنۂ وي . هغه مخصوصه ،،
ې ،، ده . لکه :

- ا- چې ، کښې ، ترې او متصل ضمیرونه ې ، دې ، مې .
- ب- د کوم مفرد اخر کښې چې ،، ه ،، وي . جمع ئې په دغه ئې
راخي . لکه بنځه ، بنځې . شمه ، شمې . ډېر ، ډېرې .
- ج- هم دغه مفرد د حروف مغیره نه وروستو لکه سروه ، د
سروې ونه .
- د- اسم مفعول ، واحد مؤنث لکه وهلې شوې ، خوړلې شوې .
- ه- واحد مؤنث چې اخر کښې ئې سخته ی نۂ وي . لکه ادې ،
بې بې وغیره .

مذکر خوړلے شوے مؤنث خوړلې شوې

- و- فعل امر چې د مصدر لام په کښې حذف نۂ وي . دا
اولیکلے شي . دا وو خوړلے شي .
- ز- فعل نهی چې د مصدر لام په کښې حذف نۂ وي . دا دې
اونۂ لیکلې شي .

ح - فعل حال ، واحد مذکر ، تہ خې .

ط - فعل مستقبل ، واحد حاضر ، تہ به خې .

ي - فعل ماضي مطلق - واحد حاضر ، تہ لارې - دغسې

په ماضي قریب او بعید کښې په فعل استمراري کښې واحد

حاضر ، تہ تللې او جمع مؤنث غائب ، ښخې تللې . په ماضي تمنائي

کښې واحد مؤنث حاضر ، کاش تہ تللې وے . او واحد مؤنث غائب

کاش هغه تللې وے (واحد مذکر حاضر او غائب به په مجهوله ئے

ليکلے شي) په شرطيه کښې هم دغسې .

دا يو خو مثالونه دي - اصل قانون ئې هم دغه دے - چې د

کومې يې نه مخکښې زېرکے وي - هغه به په غونډه ، ، ، او لاندې

باندې ټکي ليکلې شي - ، ، ،

(۳) يائي تانيث به په اخر کښې د کش سره ليکلے شي - لکه

کرسي ، جيني - .

په دې ۱۰ کښې به د ۱۰ د مخکښې حرف فشار پرېوځي او

دا صرف په مؤنثو اسمونو کښې استعمالېږي - .

(۴) د فعل دپاره به د غونډۍ ، ، ، د پاسه همزه ليکلے شي - لکه

اوکړئ ، اومني - .

(۵) د معروفې ئې دپاره به د ، ، ، د لاندې دوه څنگ په څنگ

ټکي ليکلے شي - چې د افغانستان د مجهولې ۱ سره اشتباه نه شي

- معروفه ي هغه ده چې مخکښې ترې واضح زېروي - لکه سړي ،

زمرې ، په خالصو پښتو الفاظو کښې دا عموماً د سنه مفرد جمع

راځي - چې اخر کښې ئې معروفه (ې) وي - لکه سرے نه سړي - په

دغسې لفظ چې حروف مغیره داخل شي هم پرته (م) په يائي معروفه کښې بدلېږي. لکه د زمري نوکه، په عربي فارسي الفاظو به اصل مطابق لیکلې شي.

(۶) په ضمير متصل اويي کښې به په ئې باندې همزه لیکلې شي او مخصوصه ئې به لیکلې شي. په يې کښې به يوه ،، ي،، لیکلې شي. او په بله ی به همزه لیکلې شي. لکه یی.

د ،، ی،، دا مختلف استعمالونه په افغانستان او بلوچستان کښې رائج دي. او لیکونکي ورسره عادت شوي دي. انشاء الله دلته به ورسره خلق ډېر زر عادت شي. او بیا به پکښې څه تکلیف نه وي.

د پښتو په ليک لار

د باره گلی د مذاکرې فېصلې

د پښتو ليک لار دپاره کومه کمېټې چې په متفقه ډول منتخب کړې شوه هغې د پښتو د ليک لار په باره کښې متفقه فېصلې داسې اوکړې :-

۱. هغه کلمې چې د عربي او فارسي نه پښتو ته راغلي دي - او معنی ئې هم هغه ساتلې ده هغه به په خپل اصل شکل کښې ليکلې شي لکه قميص ، قصه ، ضعيف -

او هغه کلمې چې پښتو خپلې کړي دي - معنی يا شکل ئې بدل شوی ، هغه به په پښتو کښې په اوبښتي شکل ليکلې کېږي لکه تپوس ، پام او د عربي مخصوص ټکي به د پښتو په کلماتو کښې نه ليکو - مثلاً تورخم به په ،، ت ،، ليکو په ،، ط ،، به ئې نه ليکو -

۲. ،، ن ،، به د يو توري په شکل کښې د پښتو په اب ت يعني حروف تهجي کښې د ،، ن ،، نه وروستو ليکلې شي او نوم به ئې ،، نون ،، وي -

۳ هغه کلمې چې په اخر کېنې زور لري هغه به په ،، ه،، لیکلې شي لکه خوشحاله (مذکر) خوشحاله (مؤنث) او دغه ،، ه،، به د تانیث مخصوص علامت نه شي گڼلې.

۴ ،، مد،، په پښتو کېنې نشته.

۵ مجهوله ،، ے،، چې په قطبي پښتونخوا کېنې پرته لیکلې کېږي هغه به هم داسې پرته لیکلې شي. لکه سرے وغیره. البته په افغانستان او سویلي پښتونخوا کېنې به د دوي د خپل لیک دود سره سمه د مخکښې په شان لیکلې کېږي.

۶ مخصوصه ،، ې،، به د کلمې په مېنځ کېنې ،، ډ،، داسې او اخر کېنې ،، ې،، لیکلې شي لکه سرې اوبه، خبر وغیره. مجهوله يعني پرته ،، ے،، به هم د کلمې د مخصوصې ،، ډ،، غونډې لیکلې شي.

۷ د معروفې ،، ې،، له پاره به دوه څنګ په څنګ ټکي ،، ې،، لیکلې شي لکه سرې، زمري وغیره.

۸ یانې تانیث ،، ی،، به په اخر کېنې د کش سره لیکلې شي لکه کرسی، جینی وغیره.

۹ د فعل امر دپاره به د مخکښې غونډې ،، ی،، دپاسه ،، ے،، لیکو لکه او خورئ، او کړئ وغیره.

۱۰ په ضمير متصل او ،، ئې،، کېنې به په ،، ی،، باندې همزه لیکلې شي او مخصوصه ،، ې،، به لیکلې شي او یاب به

- ،، ی،، او مخصوصه ،، ی،، لیکلے شي لکه په یی کښې به یوه ،، ی،، او دو بمه ی،، باندي همزه لیکلے شي -
۱۱. په داسې ،، ه،، کښې لکه زړه ،، بنه ،، به ،، ته د مخکښې په شان د ،، ه،، د پاسه ،، ء،، لیکو یعنی زړه ،، بنه ،، څه کښې به د ،، ه،، د پاسه ،، ء،، وي په افغانستان او سوېلي پښتونخوا کښې به هم دغه رنگ لیکلے شي -
۱۲. ،، گ،، به په گونډه لیکلے شي -
۱۳. کښې کښېناستل ،، نخښه او داسې نور ټکي به هم دغه رنگ لیکلے شي -
۱۴. معدوله ،، واو ،، به د ټکیو نه نه شي غورزولے لکه خوله ،، خواړه ،، گوند ،، غوندي وغېره -
۱۵. هغه ټکي یا کلمې چې د عربي او فارسي نه د پېش په حالت کښې راغلي دي ، په پېش به لیکلے شي - یعنی په خپل رنگ کښې لکه گل ، بلبل - هغه پښتو کلمې چې پېش لري هغه به په مجهول ،، واو ،، لیکلے شي لکه پوښتنه مور او نور -
۱۶. معروف واو به د کلمو نه نه غورزولے کېږي - او د پاسه به پېش ورکولے شي لکه نور ، سور وغېره -
۱۷. د پښتو مخصوص توري خ ، خ ، بن ، ږ به همدغسې لیکلے شي -

د کمپټي سفارش د مے چي پښتو اکېډمي دي د مرکزي او صوبائي
حکومت په مرسته د استاذانو او طالبعلمانو د پاره يورهنما کتاب
تیار کړي چي د دي ټکيو په استعمال کښي اشتباه ختمه شي.

زیر دستخطی

۱. جناب پروفیسر سید تقویم الحق کاکاخیل
۲. جناب پروفیسر جہانزیب نیاز
۳. جناب پروفیسر نصیرالدین
۴. جناب حبیب اللہ رفیع
۵. جناب منتظر بیٹھنی
۶. جناب عبدالکریم بریالے
۷. جناب ہمیش خلیل
۸. جناب ڈاکٹر محمد اعظم اعظم
۹. جناب ڈاکٹر خالد خان خٹک
۱۰. جناب محمد پرویش شاہین
۱۱. جناب پروفیسر محمد افضل رضا (اعزازی ممبر)
۱۲. جناب پروفیسر خواجہ محمد سائل
۱۳. جناب نور شاہ جہان انور
۱۴. جناب سیال کاکر
۱۵. جناب ڈاکٹر گل جان ورور وردگ (اعزازی ممبر)
۱۶. جناب سید احمد مومند
۱۷. جناب ڈاکٹر محمد اسرار (اعزازی ممبر)
۱۸. جناب ڈاکٹر محمد اقبال نسیم خٹک
۱۹. جناب خیبر افریدے
۲۰. جناب محمد مغموم

دا فېصلې اګر چې تر ډېره حده واضحه دي خو بيا هم ځينې په کښې
تشریح طلب ښکارېدې ، ځکه نو دلته ئې په دې غرض په تفصیل سره
بیانوؤ چې یو خو عام لوستونکې په دې نوې املا پوه شي او یا که په
نوې املا کښې لیکلي کتابونه رسالې څوک لولي نو چې لوستونکې
په کښې څه تکلیف محسوس نه کړي .

په عام فهمه ژبه کښې د دغه ټولو فېصلو وضاحت کړې
شومې دې او د زیاتو ګرامري اصطلاحاتو نه مو ځان ژغورلې دې .
بیا هم چېرته چې داسې اصطلاحات راغلي دي د هغوي وضاحت تر
خپله وسه کړې شومې دې . که چاته په دې کښې څه ابهام ښکاره
شي یا څه تېروتنه په کښې شوې وي که هغه په ګوته کړې شي او یا
څه نور تجویزونه په دې لړ کښې راواستولې شي نو مننه به وي .

ورومبی فیصله :

هغه کلمې چې د عربي او فارسي نه پښتو ته راغلي دي او معنی ئې هم هغه ساتلې ده . هغه به په خپل اصل شکل کښې لیکلې شي . لکه قميص ، قيصه ، ضعيف وغيره .

پښتو ژبه کښې ډېر داسې ټکي دي چې د عربي او فارسي نه پښتو ته راغلي دي او پښتو کښې هم په هغه معنی استعمالېږي . کومه چې ئې په دغه ژبو کښې ده . د داسې قسمه ټولو ټکيو ، کلمو په حقله دا فیصله شوې ده چې د ديو په املا کښې به بدلون نه شي راوستی ، که هر خو د داسې ټکيو تلفظ کله کله گران هم شي . ولې يو خو دا ټکي د خپلې اصلي املا له لحاظه اوس پښتو کښې مانوس شوي دي او د خالصې معنې راز هم په کښې دے .

پښتو ، ب ، ت يعنې حروف تهجي کښې ځينې توري هغه دي چې د عربي د اوازونو دپاره مخصوص دي د داسې توريو صحيح تلفظ يعنې د اواز ويستو طريقه يواځې د عربي ژبې ونيونکي کولې شي د نورو قامونو دپاره ئې ادا کول گران دي . تر څو چې د بلې ژبې خاوند د تجويد او قرأت په فن پوهه نه وي . دغه مخصوص توري دا دي .

ح ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، غ ، ث ، ذ او ق

دا اکثر په وئيلو کښې مشکل پېدا کوي خو دومره گران نه دي . په پښتو کښې چې مونږ گورو په دغه مخصوصو د عربي تورو کښې رومبی پسته ، ، ، ح ده . دې ته طنزاً د حلوا چې هم وائي . ددې

اواز پښتو کښې اکثر د الف د اواز په شان کېږي او نژدې نژدې د هر هغه ټکي اواز په الف کولې شي چې دغه چې لري حلواته الوا، حرام ته ارام، حُسن ته اُسن وغېره. خوشحال کښې دا ،، ح ،، په مېنځ کښې راغلي ده. ولې اکثر خوشال تلفظ کېږي. او داسې نور. د ،، ص ،، اواز په ،، س ،، کولې شي. د ص چې کوم مخصوص اواز د مې. د هغې ادا کول د عربو نه سپوا نور څوک په اسانه نه شي کولې. پښتانه هر چېرته دا اواز د خپل فطرت په مطابق په س کوي. داسې حال د ،، ض ،، هم د مې. ضاد ، ضواد يا دوا د وئيلې شي.

په روزمره ژوند کښې د ض اواز په ،، ز ،، کولې شي لکه زمانت ، زامن وغېره. چې په اصل کښې ضمانت او ضامن دي کله کله په ،، د ،، هم ادا کولې شي. لکه رضوان ته ردوان. خود ،، ض ،، په خپل اواز کښې لاتر اوسه په نمانځه کښې هم د والزالين او والدوالين جگړه ده. داسې د ،، ط ،، اواز په ،، ت ،، او د ،، ظ ،، دپاره د ،، د ،، په شان اواز وباسلې شي او هم دا قاعده جوړه شوې ده. ددې تورو اوازونه د خپل فطرتي مخرج په بنياد ادا کولې شي. اوس سوال دا پېدا کېږي چې هر کله يو ټکې مونږ څنگه وايو هغه شان ئې لیکو ولې نا. نو په دې خبره د کافي غور و فکر نه پس دا فېصله شوې ده چې کوم ټکي د عربي ، فارسي يا د نورو ژبو نه پښتو ته راغلي دي او هم په هغه معنو کښې استعمالېږي. کومې معنې چې ئې په خپلو اصلي ژبو کښې دي هغه به په املا کښې هم هغه شان لیکلې کېږي او شايد ددې ضرورت له مخه د

پښتو د حروف تهجي نه د عربي يا فارسي هغه مخصوص توري نه شي ويستلې . که هر څو ئې مونږ سره اواز يا مخرج نشته . لکه قميص به کميس نه لیکو . ځکه چې قميص د عربي ټکړه دے او معنی ئې هم بدله نه ده . ضعيف د عربي ټکړه دے او خپله معنی لري ځکه نو ضعيف به مونږ هم په هغه رنگ لیکو . ظرف که ظرف اولیکلے شي غلط به وي . علاج ، علامت ، صبا ، صحيح ، قميص ، قيصه ، حلوا ، حرام ، ضبط ، ضابطه ، طريقه ، طور ، ظالم ، صراف او داسې نور ډېر ټکي چې د ډيوژبونو نه راغلي دي . پښتو کښې ئې عام رواج موندلے دے او معنی ئې هم دغه ساتلې ده . نو دا به په خپله اصلي املا ؛ کښې لیکلے شي .

دویمه فېصله : -

، هغه کلمې چې پښتو خپلې کړې دي معنی يا شکل ئې بدل شوے دے هغه به په اوبنتي شکل لیکلے کېږي . لکه ټپوس ، پام او د عربي مخصوص توري به د پښتو په کلماتو کښې نه لیکو . مثلاً تورخم به په ، ، ت ، ، لیکو په ، ، ط ، ، به ئې نه لیکو . . .

دا د غور وړ خبره ده . کله کله په املا کښې داسې بې احتیاطي راشي چې د ټکي ټوله املا گډه وډه کړے شي . ددې نفسیاتي يا فطري جواز هم وي او د Confusion يو صورت راپېدا کړي . هغه داسې چې هر کله مونږ د عربي مخصوص توري پکاروؤ او تلفظ

ئې د خپل فطري مخرج په مطابق کوؤ نو لا شعوري تاثر دا
راولارېږي چې گني هسې هم د ،، ت او ط او از يو شان دے يا د
،، ع ،، او ،، الف ،، او ،، ح ،، د ،، ص ،، او ،، س ،، د ،، ض ،، او د
،، ذ ،، د ،، ز ،، او

،، ظ ،، د ،، ک ،، او د ،، ق ،، وغېره دغه سبب دے

چې په بې احتياطي داسې املا غلطه کړے شي .

مونږ به هغه ټکي چې خالص د پښتو دي يا د بلې ژبې نه
پښتو ته پخوا راغلي دي خو شکل ئې له پخوا راسې بدل شوم
دے يا ئې معنی بدله شوې ده نو داسې ټکي به مونږ د پښتو په
خپلو توريو لیکو . ورومبې خبره دا ده چې پردي ټکي چې مفغن يا
پښتو شوي دي لکه تپوس چې د پوښتنې په معنو کښې راځي . اصلاً
د عربي تفحص نه په پښتو کښې تپوس شوم دے . پام د فهم نه پام
شوم دے . داسې ځينې نورې ډېرې کلمې چې پښتو کښې ئې خپل
شکل يا پښتني رنگ قايم کړے دے . هغه به مونږ د عربي په
مخصوصو توريو نه لیکو بلکې په اوبښتي شکل کښې چې څنگه
پښتو کښې رائج دي هم هغسې به ئې لیکو . که معنی ئې بدله شوې
نه هم وي د داسې ټکيو شمېر به يقيناً چې د گوتو په شمېر وي . يعنې
کم به وي خو دا لحاظ ساتل پکار دي او دغه ټکي اوس پښتو شوي
دي .

دې سره دا فېصله هم ده چې د پښتو پخپلو ټکيو کښې به
د عربي مخصوص توري نه لیکو لکه تورخم ، توره او ځينې نور د
پښتو داسې کلمې ، ټکي چې د پښتو وي دا به په ،، ت ،، لیکو . که

چېرې دا په ،، ط ،، اولیکله شي یعنی طور خم ، طوره نو دا به غلط وي . هـ ، هـ وکـ ، هـ وکـ که چېرې حـ ، حـ وکـ یا خوږ څوک اولیکي نو دا غلط دي . سحر ، ساگ او سر به صحر ، صاگ یا صر نه لیکو . زیات ، زمره ، زانگو به ضیات یا ضیاط یا حیات او زمره ، ظمره ، ضانگو نه شي لیکله .

دې سره دا خبره هم یاد ساتل پکار دي چې په پښتو کښې د عربی د مخصوصو توریو سره سم د ځینې مخصوصو پښتو توریو اوازونو کښې هم اکثر غلطی را وړاندې کېږي . د ،، ذ ،، او ،، ز ،، اواز نه یواځې د عربی په مخصوصو توریو سره غلط کړی کېږي بلکې د پښتو مخصوص توري ،، ح ،، سره هم اکثر غلط شي . ،، خ ،، چې د ،، ج ،، او ،، د ،، تر مېنځه د پښتو یو مخصوص اواز د ځینې لهجې ئې تلفظ کښې د ،، ز ،، په ځای استعمالوي . دا هم غلطی ده ځکه چې پښتو کښې د ،، ح ،، خپل مخصوص اواز د ،، او د ،، ز ،، خپل عام اواز د ،، نو په هغه توریو کښې خصوصي احتیاط پکار د چې په ،، ح ،، لیکله شي .

وړاندې ذکر شوي ټکي او داسې نور چې د ،، ز ،، یا ،، ذ ،، ټکي دي هغه که په ،، ح ،، اولیکله شي نو غلط به وي . لکه زیات ، زمره او زور که حیات ، ځمره او ځور څوک لیکي نو غلط دي . دا شان ،، اواز ،، اباسین ، آرام ،، که څوک ،، عواز ، عواظ ، عواض لیکي یا اباسین ، عباسین ، عباصین لیکي نو ناروا ده . آرام که عرام لیکي یا هرام لیکي غلط د . کار به قار نه لیکو . کور به قور نه وي . البته قار د عربی د قهر نه بدل شوی د . او

پښتو کښې داسې ټکي چې چرگۍ ..ه.. لري د .. الف .. اواز ورکوي که د ټکي په مېنځ کښې راشي او په بدل شکل يا پښتني شکل هغه ټکي وليکلې شي چې دا ..ه.. لري نو باک ئې دومره نشته خو چې اواز ئې پښتو کښې بدل شوه وي هله .

په داسې قسمه توريو کښې يو اواز د .. ف .. هم دے .
 ..ف.. پښتو کښې اکثر نشته خو اواز ئې اسان دے . او پښتانه ئې په اسانه ادا کولې شي . دغه وجه ده چې د ..ف .. اواز اوس پښتو کښې عام دے . کوم ټکي چې د پښتو په ..پ.. کښې دي . د ..ف.. کله کله غلط استعمال په کښې راځي يعنې د استعمالولو غلطې ئې په نورو داسې ټکيو کښې راشي چې .. ف .. او .. پ .. دواړه توري لري . په دې ټکيو او ددې په تلفظ کښې احتياط پکار دے .
 داسې ډېر ټکي دي چې د .. ه .. ، ..ه .. ، او .. الف .. د اواز اشتراک لري . خو په املا کښې د ټکي خپل اصل شکل د هغې املا او د صحيح املا دپاره پکارول پکار دي .

داسې ټکي پېژندل پکار دي چې په کومو کښې دا توري راځي د مثال په ډول هېڅ ، هغه ، هم وغېره داسې ټکي دي چې دا .. ه .. به په کښې وي نو دا د پښتو خپل ټکي به په ..ه.. يا ..ه.. ليکلې شي . په الف به نه شي ليکلې . دې پسې فېصله د ..ن.. د توري په باره کښې ده چې :-

..ن.. ديو توري په شکل کښې د پښتو په ا ،
 ب ، ت يعنې حروف تهجي کښې به د ..ن.. نه
 وروستو ليکلې شي او نوم به ئې ..نون .. وي .

،، ن ،، د نون او ږ د مخصوص غبرگ اواز دپاره مشرانو ډېر پخوا رائج
 کړې وه. خو استعمال ئې چېرته کېدو او چېرته نه. په پښتو کې د ،،
 ن ،، او ،، ږ ،، اکثر غبرگ اوازونه راځي. او داسې هم وي چې په يو
 ټکي کې د ن او ږ جدا جدا اواز هم وي. هر کله چې داسې ټکي به
 ددې فېصلو نه وړاندې يو رنگ لیکلې شول يعنې د نر په شکل کې
 نو اکثر به د غلط تلفظ ويره وه. د مثال په توگه گونږ او کونږ په دغه
 لحاظ د املا د مخه يو شان ټکي دي. يو خود هغه کونږ دپاره وو چې
 غوږونه ئې خراب وي او څه اوري نه او بل د افغانستان يوه مشهوره
 سيمه کونږ دے. داسې قسم نور ټکي هم کېدے شي.

ولې ددې نه زياته ضروري خبره په پښتو کې د يو
 مخصوص اواز وه چې څه تورے ئې نه لرلو يا څه داسې علامت ورته
 نه وو وضع کړے شوے چې دغه اواز پرې ادا کړے شي. يعنې په
 ظاهره خودا اواز د ،، ن ،، او ،، ږ ،، مرکب شاني اواز دے. خو مرکب
 نه دے. بلکه د ،، ن ،، او ،، ږ ،، د مخرجونو په يو ځای استعمال
 لري. لکه پڼه ، رڼا ، څڼه ، گڼ وغېره. هم ددې ضرورت له مخه په
 پښتو کې دا تورے شامل کړے شوے دے او د يو مستقل توري په
 حيث په پښتو کې د ډېر پخوا راسې رائج وه. ولې فېصله پرې نه وه
 شوې يا که شوې وه نو چېرته منلے شوه او چېرته نه.

اوس په متفقه ډول دا فېصله او کړے شوه چې دا ،، ن ،، به د
 پښتو د ا ، ب ، ت يا حروف تهجي يو مستقل تورے وي او په
 ترتيب کې به د نون نه پس لیکلے شي. په دې حساب دا د پښتو
 شهر دېرشم ،، ۳۶ ،، تورے او گرځولے شو.

ا ب پ ت ث ج ح خ د ذ ر ز ژ س ش بن ص ض ط
ظ ع غ ف ق ک گ ل م ن ن و ه (هـ) ي ي ی ئ ے او د خپل
مخصوص اواز کوم چې په رڼا ، څڼه ، پڼه ، گڼ ، تڼا ، شڼا وغیره
کښې ښکاري هلته به لیکلې شي . چېرته چې دن او ر جدا اوازونه
وي هغه به جدا لیکلې شي .

درېمه فېصله :-

هغه کلمې چې په اخر کښې زور لري هغه به په
،، ه ،، لیکلې شي . لکه خوشحاله مذكر
خوشحاله مؤنث او دغه ،، ه ،، به د تانيث
مخصوص علامت نه شي گڼلې .

دا يوه اهمه فېصله ده . په دې چې دا ،، ه ،، په پښتو کښې
اکثر د تانيث علامت دے او په هر هغه اسم کښې چې دا ،، ه ،، په
اخر کښې راځي اکثر مؤنث وي او دا د تانيث د اسم جوړولو قاعده
هم ده . دې داسې مذكر اسمونه دي چې ،، ه ،، ورسره اولگولې شي
نومؤنث شي . د چرگ نه چرگه . سپين نه سپينه . روغ نه روغه
وغیره . د دې نه سپوا هم په پښتو کښې ځائي مؤنث اسمونه هم هغه
دي چې په اخر کښې ئې دا ،، ه ،، وي . لکه کوټه ، بوساره ، لاره ،
شنه ، تره وغیره . خو هر کله چې په پښتو کښې يوه قاعده دا هم ده
چې د گرامري اصولو له مخه صفتي اسمونه په جملو کښې په
بل Case کښې داسې استعمالولې شي چې د اسم په اخري توري زور
لگي او اواز ئې هم داسې شي لکه چې د دې ،، ه ،، اواز ورکوي . د

مثال په ډول به مذکر او مؤنث اسمونه وړاندې کړو. خوشحال او خوشحاله. خوشحال مذکر او خوشحاله مؤنث دے. اوس د جملې په یو مخصوص Case کېنې مونږ وایو چې فلانے سرے خوشحاله دے یا هغه ناروغه دے یا ایتاله دے وغېره. نو دا فېصله او کړے شوه چې داسې مذکر اسمونه به په اخري توري د زور سره نه څرگندوؤ بلکې دا ،، ه ،، به ورسره لگوؤ او هر کله چې د مذکر اسم سره د جملې په ساخت کېنې ،، ه ،، لگولے شي نو بیا پکار نه ده چې دا ،، ه ،، د مؤنث اسم دپاره مخصوصه گڼلے شي. چونکه دا په وېنا کېنې دواړو اسمونو سره راځي نو مؤنث اسمونه چې په دغه ،، ه ،، لیکلے شي هغه خودي، ولې ضروري نه ده چې د تانيث علامت دې او گڼلے شي. که هر څو مونږه دا قاعده او ترکیب لرو. خود مذکر دپاره به هم په خپل مخصوص ځاے کېنې استعمالېدے شي. هغه اوازونو کېنې چې د مذکر اسم ئې په یو خاص حالت کېنې لري. زور به نه لگي بلکې دا ،، ه ،، به لگولے شي. په دې لحاظ به دا ،، ه ،، ددې نه پس د تانيث مخصوص علامت نه وي.

څلورمه فېصله

،، مد ،، په پښتو کېنې نشته. مد د عربي د اعرابو یو علامت دے او په ډېرو هغه اوازونو کېنې چې یو ولاړ او اوږد تال په کېنې ورکولے شي استعمالېږي. دا اکثر د الف د توري په سر راځي. په پښتو کېنې

ددې استعمال نشته. البته د عربي، فارسي يا اردو له اثره چې کوم ټکي پښتو ته راغلي دي. د هغو سره مد هم راغلي دي. حالاتکې د پښتو خپل داسې اواز نشته. اردو ژبې د ځينو خالصو هندي ټکيو دپاره هم مد لازمي گڼلې دي. چې دا اواز دغه رنگه تال لري. نو هر کله چې د اردو نه هغه ټکي پښتو ته راتلل، نوم خو ئې بدل نه کړو ولې د پښتو د مزاج له مخه ترې په وينا کښې مد او غورزولې شو او په عامه ژبه کښې چې هر چيرته د بلې ژبې کوم مخصوص ټکي وي د هغې نه علاوه هم مد غورزولې شي. دا قسمه نومونه يا کلمې په پښتو کښې د پښتو په قاعده عام استعمال پرې او د مد په ځاي په کښې د زور اواز ورکولې شي.

نو هر کله چې په پښتو کښې د مد استعمال نشته او بيا هم په ځينو کلمو کښې د اردو د اختلاط له وجې ليکلې شي بې ځايه بنکاري او هلته خو بېخي بې ضرورته ليدې شي چې کلمه د پښتو وي او مد پرې اولگولې شي. ځکه دا فېصله او کره شوه چې مد پښتو کښې نشته او د پښتو په کلمو به نشي لگولې. آم، آواز، آزاد کښې چې په الف کوم مد دې دا پښتو کښې د زور اواز دې. آم- آواز، آزاد وغېره.

پينځمه فېصله

مجهوله .. دې چې په قطبي پښتونخوا کښې پرته ليکلې کېږي هغه به هم داسې پرته ليکلې شي لکه سرې، زمرې وغېره. البته په

افغانستان کښې او سوېلي پښتونخوا کښې به
د دوي د خپل ليک دود سره سمه د مخکښې
په شان ليکلې شي.

دا فېصله هم ډېر اهميت لري. د دې نه وړاندې د مجهولې
،، ے ،، په استعمال کښې ډېره زياته بې احتياطي کېده. او د دې بې
درېغه غلط استعمال د پښتو په املا کښې ډېر خرابه راوسته وه. د
باره گلۍ په مذاکره کښې په دې ډېرې خبرې او شوې چې پکښې د
سوېلي پښتونخوا کوټې او د افغانستان پوهان شامل وو. په
سوېلي پښتونخوا کښې او هم په افغانستان کښې د مجهولې
،، ے ،، پروت شکل نشته او هغوي په هغه اسمونو کښې چې
مجهوله ،، ے ،، لري. پرته نه ليکي. او د پښتو د پخوانۍ املا د
يائي معروف په شان ئې ليکي. هغوي سره د مجهولې ،، ے ،، د
داسې استعمال بڼه جواز هم شته. ولې هر کله چې په قطبي
پښتونخوا کښې دې پرته ،، ے ،، ډېر عام رواج موندلې دے. که د
کلمې په مېنځ کښې نه وي نو په اخر کښې خود تذکیر يو علامت
شان هم گرځېدلې دے. د قطبي پښتونخوا پوهانو د موقف مطابق
په دې وخت کښې د دې ،، ے ،، استعمال ترک کول مناسب نه
ښکارېده او نه داسې صورت حال وه چې د سوېلي پښتونخوا يا د
افغانستان عالمانو سره پرې اتفاق راغله وے. نو په داسې دا
فېصله او شوه چې د قطبي پښتونخوا په املا کښې به د دې
استعمال د خپل صحيح استعمال په رنگ کښې کېږي. البته په
دغه ذکر شوو سيمو کښې به د دې ،، ے ،، په املا کښې استعمال

زمونڙ په رنگ ضروري نه دے هغوي به ئې په خپل رنگ کښې ليکي او مونږ به نې هم داسې په پروت شکل کښې ليکو. اوس سوال دا پيدا کېږي چې دا اختلاف دې برقرار ولې وساتلې شي. نو اختلاف د لهجې فرق دے او د لهجې د فرق د څرگندولو دپاره ددې په استعمال کښې څه عېب نه ښکاري.

دلته چې د پښتو په ا ب ت يعني حروف تهجي کښې د ،، ي ،، گانو کوم رنگ دے. هغه په داسې ،، ي ي ي ي ئ ے ،، په دې کښې ورومبې ،، ي ،، يائي معروف دوېمه يائي مخصوص درېمه يائي تانيث څلورمه فعلي ي (چې د فعل په مناسبت به پرې د پاسه همزه لگولې شي) او هم دا ،، ي ،، به د افغانستان يا د سوېلي پښتونخوا په املا کښې د يائي مجهول په طور استعمالېږي. د فعل په حال کښې به پرې البته هر چېرته ،، ے ،، لگولې شي.

اخي ،، ے ،، مجهوله ،، ے ،، ده. او په قطبي پښتونخوا کښې د کلمې په اخر کښې ددې ،، ے ،، استعمال هلته کېږي چېرته چې اسم يا اسم صفت يا په فعل کښې د تذکیر د علامت په توگه راځي. په دالحاظ دا ،، ے ،، د کلمې فعل يا د اسم د مذکر کېدو نځېبه هم ده. او قاعده هم. په اسم کښې لکه سرے ، زمرة ، نرے ، تندے ، پتے وغېره. د تذکیر په فعل کښې ليکلے ، تللے ، کتلے ، راغلے. د صفت په اسم کښې ښاغلے ، ساتلے ، ښکلے وغېره.

لکه مذکر سرے راغلے دے.

مؤنث ښځه راغلې ده.

تندے داغلے دے.

پوزه داغلي ده -

پتيم ئي گتيليم ديم -

باري ئي گتيليم ده -

هلاک بناغلي ديم - جيني بناغلي ده -

مذکر :- ته بنکله ئي - مؤنث :- ته بنکلي ئي وغیره -

نود مذکر او مؤنث امتياز په اسانه ددي يې گانود صحيح

استعمال په سبب کېدې شي - دا او داسې نور جوازونه هم وو چې

ددي ، ، استعمال په قطبي پښتونخوا کېنې په خاې اوساتلې

شو او د سوېلي پښتونخوا او افغانستان ورسره هم اتفاق راغې - بل

حالت هم د لیک دود لوست له رویه څه داسې وه چې مونږ په کېنې

ددي ، ، استعمال په خپله املا کېنې ترک کولې نه شو -

البتہ دا خبره باید چې صلائي عام شي - په املا کېنې که

څوک ددي ، ، استعمال پېروي هغسې کوي څنگه چې ئي

مونږ په قطبي پښتونخوا کېنې کوؤ - نو څه پابندي دې نه وي -

مطلب دا دې چې که د سوېلي پښتونخوا خلق ئي په اسانه په

خپله املا کېنې رائج کولې شي نو باید چې رائج شي -

شپږمه فېصله :-

مخصوصه ، ، ي ، ، به د کلمې په مېنځ کېنې ، ، ،

داسې او په اخر کېنې داسې ، ، ي ، ، لیکلې شي -

لکه سپرې اوبه ، ، خبر وغیره - مجهوله يعنې پرته

” ے ، ، به هم د کلمې په مېنځ کېنې د ، ، ډ ، ، د
مخصوصې ” ډ ، ، غونډې لیکلې شي .

د مخصوصې ” ډ ، ، شکل چونکې په پښتو کېنې
مخصوص د ے بل چېرته نشته نو په دا سبب دا فېصله هم پخوا
شوې ده او اوس هم ددې د لیکلو په مناسبت دا فېصله اوشوه .
د یانې مخصوص اواز په پښتو کېنې داسې د ے چې د عربی
د زېر سره نژدې د ے - خو ددې نه لږ شانې ته راجخت د ے - په اردو
کېنې د ” ی ، ، دوه اوازونه دي - یعنی د مجهولې ” ے ، ، اواز او د
معروفې ” ی ، ، اواز د پښتو د یانې مخصوص ” ډ ، ، اواز ددې
دواړو تر مېنځه یو قسم اواز لري .

د مثال په طور ددې اواز فرق که مونږ گورو یو تکه سرے
(نر) به واخلو - ددې جمع ” سړي ، ، ده - په سرے کېنې مجهوله
” ے ، ، ده او په جمع کېنې ئې معروفه ” ی ، ، راځي او دا قاعده هم
ده چې هر چېرته مونږ د مذکر د داسې اسم جمع کوؤ نو معروفه
” ی ، ، به راځي - لکه ” سرے روغ د ے ، ، ددې جمع شوه ” سړي
روغ دي ، ، په سرے کېنې چې څنگه اواز د ے هغه په سړې اوبه
کېنې بدلېږي - یعنی سرے او سړې (یخې) کېنې د ” ی ، ، د اواز
فرق د ے - دا یانې مخصوص د کلمې په مېنځ کېنې هم هر چېرته
راځي او اواز به ئې هم دغه مخصوص وي - که د تکی په مېنځ کېنې
راځي - نو هغه لکه : خېر ، تېر ، گېر ، شمېر ، څېر وغېره - ولې که
په اخر کېنې راځي نو اکثر صفاتي نوم هم سازوي - دا هم یوه اهمه

خبره ده چې هر کله په اخر کبني د فعل يا اسم سره راشي نو خامخا به د تانيث علامت وي . که په صفاتي اسم کبني راشي نو د مؤنث صفاتي اسم سره به وي لکه سري ، بني ، اوږدي وغېره . دا جمع مؤنث اسمونه دي . قاعده دا شان ده چې واحد مؤنث اسم چې په اخر کبني ئي ،، ه ،، راځي . د هغې د جمع په اخر کبني به يائي مخصوص راځي لکه اوږده ، اوږدي ، اوږه ، اوږې - بنه ، بني - سره ، سري - تېره ، تېري - پته ، پتي - څرگنده ، څرگندي وغېره .

ددې نه سپوا په نورو ډېرو ټکيو کبني هم دا مخصوصه ،، ي ،، راتلې شي او راځي . که اسم نه هم وي . حرف وي يا حرف جار وي . دا هر چېرته د مخصوص اواز دپاره راتلې شي . لکه داسې ، ولې ، چې ، چېرې . ددې ،، ي ،، يو خصوصي اهميت دا هم دے چې د نوې املانه وړاندې به چونکې اکثر دا نه شوه ليکلې نو د کلمې په مفهوم کبني به اکثر مشکل پېښېدو يعنې مخصوصه ،، ي ،، به هم اکثر په مجهوله ،، ے ،، ليکلې شوه . په کلمه کبني به اکثر د تذکیر و تانيث د فرق مشکل پېدا کېدو . ددې ،، ي ،، په راتلو دا گراني ختمه شوه او د گرائمر په قاعدو جوړولو کبني هم اساني راغله . په لنډو ټکيو کبني که مونږ د ،، ي ،، گانو فرق ښکاره کوو نو هغه به داسې وي .

مثال : - سر ے سري اوبه څبني . په سر ے کبني مجهوله ،، ے ،، ده چې د مذکر اسم علامت دے . سري اوبه کبني مخصوصه ،، ي ،، چې مؤنث ده . او څبني کبني معروفه ،، ي ،، چې لاندې دوه څنگ په څنگ ټکي لري .

که په غور او کتے شي نو د درې واړو يې گانو فرق په کښې واضح دے . څنگه چې ذکر او شو چې هر هغه اسم چې مؤنث وي د هغې جمع کښې به د تانيث د علامت به طور دا ، ، ي ، ، راځي . لکه مېخانه ، مېکده ، کتبه ، حجره وغېره چې جمع شي نو مېخاني ، مېکدي ، کتبي ، حجرې به شي .

دلته دا خبره هم زياتول پکار دي چې په پښتو کښې اگر چې اوس ، ، ه ، ، د تانيث مخصوص علامت نه دے ولي بيا هم په خپل ترکيب کښې هر واحد مؤنث اسم به په اخر کښې دا ، ، ه ، ، لري او چې په کوم اسم کښې دا ، ، ه ، ، وي . د هغې د جمع په وخت کښې به يائي مخصوص لگي او دا رنگه يايي مخصوص تر ډېره حده د تانيث هم علامت دے .

هم په دغه فېصله کښې يوه خبره بله د مجهولي ، ، ے ، ، په حقله هم ده او هغه صرف دومره ده چې مجهوله ، ، ے ، ، چې هر کله د کلمې په مېنځ کښې راځي هغه به هم د مخصوصي ، ، ډ ، ، په شان په لاندې باندې ټکيو ليکله کېږي . يعنې يواځې د کلمې په مېنځ کښې به مونږه د شکل په لحاظ چې د Voval او اول (اعرابو) کار کوي او ټکي يا توري سره خپلو کښې جوړوي به يواځې په ، ، ډ ، ، دغه رنگ ليکو . او ازونه به ئې جدا جدا هم کېدے شي . چرته چې د کلمې په مېنځ کښې معروفه ، ، ي ، ، راځي . هلته به لاندې دوه څنگ په څنگ ټکي لگولے شي . يعنې داسې ډ مجهوله او مخصوصه ي به د کلمې په مېنځ کښې په لاندې باندې ټکيو ليکله شي .

اوومه فېصله :-

د معروفې «ي» ، دپاره به دوه څنګ په څنګ ټکي «ي» ، لیکلې شي . لکه سړي ، زمري وغېره .

دا فېصله د معروفې «ي» ، د نوي شکل په باب له ده . ددې فېصلې نه وړاندې به معروفه «ي» ، هم داسې غونډه «ی» ، لیکلې شوه . د نوي فېصلې مطابق به معروفه «ي» ، هر کله چې د کلمې په اخر کې راځي . لاندې به پراته دوه څنګ په څنګ ټکي لگولې شي . یعنې داسې «ي» ، دا معروفه «ي» ، هسې هم ډېره زیاته استعمالېږي . واحد ، جمع ، فعل هر څه کېنې راتلې شي خو اکثر د اسمونو د جمع په وخت کېنې په اخر کېنې راځي او یو مخصوص علامت یا قاعده هم په دغه لړ کېنې داسې ده چې هر چېرته د مذکر واحد اسم چې اخر کېنې ئې مجهوله «ے» ، راځي . د هغې د جمع په حالت کېنې به د معروفه ي اکثر راځي لکه نرے = نري ، سړے = سړي ، زمړے = زمري غابنے = غابني ، لوبنے = لوبني وغېره .

ددې نه سېوا په نورو کلمو کېنې هم راځي . اوس دا فېصله اوشود چې څه ته معروفه «ي» ، وائي د هغې شکل به داسې وي . «ي» ،

اتمه فېصله :-

يائې تانيث «ی» ، به په اخر کېنې د کش سره لیکلې شي . لکه کرسی ، جینی وغېره .

دا ،، ی،، چي د عامي غوندي ،، ی،، شکل دے - خو په اخر کښي ورته يو لکي شاني يعني کش لگولے شي - ،، ی،، او په دغه کش سره دا د يائي تانيث شکل دے دا خالص د تانيث علامت دے - ددي په اخر کښي دا کش ډېره اساني پيدا کوي او په اسانه پېژندلے او ليکلے شي -

په پښتو کښي هر هغه اسم چي مؤنث وي او په اخر کښي دا ،، ی،، راځي نو د کش په سبب به پېژندے شي - ددي رواج هم د پخوا راسي و خو په انتشار کښي وة - چا به ليکله او چا نه - ډېر خيال به ئي نه شه ساتلے - د مؤنث د داسي قسمه اواز کوم چي په جيني ، کرسی کښي دے هلته به دي د پاسه همزه لگولے کېدے او مشکل به تري پيدا کېدے - اوس د کش ،، ی،، د مؤنث اسم يو مخصوص علامت اوتاکلے شو -

د مثال په ډول ، کرسی ، جيني ، نواگي ، سلگي ، چپلي ، خپلي ، کراچي ، پنډي ، لولي ، پولي ، جولي وغېره -

په دي کښي دا خبره هم د غور وړ ده چي داسي قسمه ځيني مؤنث اسمونه د جمع په حالت کښي هم راځي - لکه خاني تربورولي ، بنادي وغېره - خودا د جمع او واحد کله کله يورنگ هم لري - لکه سپي ، سيلی ، کرسی ، والی ، تنکی ، تنکی ، نالی ، گولي ، جالی ، تالی وغېره -

نهمه فېصله :-

د فعل دپاره به د مخکښې غونډې د ،، ی ،، دپاسه
،، ،، لیکو لکه او خورئ ، او کړئ وغېره .

ددې مطلب دا دے چې موږ سره په یو لحاظ دا ،، ی ،، زیاته
شوه . یعنی د ،، ی ،، دپاسه به همزه یواځې په هغه صورت کښې لگوؤ
چې د فعل دپاره استعمالېږي . لکه ډوډی او خورئ . د خوړلو نه
او خورئ ، وړئ ، لرئ ، کوئ ، ساتئ ، راځئ .

د فعل امر یا فعل د نورو حالتونو نه سپوا هم ددې ،، ی ،،
استعمال په پښتو کښې شته . ،، ته تلئ وې ،، جمع ،، تاسو تلي
وئ ،، چې دا هم د کېدلو نه د فعل یو حالت دے .

د ،، ی ،، دپاسه همزه د خپل اواز په مناسبت لگي . ځئ ،
کوئ ، خورئ وغېره کښې چې کوم اواز د ،، ی ،، دے هم ددې
دپاره دا تخصیص شوه دے . دې نه علاوه ،، تاسو څوک یئ ،، په
دې کښې هم د دوېمې ی دپاسه ،، ،، دے . واحد ،، ئې ،، داسې
دے . چې ته څوک ئې . او بیا د یائې مخصوص دا قسمه اوازونه
چې د جمعې حالت ته راځي نو د ،، ی ،، دپاسه به همزه لگي .

لسمه فېصله

په ضمیر متصل او ،، ئې ،، کښې به په ،، ی ،،
باندې همزه لیکلې شي او مخصوصه ،، ی ،، به
لیکلې شي . او یا به ،، ی ،، لیکلې شي لکه په

یئ کښې به یوه ،، ی ،، او دویمه ،، ی ،، باندي
همزه لیکلې شي .

ددې مطلب دا دے چې ضمير متصل دپاره چې د ،، ی ،، کوم او از
دے . هغه به د همزه په ی او یائي مخصوص یو ځای لیکلې شي .
لکه ،، فلانې ئې راوستو ،، هغه ئې بنکل کړو ،، میان صاحب ئې
مشر کړو ،، وغیره .

په دې فیصله کښې دې خبرې سره هم اتفاق اوشو چې که
څوک هم دغه ئې داسې لیکي ،، یې ،، نو هم خبر دے . او لکه چې
وړاندي ذکر اوشو د جمع په حالت کښې چې کوم د دوه یې گانو
استعمال دے . هغې کښې به ورومبې ،، ی ،، یائي معروف او په
دویمه همزه لگي ،، یئ ،،

یوولسمه فیصله :-

په داسې ،، ه ،، کښې به لکه زړه ، بنه ، به ، ته د

مخکښې په شان د ،، ه ،، دپاسه ،، ټ ،، لیکو .

یعنې زړه ، بنه ، څه کښې به د ،، ه ،، دپاسه ،، ټ ،، وي . په
افغانستان او سوېلي پښتونخوا کښې به هم دغه رنگ لیکلې شي .
دا یوه اهمه فیصله ده ځکه چې د افغانستان او سوېلي
پښتونخوا پرې هم اتفاق راغے .

دا هسې خود ،، ه ،، یو سخت یا لنډ شان او از دے . خوتر

په حده د مذكر علامت هم دے . اګر چې د ،، ه ،، دپاسه ،، ټ ،،

خالص د تذکیر د علامت توګه نه دے خو نور ټول هغه اسمونه او

صفتي اسمونه او کلمې به خامخا مذکر وي چې د ،،ه،، د پاسه همزه لري - د ،،ه،، په باره کښې وړاندې فېصله کښې دا خبره شوې وه چې دا به اوس د مؤنث مخصوص علامت نه وي خو بيا هم تر ډېره حده دا د مؤنث اسم جوړولو يوه قاعده ده - په عام يا ساده رنگ کښې ،،ه،، که راځي نو د مؤنث دپاره ډېره يا اکثر راځي او چې د پاسه پرې ،،ه،، وي نو داسې اسم يا کلمه اکثر مذکر وي - لکه

بڼه (مؤنث) بڼه (مذکر)

د وږه (مؤنث) جمع وږې دے

د وږکي (مذکر) جمع واره

پښتنه (مؤنث) جمع پښتنې

پښتون (مذکر) جمع پښتانه

خو دا باقاعده قاعده نه ده - تر څه حده ده ځکه چې د ،،ه،، د پاسه ،، همزه ،، د خپل مخصوص لنډ اواز دپاره لگي - د تذکیر و تانیث د مسئلې نه سېوا هم ډېرې زیاتې کلمې هغه دي چې مذکر مؤنث نه دي - خود ،،ه،، د پاسه پرې همزه لگي لکه ته ، څه ، بڼه ، په ، وغېره -

دې کښې ته د تخاطب داسې کلمه ده چې د مؤنث او مذکر دواړو دپاره راځي -

اوبه ځان ته اواز دے او مؤنث جمع ده خود اواز له رویه پرې ،،ه،، ، لگي څه کښې د خپل اواز له مخه راځي - زړه ، ترة کښې هم دے - خو بيا هم د اکثر مذکر اسمونه چې جمع شي نو دا اواز ورکوي لکه د سور نه سره ، پروت نه پراته ، د زور نه زاره ، پښتون نه پښتانه -

ددې نه سپوا ځينې مخصوص د پښتو هغه اسمونه دي چې دا اواز لري لکه راغۀ ، وانبۀ .

د مصدر ځينې شکلونه هم داسې بدلولى شي . د تلل نه تلۀ ، وتل نه واتۀ . وهل نه واهۀ . کتل نه کاتۀ . چې مصدرې اسم ته راجع دي نو پښتو کښې ددې ،، ه ،، چې ،، ء ،، ورباندې وي خپل مخصوص اواز دى او په اسمونو کښې فعلونو کښې هر چېرته چې دغه اواز وي که مذکر وي او که مؤنث په دغه رنگ به ليکله شي .
په سوېلي پښتونخوا کښې او افغانستان کښې ددې فېصلونه ورباندې د ،، ء ،، د ليکلو دا رواج عام نه وۀ . اوس هغوي هم ددې پابند دي چې هم داسې به ئې ليکي .

دولسمه فصله : -

،، گ ،، به په کونډه ليکله شي

په قطبي پښتونخوا کښې خود پخوا راسې ،، گ ،، په کونډه ليکله شو . ولې په افغانستان کښې به د فارسي ،، گ ،، په شان ليکله کېده . نو هر کله چې د فارسي او هندي ټول داسې توري مونږ په کونډه ليکولکه : ټ ټ - ډ ډ - ژ ږ وغېره . نو يو په کښې ،، گ ،، هم دى . اوس به دا په پښتو هر چېرته په کونډه ليکله شي ، هم افغانستان او هم سوېلي پښتونخوا کښې .

دياراسمه فېصله

کښې، کښېناستل، نخښه، بخښل او داسې نور ټکي به هم دغه رنگ لیکلې شي.

دا هم متفقه فېصله ده. ،، کښې ،، چې خټک او ځینې نور قبائل ورته کښې وائي. داسې د خټکو او نورو ځینو قبیلو هغه کلمې چې په ،، ش ،، لیکلې او وئیلې شي. او په ځینې نورو لهجو کښې ددغه ،، ش ،، اواز په ،، خ ،، ویستلې شي. نو دا یوه زړه پخوانۍ فېصله ده چې د ،، ش ،، او ،، خ ،، فرق دپاره به د پښتو مخصوص تور ،، ښ ،، لیکو. ،، ښ ،، د پښتو د ځینو قبیلو یو مخصوص اواز هم د ،، چې اکثر ئې د غره مومند وائي. خود خټک او یوسفزی لهجې یا د Soft او Hard لهجې تر مېنځه چې د ش او خ کوم اختلاف د ،، دهغې د اتفاق راوستو دپاره به دا ،، ښ ،، هلته لیکلې شي. چې یو خوا ،، ش ،، وي او بل خوا ،، خ ،، وي. کوم کلمات چې د نرمې لهجې خلق په ،، ش ،، ادا کوي او هم دغه کلمې د نورو قبیلو په لهجو کښې په ،، خ ،، ادا کېږي نو داسې به نه وي چې د چا څنگه خوښه وي یا څنگه ئې وائي هغسې دې لیکي. داسې کلمې به نه په ش لیکلې شي او نه په ،، خ ،، بلکې دا به په ،، ښ ،، لیکلې کېږي.

د مثال په طور کښې کښېناستل، نخښه، غوښه، غوښتل، وغېره د نرمې لهجې خلق کښې، کښېناستل، نخشه، غوشه او غوشتل وائي. او د نورو قبیلو خلق ئې کې کېناستل، نخه، غوخه او غوختل وائي. داسې نو بلا کلمې دي چې دا

اختلاف لري خو ددې دپاره به د ،، بن ،، دا درېمگرې حرف استعمالېږي او دواړه لهجې به ئې وئيلې شي -
 ددې نه وړاندې په کابل افغانستان کې اوس اوس دا رواج شروع شوی و. چې ،، کې ،، به ئې کې ليکله. او داسې نورې د بن کلمې به ئې نظر انداز کولې. هغوي هم اوس ددې پابند شول او هغه رنگه به ئې ليکي څنگه چې دلته ليکله کېږي.

څوارلسمه فېصله

”معدوله واو به د ټکيو نه نه شي غورزولې لکه

خولۀ ، خوارۀ ، گونه ، غوندي وغېره“

ددې فېصلې نه وړاندې د داسې ټکيو پخپله پښتو املا کې انتشار و. چې د چا به څنگه خوښه وه هغسې به ئې ليکله. معدوله واو هغې ،، واو ،، ته وائي چې په ليکلو کې راځي خو په وېنا کې نه راځي. لکه تنخوا ، خوا مخوا ، زکوة ، خولۀ ، خوارۀ ، غوندي او د ځينې پښتو لهجو کې لوستل وغېره. په اواز کې يا وېنا کې عام طور دا ټکي داسې راځي. تنخا، خامخا، زکات، خلۀ، خارۀ، غندي، لستل وغېره. نو هر کله چې د وېنا سره سره د ټکي د ليکلو هم خپل يو معنوي شناخت وي. ددې نه سېوا ادائېگي ئې هم په بېلو بېلو لهجو کې جدا جدا وي نو دا فېصله اوشوه چې معدوله واو به په ليکلو کې خوا مخوا ليکله شي او د کلمې نه به غورزولې نه شي.

په دې کښې يوه اهمه خبره دا ده چې معدوله يواځې د ،،و،،
 دپاره اکثر راغلي اصطلاح ده . په عربي کښې اکثر دا ،،و،، په
 مخصوصو صورتونو کښې راځي . خو ددې اطلاق د نورو ژبو په
 ډېرو داسې کلمو کېدې شي چې د تلفظ دغه صورت لري . په
 وړاندې ذکر شوؤ مثالونو کښې يو مثال مونږ د يوې مخصوصې
 لهجې ورکړې دے . لستل . دا په اصل کښې لوستل دے . يعنې
 په ډېرو لهجو کښې په دې کښې د معدوله ”و“ حيثيت نه لري . خو
 ځينو لهجو کښې شته . او هغوي ئې په پېش تلفظ کوي . دلته ،،و،،
 په وېنا کښې نه راځي او معدوله دے . خو ليکل ئې پکار دي .
 داسې مثالونه د ځينو نورو تورو هم شته چې په وېنا کښې نه راځي
 خو په ليکلو کښې راځي او معنی ئې هم هله مکمله شي چې په
 ليکلو کښې صحيح اوليکلې شي .

پينځلسمه فېصله

هغه ټکي يا کلمې چې د عربي او فارسي نه د
 پېش په حالت کښې راغلي دي . په پېش به
 ليکلې شي . يعنې په خپل رنگ کښې لکه گل ،
 بلبل ، هغه پښتو کلمې چې پېش لري هغه به
 مجهوله ،،و،، ليکلې شي . پوښتنه ، مور ،
 نور وغېره .

ددې فېصلې په رڼا کښې به يواځې داسې ټکي چې د عربي او
 فارسي نه د پېش په حالت کښې پښتو ته راغلي دي . هغه به په

پيش ليڪلے شي۔ لڪه گُل ، بُلبل د فارسی تڪي دي۔ بالڪل يا کُل
 وغېره چي ددغه ژبو تڪي دي هم داسي به ليڪلے شي د پښتو چي
 کوم خپل اصل کلمي دي هغوي کښي به مجهول واو لگولے شي د
 پښتو مجهول واو په يو لحاظ د پښتو مخصوص واو هم دے۔
 يعني ددي واو چي په پښتو کښي کوم اواز دے هغه يواځي پښتو
 کښي دے۔ چي د اردو او فارسی ،،و،، ددي قسمه واو لږ جدا اواز
 لري۔ اکرچي ددي واو اواز د پيش سره نزدې اواز لري خود پيش
 اواز نه دے۔ د پښتو د مجهول واو مخصوص اواز دے۔ لڪه تور ،
 نور ، مور ، سور ، خور وغېره کښي دا اواز دے۔ دا که يواځي په
 پيش اوليڪلے شي هغه به غلط وي۔ لڪه د تور په ځاے تُر ، د نور په
 ځاے نُر ، د مور په ځاے مُر ، د خور په ځاے خُر وغېره۔ دا د
 مخصوص يا مجهول واو اواز په پوښتنه ، غوښتنه ، گوته وغېره
 کښي هم دے او داسي ډېر نور تڪي دي چي دا اواز په کښي راځي۔
 دلته دا خبره هم د ياد ساتلو ده چي خالص د پښتو هغه تڪي چي د
 پيش سره نزدې اواز لري۔ اکثر بدلولے شي۔ لڪه هُم ، دا هم چيرته ام
 دے۔ يوم هم راځي۔ چي فطري پښتو ده۔ لڪه ،،يوه خبره دا هم ده ،،
 په ځاے وئيلے شي چي ،،يوه خبره دام ده ،، نو په اصل کښي هم په
 پيش وئيل پښتو کښي عام نه دي۔ بلکي هم زيات وئيلے کپري۔
 يواځي د پېښوري پښتو په لهجه کښي د هند کو په اختلاط په پيش
 وئيلے کپري او دغه مثال د ځينو نورو تڪيو هم دے۔ دې سره دا
 وضاحت هم ضروري دے چي اکثر تڪي يا کلمي چي د اردو ژبې د
 اختلاط د وجي ني د پيش رواج موندلے دے او کلمي خالصي د

پښتو دي هغه به په خپل اصلي رنگ کښې ليکلې شي . لکه پښتو .
 پښتون ، پښتنه وغېره چې ، ، پ ، ، زور لري . "Pakhto" په
 پښتو کې لهجه کښې په پېش وئيلې شي او په نورو قبيلو کې چې
 دغه پېش غلط رواج موندلې دے نو هغوي ئې د خپل فطرت
 مطابق په مخصوص د پښتو مجهول واو تلفظ کوي . که په غور
 واوږدے شي نو داسې خلق ورته پوښتون او پوښتو وائي ځکه نو
 دا خيال ساتل ضروري دي چې دا دې په زور وئيلې او ليکلې شي ،
 چې ژبه صفا پاتې شي .

شپاړسمه فېصله : -

معروف واو به د کلمو نه نه غورزولې کېږي او
 دپاسه به پېش ورکولې شي لکه نور ، سور
 وغېره .

دا فېصله واضحه ده ، خو دا ضرورت به وي چې دداسې
 کلمو لکه نور ، سور ، ضرور کښې به معروف واو وي او دپاسه
 به پېش لگولې شي . چې د مجهول واو نه پرې مختلف ښکاري
 يعنې په کومه کلمه چې د واو دپاسه پېش رانه شي نو غلط فهمي
 ترې پيدا کېدے شي چې دا جوړ مجهول واو دے او پېش چې پرې
 دپاسه اولگي نو لارماً به معروف واو وي او اواز به ئې هم د معروف
 واو وي کوم چې وغېره کښې يا نور کښې دے .

اوولسمه فېصله :-

د پښتو مخصوص توري ځ ، څ ، ځ ، ښ ، ډ به هم
دغسې ليكلې شي .

دا اخري فېصله ده او اهمه ده . ددې نه وړاندې به اكثر داسې كېده
چې ځ (ځيم) چې اواز ئې د انگرېزي TS سره نژدې دے او پښتو
كښې ، ، ز ، ، ته هم نژدې شانې اواز لري . يا د ځينو لهجو خلق ئې نه
شي ادا كولې او اكثر هغه كلمې چې د ، ، ځ ، ، تورے لري اكثر ئې
ليكي هم په ، ، ز ، ، او د ، ، ځ ، ، تلفظ هم د ، ، ز ، ، په شان كوي . يا به
په ليكلو كښې تېروتل .

په اصل كښې ، ، ځ ، ، د پښتو د يو مخصوص اواز علامت
دے . د ا ، ب ، ت په ترتيب كښې د ، ، ج ، ، نه پس راځي . د ، ، ج ، ،
او ، ، ز ، ، تر مېنځه داسې اواز لري . چې ژبه پرې د غابونو سره
لگي . په پښتو كښې ددې خپل مخصوص اواز دے او اكثر داسې
هم شوي دي . چې كوم ټكي د فارسي او هندي نه پښتو ته راغلي
دي او اصل ئې ، ، ج ، ، دے د هغې اواز په پښتو كښې د پښتو د
مزاج له مخه اكثر په ، ، ځ ، ، بدل شوے دے يا بدلېږي . لكه جنگل
نه ځنگل ، جوان نه ځوان ، جائے نه ځامه وغېره . خو ددې نه سېواد
پښتو خپل ډېر ټكي هم په دې اواز شته . پښتو كښې د ، ، ج ، ،
تورے هم د پښتو خپل اواز دے . د فارسي هندي يا عربي ډېر
ټكي هم خالص په ج وئيلے كېږي او د پښتو خپل كلمات هم په ج
شته او داسې ټكي به په ، ، ج ، ، ليكلے هم شي او وئيلے هم . لكه
جولا ، جامي ، (ژامې نا) ، كپړې ، جمرو د ، جمامه وغېره .

خود ،، خ ،، خپل مخصوص اواز دے . هغه ټکي چې د ،،خ ،، دي هغه به په ،، خ ،، ليکلې شي . په ،، ز ،، يا ،، ذ ،، ليکل به غلط وي . چونکې دا ،،خ ،، د ج سره نژدې دے او د پرديو ژبو هغه ټکي چې د ،، ج ،، نه پښتو کښې ،، خ ،، شوي دي نو ځکه ئې د حروف ته جي په ترتيب کښې به د ج نه پس ليکلې شي .

بله خبره دا ده چې د پښتنو ځيني قبيلې هم په دې کلمو کښې د تلفظ اختلاف لري . او د ،، خ ،، تور ددغه اختلاف تر مېنځه يو اتفاق هم راولي . هغه داسې چې د مروتو او گنده پور قبيلې چې کوم کلمات په ج ادا کوي هم هغه کلمې د يوسفزيو يا نورو قبيلو خلق په ،، ز ،، تلفظ کوي . ددې دواړو د اختلاف تر مېنځه د ،، خ ،، تور دے چې هم ،، ج ،، ته نژدې دے او هم ،، ز ،، ته خوزيات اهم په دې دے چې داسې کلمې نه په ج دي او نه په ،، ز ،، بلکې په ،، خ ،، دي . لکه مروت او گنده پور چې جنې ، جوان ، جنگل وغېره وائي . نو د يوسفزيو په اواز کښې زڼې ، زوان او زنگل وئيلې کېږي . حالانکه دا جنې ، ځوان ، ځنگل دے او شناخت ئې هم د دواړو دپاره اسان دے او ليکل لوستل ئې هم دواړو ته اسان دي . دا د ژبې فرق دے . ځلا ، ځلان ، ځلنده وغېره . د پښتو ټکي که د مروتو په ژبه جلا ، جلان ، جلده راځي يا د نورو قبيلو په ژبه زلا ، زلان يا زلنده راځي نو د عېب خبره نه ده خو اصل کښې دا ټکي د پښتو د مخصوص اواز په څ دي . او بايد چې په مشق او زدکړه هم دواړه لهجې خپلې هم کړې شي او د ادا کولو طريقه هم خپله کړي .

د .. خ .. ، نه پس بل مخصوص تورے .. خ .. ، (خې ا دے . دا
 هم د خ په شان د پښتو خپل مخصوص اواز دے . چي نه خو .. ج .. ،
 ده او نه .. ث .. ، يا .. س .. ، د پښتو خپل ډېر کلمات په دي .. خ .. ،
 وئيلے شي . خود .. خ .. ، په شان د مروتو قبيلې يې نه شي ادا کولے
 نو د .. ج .. ، په اواز هغه ټکي وائي کوم چي په .. خ .. ، لکه هغوي خه
 ته چه وائي . خوک ته چوک وغېره او هم دا کلمې د يوسفزيو په
 لهجه کښي اکثر په س ادا کولے شي چي غالباً ورو ورو ئي د ژبې
 نه د .. خ .. ، مخصوص اواز هېر کرے دے . لکه خوک ته سوک خه
 ته سه . خه رنگه ته سه رنگه وغېره وائي . حالانکه دا .. خ .. ، اواز
 لري . او د پښتنو په اکثريتي قبيلو کښي هم داسي ادا کولے شي .
 بله اهمه خبره دا هم ده چي کوم ټکي د فارسي هندی ژبو
 کښي په .. ج .. ، دي . او هغه پښتو ته راغلي دي . نو اکثر ئي اواز په
 .. خ .. ، بدل شومے دے لکه چادر ، خادر ، چارپامے ، خارومے ،
 چپر ، خپر وغېره . نو دا هم د مروتو او د يوسفزيو تر مېنځه د ج او
 .. س .. ، په اختلاف کښي اتفاق راوولي ، چي خادر ، خوک ، خپر
 وغېره به چادر ، چوک ، چپر هم نه شي وئيلے او ليکلے . داسي به
 سادر ، سوک ، سپر وغېره هم نه شي ليکلے . دا به د پښتو د خپل
 شناخت دپاره په .. خ .. ، ليکلے شي چي د پښتو مخصوص تورے
 دے . ولې ورو ورو د ځينو قبيلو د لهجې نه اوږدېدلے دے . بايد چي
 د خپل مخصوص اواز مشق ئي او کرے شي يا کم نه کم د ليکلو تر
 حده ئي خيال اوساتلے شي . که تلفظ ئي د خپلې لهجې مطابق هم
 کوي نو خبر دے .

بل مخصوص تورے د ،، بن ،، دے - ددی ذکر و پراندی هم
 راغله دے - دا هم د پښتو مخصوص اواز دے - خود نرمې او
 سختې لهجې تر مېنځه اختلاف کښې د اتفاق علامت هم دے - هغه
 داسې چې خټک يا قندهاري لهجه کښې کومې کلمې په ،، ش ،،
 ادا کولې شي هغه کلمې اکثر په يوسفزی لهجه کښې په ،، خ ،،
 وئيلې کېږي - نو هر کله چې د يوسفزیو په لهجه کښې ،، ش ،، هم
 شته او ،، خ ،، هم او داسې قندهاري يا خټک لهجه کښې هم
 ،، ش ،، شته او هم ،، خ ،، خو اکثر کلمې داسې هم دي چې د يوې
 لهجې خلق ئې په ش تلفظ کوي او د بلې لهجې اوسېدونکي ئې په
 ،، خ ،، کوي - نو داسې کلمې به په ،، بن ،، ليکلې شي - چې دواړه
 لهجې ئې د خپلې لهجې مطابق وئيلې شي - لکه پښتو ، پښتون
 چې پښتو او پختو به نه شي ليکلې بلکې پښتو او پښتون به وي -
 يعني په ،، بن ،، به وي - داسې خه او شه - اوخ اوش ، پشه او پخه ،
 روشن او روخان وغيره به بنه ، اوبن ، پښه ، روښان وي - چې دواړه
 لهجې ئې هم شناخت په اسانه کولې شي او هم ليکلې او وئيلې شي
 او په ليک کښې به ئې اتفاق او وحدت هم وي -

بله د پښتو مخصوص تورے ،، ږ ،، دے - دا يو ضروري
 تورے دے دا هم د دوؤ لهجو تر مېنځه د اتحاد علامت دے - ځکه
 چې خټک يا قندهاري لهجه کښې چې کوم کلمات په ،، ږ ،، تلفظ
 کېږي هغه په يوسفزی لهجه کښې په گ تلفظ کولې شي - لکه
 ږيره ، گيره ، ږمنځ ، گمنز ، ږلی ، گلی ، تيږه ، تيگه وغيره - نو
 ددی لهجو تر مېنځه به داسې ټکي په ،، ږ ،، ليکلې شي - لکه ږيره ،

ږمنځ ، ږلی ، تیره ، وغیره ځکه چې داسې به دواړه لهجې په اسانه د اصل کلمې شناخت کولې شي .

ددې سره دا خبره هم ضروري ده چې ځینې لهجې د ،،ژ،، په ځای د ،،ج،، اواز هم اوباسي . ،،ج،، پښتو کښې خپل تورم او خپل کلمات ئې دي . داسې د ،،گ،، هم خپل کلمات دي چې په هره لهجه کښې شته نو یواځې د ژ او گ تر مېنځه ،،ږ،، ده او د ،،ژ،، خپل اواز هم په هره لهجه کښې شته . هغه کلمې چې په اصل کښې په ،،ژ،، دي او ځینې لهجې ئې په ،،ج،، تلفظ کوي . هغوي به ئې په ،،ج،، نه لیکي . ځکه چې داسې به د ټکي او د پښتو خپل شناخت او وحدت ته نقصان رسي . لکه ژبه به ژبه وي جبه لیکل نه دي پکار . ژوند په ،،ژ،، دے . جوند یا جند لیکل نه دي پکار . وریژې . وریجې لیکل نه دي پکار . ځینې داسې نورې کلمې دي او خالص د پښتو په ،،ژ،، لیکل پکار دي چې ،،ژ،، د پښتو خپل مخصوص اواز دے او په یوسفزی او په خټک قندهاری دواړو لهجو کښې شته . که د چا په لهجه کښې ددې ځای ،،ج،، هم وي . نو د هغوي شمېر ډېر کم دے . باید چې د پښتو په وحدت پسې لاړ شي . او د لیکلو تر حده کم نه کم دغه کلمې په ،،ژ،، لیکي . او ،،ږ،، به یواځې د دوؤ غټو لهجو د ،،ژ،، او گ د اختلاف تر مېنځه د اتحاد د علامت په طور لیکلې شي .

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**